

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV BOHEMISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

ORTOGRAFIE RUKOPISNÝCH EXEMPEL KONSTANTINA FRIDRICHA
LEVÉHO

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Janečková, CSc.

Autorka práce: Bc. Michaela Anderlová

Studijní obor: Učitelství českého jazyka a literatury pro střední školy – Učitelství
anglického jazyka a literatury pro střední školy

Ročník: 2.

2018

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 30. července 2018

Michaela Anderlová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní doc. PhDr. Marii Janečkové, CSc., za trpělivost a za cenné podněty a připomínky, které mi umožnily tuto práci sepsat.

Anotace

Diplomová práce obsahuje přepis třiceti dvou exemplů sepsaných roku 1681 cisterciáckým laickým bratrem Konstatninem Fridrichem Levým ve Zlaté Koruně. Spolu s již padesáti transliterovanými exempli představuje tento rukopis materiálovou základnu pro analýzu jeho grafické stránky. Cílem výzkumu je přispět k bádání o pobělohorském písařském pravopisu. Ortografické jevy byly zkoumány na vymezeném úseku textu a výsledky výzkumu statisticky zpracovány do tabulek a grafů.

Klíčová slova:

Analýza, exemplum, Konstantin Levý, ortografie, písařský úzus, rukopis.

Annotation

The thesis contains transliteration of 32 moralizing exempla written in 1681 by lay monk Konstantin Fridrich Levý in monastery of Zlatá Koruna. This manuscript presents a material base for our analysis of its orthography together with another 50 already transliterated exempla. The aim of our thesis is to contribute to the research of scribal orthography used in a period after the Battle of White Mountain. Results of our inquiry were summed up in statistical charts and graphs.

Key words:

Analysis, exemplum, Konstantin Levý, orthography, manuscript, scribal usage.

Obsah

1	Úvod	8
2	Rukopis 353	10
2.1	Popis rukopisu 353	10
2.2	Předloha rukopisu Konstantina Fridricha Levého	10
3	Vývoj pravopisného úzu	12
3.1	Označování konsonantů	13
3.1.1	Konsonaty <i>s, z, š, ž</i>	13
3.1.2	Rozlišování <i>i – y</i>	16
3.1.3	Označování dvojího <i>l</i>	18
3.1.4	Označování konsonantů <i>j, g</i>	18
3.1.5	Zdvojené konsonanty	19
3.2	Označování kvantity	21
3.3	Shrnutí vývoje pravopisného úzu	24
4	<i>Vejklad prostý</i> jako předloha rukopisu Konstatntina Levého	26
4.1	Ortografická analýza tisku <i>Vejklad prostý</i> Šimona Lomnického	26
4.1.1	Zápis konsonantů	28
4.1.2	Psaní <i>ě</i> po retnicích	32
4.1.3	Zápis vokálů	32
4.1.4	Shrnutí ortografické analýzy tisku <i>Vejklad prostý</i> Šimona Lomnického .	35
5	Metodologie	37
6	Výzkumná část	39
6.1	Označování konsonantů literami	39
6.1.1	Zápis konsonantů	40
6.2	Zápis vokálů	69
6.2.1	Zápis vokálu <i>ú, u</i> , a diftongu <i>ou</i>	69
6.2.2	Psaní <i>i – y</i> po <i>c, s, z</i>	70

6.2.3	Psaní <i>i – y</i> po <i>č, š, ž</i>	71
6.2.4	Psaní <i>i – y</i> po <i>h, ch, k, r</i>	72
6.2.5	Psaní <i>i – y</i> po <i>l</i>	72
6.2.6	Psaní <i>i – y</i> po <i>d, t, n</i>	72
6.2.7	Psaní <i>i – y</i> po <i>ř</i>	76
6.2.8	Psaní protetického <i>v-</i>	78
7	Závěr.....	80
	Bibliografie.....	88
	Primární literatura.....	88
	Sekundární literatura.....	88
	Seznam tabulek a grafů.....	90
	Seznam tabulek.....	90
	Seznam grafů.....	91
	Seznam příloh.....	92
	Přílohy.....	93

1 Úvod

Diplomová práce navazuje na bakalářskou práci, v níž jsme se věnovali přepisu rukopisného souboru osmdesáti dvou exemplů zaznamenaných laickým cisterciáckým bratrem Konstantinem Fridrichem Levým v klášteře Zlatá Koruna roku 1681. Unikátně dochovaný rukopis je uložen ve fondu Jihočeského muzea pod signaturou R 353. Během výzkumu jsme identifikovali přímou textovou předlohu, z níž Konstantin Levý převzal většinu (87 %) mravoučných příběhů. Jedná se o tištěný spis *Vejkald prostý na nejsvětější modlitbu Pánem Kristem vydanou Otčenáš Šimona Lomnického z Budče*. (Anderlová 2016) Cílem bakalářské práce byla transliterace prvních padesáti exemplů.

V diplomové práci jsme jednak pokračovali v započatém přepisu a transliterovali jsme zbylých třicet dva exemplů, jednak bylo naším úkolem zaměřit se na pravopisnou stránku rukopisných textů.

Jako první cíl jsme si předsevzali dokončení transliterace zbylých exemplů (viz příloha č. 1). Postupovali jsme podle stejných transliteračních pravidel, jež byla stanovena pro předešlá exempla (Anderlová 2016, s. 49–50). Dále jsme podrobně prostudovali monografii *Humanistická čeština: hláskosloví a pravopis* Jaroslava Poráka, a to zejména druhou kapitolu *K pravopisné kodifikaci humanistické češtiny* (1983, s. 15–48). Soustředili jsme se především na písařský úzus pobělohorské doby, který přibližujeme v teoretické části diplomové práce.

Kromě práce Jaroslava Poráka jsme se seznámili také s odbornými studiiemi a články sborníku o dějinách českého pravopisu z roku 2010. Zejména jsme se zaměřili na oddíl všímající si pravopisné normy od 16. století do poloviny 18. století. Inspirativní byly studie Aleny Marie Černé, *Specifika pravopisného úzu rukopisných textů 16. století* (s. 224–234), Ondřeje Koupila, *Psáti, neb tisknouti* (Nám4, ŠtVýb1 a písáři), s. 235–249. Instruktivní se pro nás stala studie Jany Zemanové, *Analýza grafické stránky kancionálu z Ostré Lhoty*. Převzali jsme postup provádění výzkumu pravopisné stránky psaného textu. Podrobněji viz v kapitole o metodologii.

Během práce na přepisu textu a excerpce slov vybraných k rozboru jejich grafické, respektive ortografické stránky jsem získala mnoho cenných zkušeností. V následující kapitole popisujeme charakter zkoumaného rukopisu.

2 Rukopis 353

2.1 Popis rukopisu 353

V knihovně kláštera ve Zlaté Koruně se nachází rukopis, který je jako jediný zlatokorunský text psán v českém jazyce. Jedná se o sbírku 82 mravoučných exempel, jež jsou zapsána jednou písařskou rukou na 136 stranách a jejichž vznik je datován do roku 1681. Autorem je laický cisterciácký bratr Konstantin Levý. Kromě jeho vlastního jména a data složení slibů o něm nejsou známy další údaje. Úvodní strana je jako jediná z celého souboru opatřena ilustrací, kde je v prázdném oválu na figurálním dřevorezu, jenž je nahoře zdoben bohyněmi Spravedlnosti a Víry, dole pak čápem a pelikánem, zapsán titul *Wffem wPotrzebach Zustawagyczym duffem Kpotěffenj a Pobożnoftj Wypfane Pěkne Prżjklady aNauczenj gednomu każdemu Leta Paně 1681*. Pod názvem sbírky je uvedeno výše zmíněné jméno autora. Rukopis je uložen pod signaturou R 353 v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích (Anderlová 2016, s. 18).

Jednotlivá exempla jsou zapsána až od třetí strany rukopisu. Číslování stran stejně jako číslování exempel je dodatečně vepsáno tužkou. Jednotlivé mravoučné příběhy nejsou od sebe dostatečně vizuálně odděleny, jelikož ne vždy začínají na nové straně, ale většinou navazují bezprostředně na ten předešlý. K jejich rozlišení slouží incipity o velikosti dvakrát větší než okolní novogotické písmo. V případě psaní latinských slov se pisatel snažil napodobit tištěnou předlohu jak sklonem, tak i tvarem písma (Anderlová 2016, s. 18).

2.2 Předloha rukopisu Konstantina Fridricha Levého

Předlohou byl Konstantinovi Levému v pořadí šestý spis Šimona Lomnického z Budče *Vejkład prostý na nejsvětější modlitbu Kristem pánem vydanou Otčenáš*.¹ Autor se v něm věnuje náboženským tématům. Jde o zábavný a vzdělávací spis pojednávající o nutné potřebě modliteb před blížícím se koncem světa. S celkovým počtem 455 stran se tento tištěný spis řadí k nejrozsáhlejším dílům Šimona Lomnického. Není nám znám celkový počet výtisků *Vejkładu prostého*. Dochovalo se celkem 11 defektních souborů. Podle Petra Voita zaujímají exempla celkem 61 % z celkového rozsahu knihy. Lze se domnívat, že polovina všech exempel byla převzata

---

¹ Dále jen *Vejkład prostý*.

z textu *Promputaria*, zbylé mravokárné příběhy přeložil Lomnický ze sbírek *Speculum exemplorum* a *Vitae Patrum* (Voit 1991, s. 14–15), (Anderlová 2016, s. 31).

Konstantin Levý od Šimona Lomnického dosti věrně převzal celkem 70 exempel z celkového počtu 82. Předlohu zbylých 12 exempel s čísly 17, 37, 44, 75–82 se nám prozatím nepodařilo identifikovat (Anderlová 2016, s. 32).

3 Vývoj pravopisného úzu

Jaroslav Porák v *Humanistické češtině (1983)* zmiňuje rozdělení procesu ustalování normy fonologické, morfologické a pravopisné v tzv. humanistickém a českobratrském období na dvě etapy. Vychází tak zčásti z *Historické mluvnice jazyka českého* Jana Gebauera. První etapa zachycuje období od konce 15. století, kdy je spisovný jazyk značně nejednotný, avšak dochází zde k jisté formě ustalování. Druhá etapa vymezuje období ke konci 16. století, kdy je za vzor spisovného jazyka pokládán úzus veleslavínský a zejména českobratrský (Porák 1983, s. 9–14).

K formování spisovného jazyka českého docházelo na základě středočeského nářečí, jelikož vývoj jazyka úzce souvisí se stavem společnosti. Střední Čechy se totiž staly hlavním hospodářským, politickým a kulturním centrem. Poněvadž má spisovný jazyk splňovat širší úkoly a jsou na něj „kladeny kvalitativně nové požadavky“, vyvíjí se samostatně, odtržen od svého nářečního základu (Porák 1983, s. 11). Prvotní podoba středočeského dialektu se mění ve spisovný jazyk psaný a počátky 14. století umožňují v dílnách církevních skriptorií vznik spřežkovému pravopisu. V 15. století se okruh uživatelů spisovného jazyka dosti zvětšuje s rozšiřováním gramotnosti, počesťováním měst a průniku českého jazyka do sfér, které byly určeny výhradně latině či němčině. Společenská potřeba vedla k postupně vzrůstající vzdělanosti národa, což vytvářelo jednu z hlavních podmínek pro zdomácnění a rozšíření knihtisku v průběhu 16. století. Především v 1. polovině 16. st. se projevuje unifikační tendence, která značně ovlivnila vývoj pravopisu. Spisovný jazyk se formoval nejen na pozadí církevním, ale přispěl k tomu i vznik městských škol, jelikož církve nedokázala uspokojit vzrůstající „poptávku po vzdělání“ (Porák 1983, s. 12). Pro vykonávání tehdy lukrativních administrativních či ekonomických činností bylo totiž potřeba získat určité vzdělání (Porák 1983, s. 9–14).

Prvním tiskařským centerem na českém území se stala Plzeň. Mezi další patří například Praha, Litomyšl, Mladá Boleslav, Náměšť, Ivančice i Kralice. Zatímco písař věnoval přepisu jednoho spisu plné dva roky, knihtisk umožnil tiskařům vyrobit ve stejném čase několik set až tisíc výtisků. V závislosti na produkovaném množství knih, bylo potřeba nastavit určitou jednotu v pravopisu. Vydáním *Náměšťské mluvnice* tak došlo na vyslyšení požadavků ze strany tiskařů, avšak písařský úzus nijak zvlášť neovlivnila, což zaručeně vedlo ke vzniku značných rozdílů mezi pevnou pravopisnou

normou tiskařskou a písařskou. V naší práci se věnujeme hlavně písařskému úzu (Porák 1983, s. 9–14).

3.1 Označování konsonantů

3.1.1 Konsonaty *s*, *z*, *š*, *ž*

3.1.1.1 Označování konsonantů *s*, *š*

Konsonant *s* se v písařském úzu značil literami *S*, *f*, *s*, *β*. Pro značení majuskulní formy se užívalo stejně jako v tiskařském úzu grafému *S*. Na začátku a uprostřed slova se lze setkat s podobou dlouhého gotického *f*. Jelikož se písařský úzus jen velmi pomalu podřizoval tiskařskému, počáteční konsonant *s* byl zapisován pomocí točeného *s* až od 17. stol. Na konci slova bývalo užito též grafému *s*. Zřídka se lze setkat s ostrým německým *β*. V psaní *s* se také odrážely zvyklosti jednotlivých písařů nebo písařských škol, proto je možné nalézt užití spřežek *sf*, *fs* nebo *ss* u slov cizího původu. Čistě grafickou záležitostí bylo zapisování zvrtného zájmena *gfe*, což můžeme považovat za hyperkorektnost některých písařů (Porák 1983, s. 16–19).

V předponách značení kolísalo. Alternuje zápis pomocí dvou grafémů *f* i *s*. Často, a to hlavně v 16. století, je možné se setkat navíc i s nejednotností písařského úzu u psaní předpon a předložek *s-z*, jelikož písaři při zapisování vycházeli spíše z výslovnosti daného slova. Na základě nejednotnosti v psaném projevu českého jazyka vznikala v té době značný počet spisů, jež se určitým způsobem snažily o nalezení jistých pravidel a jejich následnou kodifikaci. Mezi ně patřil například Matěj Václav Šteyer se spisem *Žáček aneb Výborně dobrý způsob, jak se má dobře po česku psáti neb tisknouti* z roku 1668, který vycházel především z úzu Kralické bible. Obdobně bychom mohli do výčtu zařadit i spis *Grammatyka Czeřská, w dwogij Stránce*, na níž spolupracovali Beneš Optát, Petr Gzel a Václav Philomathes (Porák 1983, s. 16–19).

Pro označování konsonantu *š* se užívalo jak v tiskařském, tak i v písařském úzu spřežek. Písaři onen konsonant zapisují zdvojeným dlouhým gotickým *f*, tedy *ff*. V případě, že se konsonant vyskytoval na začátku slova, byl značen *Sf*, na konci slova naopak *fs*. Je ovšem možné i užití *β*, i když tento grafém se objevuje jen řídce. Obvyklejší byl výskyt ostrého *β* na konci slov, poněvadž se vyvinulo díky rychlému psaní z původního *fs* (Porák 1983, s. 16–19).

3.1.1.2 Označování konsonantů z, ž

Užití grafémů z a ž v rukopisech se dosti odvíjelo od vzdělanosti a zběhlosti písařů v psaném projevu. Písařský úzus byl v psaní ž značně rozkolísaný, jde však pravděpodobně o rozdíly v užívání u jedinců. Lze také mluvit o nejednotném osobním písařském úzu, kdy jednotliví písaři zapisují konsonant ž v závislosti na tom, v jakém slově se objevuje. Jaroslav Porák uvádí v *Humanistické češtině* příklad z *Gruntovní knihy hovězí*, kdy písař „běžně píše literu ž, ale slovo *žádný*“ zapisuje pomocí *i*-ové spřežky, podoba zmíněného slova je tedy *ziadny* (Porák 1983, s. 21). Konsonant ž v rukopisech z 16. až 17. století nalezneme v podobě ž̇, kdy je jako diakritické znaménko užitá tečka, z níž se časem vyvinula podoba, kterou známe dnes ž, Ž̇. V případě, že za ž následoval vokál *i*, byl běžný zápis pomocí skupiny *zi* či *zj*, ve kterých již nebylo potřeba měkkost konsonantu označovat. Můžeme tedy *zi* přiřadit k dvojicím jako *di-dy*, *ti-ty*, poněvadž i po z se psalo *y*. Podobně tomu je i u psaní *zie*, které má svůj původ u běžných písařských spřežek *die*, *tie*, *bie* (Porák 1983, s. 19–21).

3.1.1.3 Označování konsonantů c, č

Od 14. století nerozlišoval mladší typ spřežkového pravopisu psaní konsonantů c, č. V obou případech bylo k značení uvedených konsonantů užíváno skupiny *cz*. Tento jev převládal až do 1. poloviny 16. století. Zřídka se vyskytoval grafém *c*, jehož užívání se stalo častějším až mnohem později, a to díky vlivu tiskařského úzu. Velmi sporadicky lze najít spřežku *čž*, v níž jsou oba konsonanty označeny diakritickým znaménkem (tečkou). Majuskulní podoba a minuskulní forma *c* si ponechávala původní skupinu *cz*, jelikož písařský úzus si v té době důsledně zakládal na užití *Cz*, *cz*. Též se lze setkat se zápisem pomocí skupiny *tz* či *tc*, a to například ve slovech *owotce*, *nětco*. Grafémy *C*, *c* byly užívány jen zřídka, zejména ve slovech cizího původu. Ještě i v 17. a 18. století nalezneme *C*, *c* jen v rukopisech určených k tisku, v opisech tištěných spisů či u pečlivých písařů.

Zhruba od poloviny 15. století se v manuskriptech vyskytuje i jiná forma značení. Objevuje se grafém s diakritickým znaménkem (tečkou) umístěným nad zmíněným konsonantem, *č̇*. V tiscích nahrazuje diakritické znaménko (tečku) háček a zmíněné *č* je zapisováno literou *č*. V 16. století je možné v manuskriptech najít i podobu psané spřežky *cž* (majuskulní podoba *Cž*) pro konsonanty *č* (Porák 1983, s. 22–24).

3.1.1.4 Označování konsonantu ř

V počátcích 16. století se k označení konsonantu ř užívalo spřežky *rz*, v majuskulní podobě *Rz*. V druhé polovině se pak objevilo nad spřežkou diakritické znaménko v podobě tečky či čárky. Postupně se pak pro majuskuli ustálila spřežka *Rž*. Ojedinele se vyskytovalo ř, *Ř*, a to většinou v případech, kdy rukopis tvořil předlohu tištěné verzi, ve které se toto značení hojně užívalo. Jako diakritické znaménko nad zmíněnými grafémy ř, *Ř* byla v manuskriptech použita především tečka (Porák 1983, s. 24–27).

3.1.1.5 Označování konsonantů d', t', ň

Podle písarského úzu 15. století se „pro označování palatálnosti souhlásek *d', t', ň*“ užívalo *i*-ové spřežky před zadními vokály, což později přezvali též tiskaři, zejména v psaní majuskulních forem zmíněných konsonantů (Porák 1983, s. 29). Dost ojedinele se u tohoto jevu v tiscích palatálnost neoznačovala. Ti písari, kteří užívali diakritických znamének, důsledně zapisovali *dia, dio, tia, niu* apod. (Porák 1983, s. 29–31).

Na počátku 16. století se v písarském úzu užívalo též spřežek *die, tie, nie, Die, Tie, Nie* pro zápis slabik *dě, tě, ně*. Diakritická znaménka se začala v rukopisech objevovat mnohem později, než tomu bylo v tiscích, kde se výskyt datuje už od konce 15. století. Jako diakritické znaménko se nejčastěji objevoval háček, tečka či čárka. Avšak důsledné dodržování značení palatálnosti diakritickými znaménky dosti kolísalo v závislosti na autorech rukopisů a na jejich vzdělanosti a zběhlosti v psaní. V důsledku toho existují manuskripty, ve kterých palatálnost není značena vůbec. Dále též záleželo na tom, do jaké míry byl autor ovlivněn lokální výslovností. Příkladem jsou například texty moravské provenience, kde se alternovalo v užívání předpon *ně-*, *ne-* u skupin příslovcí a neurčitých zájmen počínajících prefixem *ně-*. Nepalatalizovaná předpona je doložena i v městských uherskobrodských knihách z 16. a 17. století (Porák 1983, s. 29–31).

Dost důsledně se značila palatálnost souhlásek *d', t', ň* na konci slova. Dále se pak někdy vkládaly grafémy *d, t, n* na konci původně *i*-kmenových substantiv (Porák 1983, s. 31).

3.1.1.6 Označování skupin *bě, pě, mě, vě, fě*

Slabiky *bě, pě, mě, vě* a *fě* u slov cizího původu zapisovali písaři v 16. století formou *i*-ové spřežky *bie, pie, mie* atd. Řídce se užívalo *bye, pye, mye* či *bge, pge* apod. Setkáváme se i s úplnou ztrátou jotace po retnicích. Avšak většinou byly tyto slabiky zapisovány s diakritickým znaménkem (tečkou či háčkem) nad vokálek *e* (Porák 1983, s. 27–36).

Náměšťská mluvnice z roku 1533, jakožto první česká gramatika, „požaduje psaní *d', t', ň*, např. *pod', rod', ted', chod'* (...). Psaní *dě, tě, ně, bě, pě, mě, vě, fě* požaduje jednak přímo, když vyžaduje psaní *bě, dě, ně* místo *bie, die, nie* (...), jednak nepřímým, že nikde neuvádí *ie* mezi diftongy; mezi písmeny abecedy uvádí *ě*“ (Porák 1983, s. 36).

3.1.2 Rozlišování *i – y*

Humanistická čeština opírá rozlišování měkkého *i* a tvrdého *y* o úzy převzaté ze starší doby, kdy již proběhly změny *i>y* a to hlavně po konsonantech *c, s* a *z* a dále změny *y>i*. Původ změny *y>i* řadí Gebauer ve své *Historické mluvnici* do období mezi 17. a 18. stoletím. Trávníček naopak určuje údobí této změny na 2. pol. 15. století. Oporou při rozlišování *y, i* v psaném projevu byla mluvčím z oblasti českých nářečí v užším slova smyslu „alternace *y – ý* (*býti = bejti*, tedy *byl, byla*); na tyto alternace se někdy gramatikové odvolávají. Tato opora ovšem neplatí u slov knižních, která nepatřila do běžné nářeční slovní zásoby, a u slov cizího původu“ (Porák 1983, s. 38). Dále pak byla oporou při rozlišování *i, y* dobová výslovnost jednotlivých výrazů (Porák 1983, s. 38–39).

3.1.2.1 Rozlišování *i – y* po retnicích

Stejně jako v tiscích, rozlišovali písaři zpočátku dobře a důsledně *i – y* po retnicích, avšak během 17. století narůstá počet chybné diferenciacie, a to zejména u krátkých vokálů. U psaní *í – ý* se nevyskytuje mnoho případů matení, navíc písaři také častěji psali *ý* za původní *é*. Rovněž někdy nastává problém rozlišit dlouhé *í* od *ý* hlavně v případech, v nichž písaři psali dvě tečky či čárky nad vokálem *y*, což lze často zaměnit za skupinu *ij*. V rukopisech ze 17. století se též setkáváme s případy, kdy se *i – y* nerozlišuje vůbec v důsledku nízkého stupně vzdělání písařů. Jednoznačné bylo rozlišování *i, y* u slov cizího původu, kde se zákonitě a celkem jednotně psalo *i* (Porák 1983, s. 38–39).

3.1.2.2 Rozlišování *i – y* po *l*

Obdobně jako tiskařský pravopis byl písařský úzus v psaní *i – y* po konsonantu *l* dosti rozkolísaný a zůstal takovým po celé období. Časté bylo matení v přičestí minulém ve shodě podmětu s přísudkem, ale i v jednotlivých pádech. Je možné se setkat s pečlivým rukopisem, kde je důsledně rozlišováno psaní *i – y*. Zároveň existují i spisy, kde pisatel zapisoval jen vokál *i* (Porák 1983, s. 40).

3.1.2.3 Psaní *i – y* po sykavkách a afrikátách

3.1.2.3.1 Psaní *i – y* po *c, s, z*

V rukopisech často nalezneme psaní *i* a *j* po konsonantech *c, z, s* ještě v 17. století, což je důkazem toho, že sjednocování písařského úzu probíhalo mnohem pomaleji než u tiskařského úzu. Naproti tomu v tiscích nacházíme důsledné psaní *y, ý* po konsonantech *c, s, z*, které se řídí kodifikačními příručkami, jakými byli napříkladně *Náměšťská mluvnice* a Blahoslavova *Gramatika česká* (Porák 1983, s. 40–44).

3.1.2.3.2 Psaní *i – y* po *č, š, ž*

Písařský úzus se od tiskařského nijak zvlášť nelišil, co se týče psaní *i – y* po *č, š, ž*. V 16. století od psaní *y* po *č, ž* výrazně upustili tiskaři a i písaři užívali spíše grafému *i* či skupiny *ij* pro označení dlouhé kvantity vokálu. Po konsonantu *š* se nadále zapisovalo *y, ý*. Avšak i v 17. století někteří písaři variovali mezi *i – y* po *č*, ojediněle po *ž*. „Bratrské tisky ivančické a kralické mají po *č, š, ž* důsledně *i, j*, tento úzus se u hlásky *š* neujal plně; např. některé tisky Melantrichovy mají po *š* někdy *i*, jindy *y*, někde *i – y* kolísá“ (Porák 1983, s. 41). I v 17. století úzus psaní *i – y* po konsonantu *š* kolísal (Porák 1983, s. 41–44).

3.1.2.4 Psaní *i – y* po *ř*

Někteří písaři zapisovali po konsonantu *ř* pouze *i*, jiní alternovali mezi *i – y*. Písařský úzus byl stejně rozkolísaný jako ten tiskařský. Někteří tiskaři tiskli *y* po *ř* v krátkých slabikách a v dlouhých označovali kvantitu vokálu *i* pomocí skupin *ie* či *ij*. Důslednější psaní *i* převládlo až v 17. století, ale i v 18. století se stále řídce vyskytovalo *y* po *ř* (Porák 1983, s. 42).

3.1.2.5 Psaní *i – y* po *j*

Psaní *i* po *j* téměř neproniklo do písařského úzu. V pozdější době se u písařů, kteří nerozlišovali *i – y* vyskytlo užívání skupiny *gy* (Porák 1983, s. 42).

3.1.2.6 Psaní *i* – *y* po *h*, *ch*, *k*, *r*

Písaři většinou dodržovali psaní *y* po konsonantech *h*, *ch*, *k*, *r*. Je jen velmi málo dokladů o zápisu *i* po výše zmíněných konsonantech, ale lze je nalézt ještě v 17. století (Porák 1983, s. 43).

3.1.3 Označování dvojího *l*

Podle pravopisných kodifikací bylo nutno rozlišovat tvrdé a měkké *l*. U majuskulní formy *L*, jak psací, tak tiskací, se tato dvojice nerozlišovala. Podle Husova návrhu se tvrdé *l* označovalo převážně grafémem *l* s tečkou. Měkké *l* se pak zapisovalo pomocí spřežky *li*, *ly*. V prvotiscích se též užívalo rovné litery *l* pro „otevřené“ *l* a *l* s klíčkou pro „zavřené“ *l* (Porák 1983, s. 81). Tato pravidla však nebyla důsledně dodržována a někdy bylo užívání dvojích konsonantů nahodilé. Podobně tomu bylo i v písařském úzu 16. století. Rozlišování dvojího *l* se striktně nedodržovalo, důsledněji bylo zapisováno především moravskými písaři až ke konci 16. století zřejmě pod vlivem kralického úzu, který začal lišit dvojí *l*, a to především ve Velešlavínových tiscích na konci 90. let zmíněného období. Pečlivé značení můžeme nalézt i v rukopisech určených široké veřejnosti či k jako předloha tisku. Písaři se také mohli opírat o své nářečí, kde bylo dvojí *l* vyslovováno. Příkladem by mohla být nářečí slezská a moravská, kde je dvojice tvrdého a měkkého *l* zachována i dnes. V nářečích centrálních Čech výslovnost obou *l* postupně splývala (Porák 1983, s. 81–82).

3.1.4 Označování konsonantů *j*, *g*

Jak tiskařský, tak i písařský úzus byl po dlouhou dobu značně rozkolísaný a k sjednocení nepřispěly ani mnohačetné kodifikace. Konsonant *j* se označoval původně grafémy *g*, *y*, *i*. Postupně bylo toto značení konsonantu *j* zjednodušeno na užívání jedné litery *g*. V případě konsonantu *g* se užívalo značení též pomocí litery *g*, avšak ta byla doplněna ještě diakritickým znaménkem (tečkou či háčkem), čehož se pečlivě držely v 60. a 70. letech 16. století bratské tisky. V písařském úzu se tato diakritická znaménka objevovala jen nedůsledně a výskyt nebyl tak častý (Porák 1983, s. 84).

Užívání litery *i* pro označování konsonantu *j* mizí z písařského úzu kolem 16. století, naopak značení grafémem *y* v pozicích, kde tiskaři zapisují *g*, se drží podstatně déle. Litera *g* se dále původně psala před vokály, jde tu zjevně o vliv latinského písařského úzu, kde se konsonant *g* před samohláskou vyslovoval jako *j*. Navíc se *g* užívalo na začátku slov před konsonanty a též v případech, kdy měla slova

předponu či byla druhou částí kompozita. Na rozdíl od tisků byl písařský úzus, co se týče značení konsonantů *j* a *g*, ještě v 17. století rozkolísaný a lze nalézt velké individuální rozdíly v jednotlivých rukopisech. Kodifikační příručky požadovaly psaní *i* po litéře *g* v platnosti konsonantu *j*. Avšak vyskytovalo se také *y*, příkladem může být slovo *Egypt* původně psáno *Egipt*, v konečném důsledku psaní slova *Egypt* ovlivnily významné soudobé tiskárny (Porák 1983, s. 85–91).

Ve slovech cizího původu se k značení konsonantu *g* používalo buďto grafémů *g* či *k*. Jejich užití kolísalo, a to i ve vlastních jménech cizího původu. Ve většině případů jde, jak uvádí Porák (1983, s. 88), o slova přejatá z německého jazyka „v době, kdy čeština neměla hlásku *g*. Podoby *sg* se dostávají do češtiny novým přjetím prostřednictvím psaného jazyka v době, kdy se v češtině objevilo nové *g* asimilací (*kde*, *kdy*); *g* je také ve slovech onomatopoických (...).“

3.1.5 Zdvojené konsonanty

„Geminace souhlásek v starší češtině byla dosud zachycena a popsána jen v případech, kdy jde o dvě stejné nebo blízké souhlásky ve skupině staršího původu, etymologické“ (Porák 1983, s. 92). V takovém případě pak vznikly zdvojené konsonanty, a to po zániku slabých jerů.

Psaní geminát mělo zajisté svůj důvod, jelikož se zdvojené konsonanty výslovnostně disimilovaly. Postupně však docházelo ke zjednodušování konstantových skupin. V důsledku asimilace tak vznikly dlouhé konsonanty. V písařském a tiskařském úzu se geminace konsonantů dodržovala důsledně ještě v 16. století. Můžeme se tak setkat s kritikou Jana Blahoslava, který pisatele obviňuje z toho, že podlehl německému písařskému úzu pro zdvojování liter (Porák 1983, s. 92–101).

„Geminace původně jednoduchých souhlásek a gemináty nebo dlouhé souhlásky vzniklé asimilací jsou doloženy u těchto souhlásek“: *s, š, c, č, d, t, p, j, l, n* (Porák 1983, s. 93). Zmiňme proto některé.

3.1.5.1 Zdvojené *s*

Zdvojený konsonant *s* se zapisoval jak v tiskařském, tak v písařském úzu u slov cizího původu. Ve slovech domácího původu se pak *-ss-* vyskytovalo na švu, příkladně ve slově *ssáti* či *vesský* (Porák 1983, s. 93–94).

3.1.5.2 Zdvojené *c*

V některých případech se můžeme setkat s psanou podobou *tc*, která výslovnostně odpovídala dlouhému *c* vyskytujícímu se na pozici mezi vokály. „Jeden z vokálů mohl být nahrazen slabikotvornou likvidou“ (Porák 1983, s. 94). V polovině 16. století tento jev ustoupil a „drží se ve slovech *nětco*, *ovotce*“ (Porák 1983, s. 94). V písařském úzu mají pak výše zmíněná slova podobu *owotce*, *nietczo*, *netco*, *nětco* (Porák 1983, s. 94–95).

3.1.5.3 Zdvojené *š*

Zdvojené psaní se zřejmě zakládá na výslovnosti, nalezneme tak *šš* ve slovech *kašše*, *vyšší*, *kratšší* (Porák 1983, s. 95).

3.1.5.4 Zdvojené *č*

Řídce se setkáme s psanou podobou *tč*. Tato skupina kopírovala výslovnost dlouhého *č*, např. *nětčeho*, *životčich*, *nětčí* (Porák 1983, s. 95).

3.1.5.5 Zdvojené *t*

Z tisků jsou nejčastěji doloženy případy zapisování zdvojeného *-tt-* ve slovech *swattost*, *zlatto*, *jattý*, *swattý*, *žluttý*, *žitto*, *slovuttný*. Takovouto geminaci je možno nalézt i v některých rukopisech, zejména ve slově *slovuttný*, která se držela většinou v ustálených osloveních užívaných při korespondenci (Porák 1983, s. 95–101).

3.1.5.6 Zdvojené *p*

Obdobně jako u zdvojeného konsonantu *p* je doloženo, že mezi tiskaři bylo rozšířeno psaní dvojího *-pp-* zejména ve slově *opatrný*. Tento jev pronikl i do písařského úzu, kde je přítomen ještě v 17. století, kdy už je považován pouze za záležitost grafickou. Porák (1983, s. 91) uvádí, že J. Konstanc ve spise *Brus jazyka českého* „argumentuje tím, že slovo *opatrný* je odvozeno od *opatrovati*“ a tudíž je nutné psát pouze jedno *p* (Porák 1983, s. 98–101).

3.1.5.7 Zdvojené *b, l*

U konsonantů *b* a *l* docházelo k geminaci zřídka, „ojediněle je zdvojené *b* doloženo v psaném textu lokálního charakteru“ (Porák 1983, s. 98).

3.1.5.8 Zdvojené *n*

Zdvojené původní *-nn-* nalezneme ve slovech typu *panna* či v příponách s podobou *-ný*, *-ník*. Nový geminát nacházíme vždy v „sufixech, v případech, kdy nejde

o základ zakončený na *n* a příponu začínající na *n*, a vykládá se napodobením případů s náležitým *-nn-*“ (Porák 1983, s. 99). Nejčastěji se tento jev vyskytuje u látkových adjektiv, jež končí příponou *-ný* a u slova typu *vinna*, kde je základ slova *vin*, což se přenáší i do jiných slov tvořených od tohoto základu (Porák 1983, s. 99–100).

3.2 Označování kvantity

Podoba dnešního systému dlouhých vokálů se vyvíjela a utvářela zejména v průběhu 15. století. Do písařského úzu 15. a 16. století se změny dostávaly velmi pozvolna a postupně. A to z důvodů konzervativnosti, jež byla typická pro písaře, a jednak se u pisatelů „mohla projevovat snaha o zachování kontinuity psané podoby jazyka i uvědomování si rozdílů mezi vlastním nářečím a také nářečím jinými na jedné straně a psaným jazykem jako základní podobou jazyka spisovného, jako nadnářečního dorozumívacího útvaru v jistých dosti přesně vymezených sférách, tj. v těch typech projevů, u nichž písemná podoba se stávala závažnou a dominantní“ (Porák 1983, s. 48). S výše zmíněným souvisí i fakt, že v období, kdy již proběhly fonologické změny dlouhých vokálů, se délka vokálů označovala různě. Příkladně *í* mělo více původů, tedy se vyvinulo buďto ze staršího *í*, nebo ze staršího *ie*. Psaní staršího dlouhého *ú* se změnilo postupem času v diftong, monoftongizací z *uo* vzniklo nové dlouhé *ú*. Další *ú* bylo vytvořeno zdĺoužením původního *u*, „např. typ *pozorúj!*, nebo ve slovech přejatých, např. *figúra*“ (Porák 1983, s. 48). Z tohoto důvodu docházelo k míšení různých způsobů označování kvantity původní či nové (Porák 1983, s. 48–49).

Navíc se Husův diakritický pravopis navrhuující označování kvantity vžil nejméně. K důslednému označování vokálů přispěl až knihtisk, který označování kvantity dodržoval velmi důsledně na rozdíl od písařského úzu. Avšak tiskaři se v písařském úzu nesporně inspirovali. „Z písařského úzu 15. st. převzali označování délky samohlásek jednak spřežkami, jednak pomocí diakritického znaménka (*nabodeničko dlúhé*, čárka). Ze spřežek jsou to *aa*, *ee*, *ij* (vlastně *i+i*, přičemž druhé *i* je psáno jako *j* proto, aby se spřežka snáze odlišila od jiných liter podobného tvaru, zejm. *u*, *n*; tečka nad *i* se totiž ne vždy vyznačovala), ojedinele *ii*, *uu*“ (Porák 1983, s. 48). Délka se vyznačovala pomocí diakritického znaménka u *á*, *é*, *ú* a *ý*. U dlouhého *ú* se můžeme zpočátku setkat s tištěnou formou *ü* (Porák 1983, s. 48–50).

„Po provedení monoftongizací *ie>i*, *uo>ú* je třeba k označování délky připočíst ještě spřežky *ie*, *ije*, *ye* pro dlouhé *í* a *uo* pro dlouhé *ú*“ (Porák 1983, s. 48). Dlouhé *í* se

označovalo *ij*, *ii*, *ie*, *ije*, a to i v případech, kdy se délka neoznačovala. Grafémem *y* se nejčastěji značilo dlouhé *y*, řidčeji se pak používala skupina *ye*, a to zejména po konsonantech *c*, *z*, *s*, *č*, *ž*, *š* a *ř*. „Dlouhé *é* se značilo jako *e*, *ee*, *eé*, *é*, dlouhé *á* jako *a*, *aa*, *á*. Dlouhé *ú* se značilo jako *u*, *ú*, *uo*, *ú*, *ü*. Dlouhé *ó* bylo kromě interjekce *ó* jen ve slovech cizího původu a označování kvantity se zde vžívalo velmi pomalu“ (Porák 1983, s. 48).

Na počátku 16. století vyznačovali písaři délku vokálu *i* pomocí spřežky *ij*, obzvláště na konci slova, což se udrželo až do 17., případně 18. století. Avšak existovali i písaři, kteří důsledně označovali *i* i v jiných pozicích. Navíc se u některých pisatelů setkáme s neoznačováním tohoto vokálu, používali tedy pouze grafémy *i* či *y*. Vše se odvíjelo od dosažené úrovně vzdělání či od faktu, zda rukopis sloužil jako předloha pro tisk. V případě, že autorem rukopisu byl vzdělaný písař, a v případě, že byl rukopis předlohou pro tisk, se dodržovalo důsledné a pečlivé značení délky vokálu *i* na rozdíl od soukromých zápisků apod. Tohoto faktu si byly vědomy i kodifikační příručky, které byly „k neoznačování kvantity u písařů, zejm. v listech, značně tolerantní“ (Porák 1983, s. 56). Příkladně Šteyer kladl na pisatele větší nároky, jelikož se snažil o přiblížení písařského úzu tomu tiskařskému. Obdobné stanovisko zastával i Rosa, jenž pravopisu připisoval rozlišovací funkci (Porák 1983, s. 56–58).

V 17. století se ujalo užívání *j* na místo spřežky *ij*, nedošlo však k úplnému přijetí a někteří písaři alternovali mezi užíváním *ij*, *aj*. Obdobně je to mu u označování kvantity *y*, kdy se v řadě psaných textů, dokonce i u tisků užívalo k označení *y* litery *y*. Tento jev lze nalézt i v 17. století v pečlivěji psaných textech, které byly určeny pro širší veřejnost, nebo obsahovaly závažnější informace či sloužily, jak už bylo výše zmíněno, jako předloha k tisku. V některých případech se můžeme setkat s dvěma čárkami vedle sebe nad grafémem *y*. Ani v následujícím 18. století nenalezneme v rukopisech důsledné značení kvantity *y* (Porák 1983, s. 56–58).

V rukopisech z počátku 16. století se lze setkat s důsledným psáním spřežek *ie*, *ije*, a to obzvláště ve spisech Řehoře Hrubého z Jelení. Obdobně je tomu i při psaní *ye*, též je zapisováno jako *ýe*, *ýee*. Nicméně v těchto případech pisatelé postupně přešli ke kodifikačnímu tiskařskému úzu. V psaní jiných jevů zůstával písařský úzus dosti konzervativní. Příčinou bylo podle Jaroslava Poráka „značné oddálení od výslovnosti a znesnadnění čtení po provedení změny *ie>i*, kdy pro dlouhé *i* existovala řada možností

grafického vyjádření (pokud se kvantita označovala)“ (Porák 1983, s. 57). Výskyt *ie*, *ije*, *ye* v pozdější době lze považovat za odraz písařova nářečí (Porák 1983, s. 56–58).

Příznačným jevem písařského úzu, o kterém se zmiňuje i Jan Blahoslav ve své mluvnici, bylo zapisování *-i*, *-í* na konci slov. Tyto vokály byly označovány nejen v 16. století, ale i později, grafémy *-j*, *-ij*. Šlo o jev velmi rozšířený a je možné jej najít i v opisech knižních předloh. Někdy dokonce pronikal i do tisků, což Jan Blahoslav přičítá vlivu pramenícímu z latinského úzu (Porák 1983, s. 56–58).

Co se týká zápisu *o-uo-ů* podle písařského úzu, konkrétně v 16. století, Porák zjistil, že například Řehoř Hrubý se důsledněji než některé soudobé české tisky držel psaní *-uo-*. Postupně bylo *uo* nahrazeno grafémem *u* a v důsledku toho se v 17. století lze setkat s variací *uo* velmi řídko. V těchto případech jde spíše o texty lokálního charakteru či o texty, které byly psány v okrajových oblastech. Řehoř Hrubý pak v dativu plurálu substantiva dodržoval koncovku *-om* (Porák 1983, s. 63–68).

Kvantita dlouhého vokálu se buďto neoznačovala, nebo se užívalo diakritických znamének, příkladně čárky, svislé vlnovky či háčku. Nicméně tento písařský zvyk se neseťkal s pochopením tehdejších mluvnic, jelikož byl tento úzus převzat z němčiny. Podle mluvnického pravopisu se měla kvantita vokálu označovat kroužkem. Avšak jen ti pečlivější písaři označovali délku vokálu a jen málokdy důsledně. V rukopisech byla tak délka značena spíše čárkou, výskyt kroužku je vzácnější (Porák 1983, s. 63–68).

Tiskaři označování kvantity vokálu *u* převzali ze staršího úzu a původní dlouhé *ú* se „odlišuje od krátkého zpravidla až po diftongizaci grafikou *au*“ (Porák 1983, s. 68). V některých tiscích se lze setkat s grafémem *ú*, a to výhradně na v pozici na konci slova, ale označuje zde diftong *ou*. Obdobně je tomu i u písařského úzu, kde téměř současně s tiskem začíná převládat digraf *au*. Na rozdíl od tisků, byli písaři v užívání důslednější, jelikož byl pravděpodobně vyvinut dosti silný tlak spisovné normy na užívání *au*. Z tohoto důvodu se v 16. a později v 17. století neseťkáme s přílišnými nářečnými diferenciacemi. Odchytky lze nalézt u písařů s nižším dosaženým stupněm vzdělání (Porák 1983, s. 68–70).

Kvantita u vokálů *é*, *á* se v soudobém písařském úzu označovala pomocí spřežek *ee*, *aa*. Z tohoto značení vycházel i raný tisk, avšak jen do 30. let 16. století, kdy se ujalo značení délky pomocí diakritického znaménka – čárky. Tento způsob zapisování

kvantitu vokálu *e* nalezneme i v rukopisu z roku 1376 Tomáše Štítného, jenž vychází ze starého spřežkového pravopisu. Toto psaní zaváděl taktéž Jan Hus ve své *Ortografii*. Postupem času se v tiskařském úzu vžilo značení *é, á*, což se v rukopisech vyskytuje sporadicky, pouze u pečlivých písařů. Tak tomu je u J. A. Komenského ve spise *Didaktika* či u Václava Budovce z Budova. Spíše se používal systém spřežek. Příkladem byl, ač též v některých případech použil *á, é*, Řehoř Hrubý (Porák 1983, s. 77–79).

V důsledku provedení diftongizace *ó>uó* se v češtině, kromě citoslovcí, nepoužívalo dlouhé *ó*. Pokud se nějaké objevilo, bylo to hlavně díky nové vrstvě slov knižních a intelektuálních, tedy díky slovům cizího původu. Tento vokál *ó* se zejména vyskytoval ve jménech biblických či vlastních. Dlouhou výslovnost tak dodržovali víceméně lidé vzdělaní. Dlouhé *ó* tak získává v češtině výjimečné postavení, což dokládá i Šteyer ve svém spise *Žáček* (Porák 1983, s. 77–79).

3.3 Shrnutí vývoje pravopisného úzu

Tiskařský pravopis, jenž vyšel z písařského úzu 15. století, se vyvíjel zejména k zjednodušení a sjednocení, aby byly vyslyšeny požadavky na tiskařské vybavení tiskáren a na finanční výdaje. Naproti tomu, písařský úzus reagoval na vývoj tiskařské ortografie se značným zpožděním. V období 16. století pronikaly změny tiskařského pravopisu do písařského úzu jen zčásti, v některých případech jen velmi zřídka nebo vůbec. Uvedme některé příklady.

V písařském úzu neexistovala jednotná pravidla pro zápis konsoantu *š*, užívalo se nejen grafému *š*, ale i dalších spřežek. Je proto možné nalézt podoby *f, fs, š*. Grafém *ž* pronikal jen zčásti. Dlouho se také drželo psaní spřežek „*die, tie, nie, dia, tia, nia, bie, pie, mie, wie, fie*“ (Porák 1983, s. 104). Též se užívají i spřežky, *cz, cž, rž*. Výše zmíněné jevy souvisí s tím, že „do písařského úzu nepronikla plně diakritická znaménka pro označování palatálnosti konsonantů“ (Porák 1983, s. 104). Dále je po dlouhou dobu zachováno psaní digrafu *au* namísto vokálu *ú*. Především v 17. století dochází k matení *i – y*, je tedy možné se setkat s případy, kdy se po konsonantu *ř* zapisuje *y* (Porák 1983, s. 101–106).

Hlavním rozdílem písařského úzu od toho tiskařského je fakt, že se mezi písaři nevžil diakritický pravopis, neosvojili si proto značení délky vokálů. S tímto jevem souvisí i „psaní každého *-i, -j* na konci slova literou *-j* nebo spřežkou *-ji*“ (Porák 1983,

s. 104). Další zvláštností písařského úzu je užití ostrého β , kterým byl označován zejména konsonant š, popřípadě s (Porák 1983, s. 101–106).

Písařský pravopis se vyznačoval jistou konzervativností a nechutí k přijímání změn, ke kterým postupně v tiskařském úzu docházelo. Jen několik desítek let po zavedení knihtisku se písařský úzus od tiskařského značně odlišoval, v podstatě tak vedle sebe existoval „dvojí pravopis. Tuto skutečnost museli vzít na vědomí i gramatikové (i autoři školních učebnic) a vlastně tento rozdíl kodifikovali“ (Porák 1983, s. 104). Byl si toho vědom i Blahoslav, jenž převzal od Optáta jeho charakteristiku písařského pravopisu. Proto se můžeme u Blahoslava v *Gramatice české* (1571) setkat s výjimkami pro písařský úzus „s poznámkou, že lidé, kteří jsou zvyklí psát jinak, mohou tak psát i nadále“ (Porák 1983, s. 104). Obdobnou výjimku stanovuje i Šteyer ve svém *Žáčkovi*, kde prohlašuje, že značení kvantity u samohlásek je tiskařskou nikoli písařskou záležitostí, ačkoli jinak usiluje o sjednocení obou pravopisů (Porák 1983, s. 101–106).

Na základě rozdílnosti obou pravopisů se zrodil jistý pocit „lokální a funkční omezenosti písařského úzu“, jenž byl využíván k osobní či úřední korespondenci či k úředním zápisům, tedy byl funkčně omezen počet čtenářů (Porák 1983, s. 105). Na rozdíl od textů určených pro širokou veřejnost, tedy textů tištěných v odpovídající kodifikační normě, nebylo potřeba využívat vyšší funkční pravopisný úzus, ale postačil ten nižší (Porák 1983, s. 101–106).

Nicméně se zavedením knihtisku, neztratilo písařství své místo. I když byly tisky vhodnou formou pro zveřejnění textů určených široké veřejnosti, často byly dost nákladné. V případě, že autor nenalezl mecenáše, který by financoval tisk, či byl jeho text protihabsburského rázu, musel se spokojit s rukopisnou verzí vyvedenou podle norem daného písaře. Gramatikové Blahoslav a Opát požadovali, aby byly psané texty určené širšímu okolí psány podle tiskařských pravidel. Můžeme se proto setkat s diakritickými znaménky v rukopisech i v předlohách určených k pozdějšímu tisku (Porák 1983, s. 101–106).

V leckterých případech zjišťujeme silnou vžitost písařského ortografického úzu, a to i v textech, které byly opisovány podle tištěné předlohy. Pisatel je však opisoval tak, jak byl zvyklý (Porák 1983, s. 105). Příkladem byl i laický bratr Konstantin Levý.

4 *Vejkład prostý* jako předloha rukopisu Konstatntina Levého

Šimon Lomnický z Budče (1552–1623) byl významnou literární postavou své doby. Věnoval se psaní poezie, prózy i překladu. Poezii zaznamenával výhradně v latinském jazyce, prózu psal jazykem českým. Mezi jeho česky psaná díla patří např. *Pohřební píseň*, *Instrukce aneb Krátké naučení každému hospodáři mladému*, *Písň nové na evangelia svatá nedělní přes celý rok* (1580), *Knížka o sedmi hrozných ďábelských řetězích* (1586), *Postní zvyk* (1589), *Kupidova střela* (1590), *Kancionál aneb Písň nové historické na (dni) sváteční přes celý rok* (1595), *Tanec aneb Traktát skrovný o tanci* (1597), *Utrhačů jazyk* (1598), *Děťinský řápek* (1609), *Tobolka zlatá* (1615) a *Pejcha života* (1615) (Anderlová 2016, s. 29–30).

Neměli bychom opomenout spis *Vejkład prostý na nejsvětější modlitbu Kristem pánem vydanou Otčenáš*, jenž vyšel roku 1605 jako v pořadí šestá kniha Šimona Lomnického z Budče, která se do dnešního dne dochovala jen v jedenácti často defektních výtiscích (Anderlová 2016, s. 30–31).

Není však přesně známo, jak se s výše zmíněným spisem mohl setkat zlatokorunský cisterciácký bratr Konstatnin Levý, o němž toho též mnoho nevíme. V bakalářské práci uvádíme, že možným vysvětlením je přátelství Šimona Lomnického z Budče a Martina Hostivína, který působil jako duchovní správce na faře v Černiči. Ta spadala pod správu kláštera ve Zlaté Koruně (podrobněji Anderlová 2016, s. 26–27).

4.1 Ortografická analýza tisku *Vejkład prostý* Šimona Lomnického

Vedle ortografické analýzy rukopisu Konsantina Levého jsme provedli stejnou analýzu v tisku *Vejkład prostý* Šimona Lomnického. Její výsledky uvádíme v této kapitole.

V analýze spisu Šimona Lomnického z Budče *Vejkład*, nevěnujeme bližší pozornost psaní velkých a malých písmen ani interpunkci. Zaznamenali jsme ovšem jistou důslednost, s kterou Šimon Lomnický aplikuje majuskulní a minuskulní formy grafémů. Majuskuli zapisuje vždy na začátku nové věty či souvětí. Samozřejmé je psaní velkého počátečního písmena u proprií ale i u adjektiv vzniklých ze zmíněných vlastních jmen, např. *Ffrantiffek* (p. 153), *Antonin* (p. 174), *Tyberius* (p. 235), *Englický* (p. 13), *Ržijmškých* (p. 75), *Burgundský* (p. 243). Dále evidujeme jeho výskyt uprostřed

vět. Provedeným výzkumem jsme potvrdili pravidelnost majuskulního zápisu, zejména u substantiv, a to především u patřících k náboženské tematice, což dokládají následující příklady: *Bůh* (p. 42), *Swátoftmj* (p. 42), *Paufstewničkowě* (p. 42), *Opat* (p. 43), *Duffy* (p. 45), *Pána Bohu* (p. 46).

S majuskulním zápisem se však setkáváme i u ostatních substantiv, např. *Senátorům* (p. 75), *Srdcem* (p. 41), *Dweřij* (p. 44), *Chalaupečičkú* (p. 45), *Towarysftwa* (p. 45), *Lotry* (p. 46). Obdobně je tomu i u adjektiv a výjimečně platí tento způsob zápisu pro ostatní slovní druhy, např. *Welebnými* (p. 42), *Nebeského* (p. 45) *Smilným* (p. 94), *Božjch* (p. 222), *Spowjdati* (p. 44), *Nesprawedliwě* (p. 223).

Jednotlivé věty od sebe Šimon Lomnický odděluje interpunkčním znaménkem – tečkou. V tisku je užito i dalších znamének, otazníku a dvojtečky. Avšak nezaznamenali jsme výskyt párového interpunkčního znaménka – uvozovek. Přímá řeč je proto pravidleně vyznačena výše zmíněnou dvojtečkou, jak dokládá následující příklad: *A yá tak dlauho na této Paufftj bydljim / a Pánu Bohu flaužijm / ageffítě fem do Nebe nepřiffel. A w takowém zhorffenij řekl: Půgdu a také Lotrem budu / potom pak k posledku dobře také k spafenij přijgdu.*

V souvětí pak nacházíme místo klasické čárky užití ininterpunkčního znaménka – virguly, která slouží k vizuálnímu členění jak souřadných, tak podřadných souvětí, např. *Něyaký kazatel horliwý milownijk Lidfkých Duffý / gezdawal na Wofličku / kterého jobě proto chowal / aby wffudy gezdil / Lid napomínal / a Slowo Božj kázal.*

K dělení slov na konci řádku je užito zdvojené commy a tento proces se řídí hranicemi slabik, např. *nes,,lyffý* (p. 75), *flad,,koffj* (p. 75), *pro,,fyli* (p. 110), *neodwra,,til* (p. 198), *žalo,,ftiwě* (p. 204), *zanechá,,wám* (p. 204),

Kvantita vokálů je značena diakritickými znaménky, užívá se háčku či čárky. V ortografické analýze tisku *Vejkład prostý* se nejprve věnujeme zápisu jednotlivých konsonantů, psaní vokálu *ě* po retnicích, dále pak zápisu vokálů *u*, *ú* a diftongu *ou* a nakonec psaní *i* – *y*.

4.1.1 Zápis konsonantů

4.1.1.1 Zápis konsonantu s

Majuskulní podoba konsonantu *s* je v tisku *Vejkład prostý* zaznamenána pomocí grafému *S*, a to bez výjimky, např. *Senátorůw* (p. 75), *Sotwa* (p. 75), *Swěta* (p. 163), *Srdce* (p. 164), *Smrt* (p. 164), *S. Ržehoř* (p. 164).

Pro značení minuskulní formy je v tisku užíváno dvou liter, dlouhého gotického *f* a točeného *s*. Dlouhé gotické *f* jsme zaznamenali v pozicích na začátku a uprostřed slov, např. *fwých* (p. 75), *flawných* (p. 75), *fyce* (p. 75), *myfl* (p. 75), *nedostatky* (p. 75), *wyflowil* (p. 75). V případě, že se konsonant vyskytuje na konci slova, je zápis proveden pomocí grafému *s*, např. *wás* (p. 142), *krystus* (p. 143), *pros* (p. 144), *nás* (p. 145), *hlas* (p. 166), *zas* (p. 244). Evidujeme i několik výskytů točeného *s* uprostřed slova *prošba*, např. *prosbám* (p. 113), *prosby* (p. 181).

Během analýzy tisku *Vejkład prostý* jsme zaznamenali zápis grafému *s* v pozici na začátku slova, a to v prefixech *s-* ve výrazech *shladilo* (p. 44), *shormaždugem* (p. 145) a v předložkách *s* a *z*, např. *s velikým* (p. 143), *s hrijffnijky* (p. 143), *s ginými* (p. 147), *s sebe* (p. 228), *s yakou* (p. 235), *s Swatým* (p. 264), *s Manželkami* (p. 264).

Uvádí-li Šimon Lomnický z Budče ve svém díle latinské termíny, pak jsou v tištěné verzi označeny *f* v pozici na počátku slova a *s* v ostatních pozicích, např. *fapienter* (p. 75), *fum* (p. 247), *Quis* (p. 152), *es* (p. 152), *Cattus* (p. 247). Navíc je latinská terminologie vždy odlišena od ostatního textu, a to užitím odlišného fontu.

4.1.1.2 Zápis konsonantu š

V tištěné verzi *Vejkładu prostého* je majuskulní forma konsonantu *š* značena spřežkou *Sf*, např. *Sfwec* (p. 4), *Sfteffan* (p. 130), *Sftijry* (p. 150), *Sfibenicy* (p. 221), *Sffařy* (p. 246), *Sffařarkau* (p. 252).

K označení minuskulní formy konsonantu *š* je v tisku užito zdvojeného dlouhého gotického *f*, jež je psáno v pozicích na začátku a uprostřed slov, např. *ffaty* (p. 14), *ffupinami* (p. 92), *ffli* (p. 194), *obffyrný* (p. 141), *přiffel* (p. 141), *Frantiffek* (p. 141).

Na konci slov je důsledně podle kodifikačních příruček tištěna spřežka *fs*, např. *rozkořs* (p. 53), *trápijs* (p. 110), *Tobiášs* (p. 176), *nepotřebugefs* (p. 230), *čtefs* (p. 230), *muřýfs* (p. 229).

Výskyt grafému *ś*, evidujeme jedině v případě, že se v daném slově vyskytuje sufix *-śský*. Konsonant *ś* je označen pomocí diakritického znaménka (háčku) nad *s*, např. *towaryśfký* (p. 220).

4.1.1.3 Zápis konsonantu *z*

Konsonant *z* je pravidelně zapisován grafémem *z* ve všech pozicích slova, např. *zoffkliwuj* (p. 53), *uzawijrati* (p. 72), *brzy* (p. 176), *zwłáŃtnij* (p. 220), *Urozená* (p. 252), *rozŃŃaffně* (p. 252).

4.1.1.4 Zápis konsonantu *ż*

Následuje-li před vokálem *a* majuskulní forma konsonantu *ż*, je v tisku zaznamenána tato skupina pomocí *i*-ové spřežky, nacházíme tak zápis *Zia*, např. *Ziadná* (p. 2), *Ziabami* (p. 150), *Zialmy* (p. 361). Je-li ve slově za *Ż* umístěn vokál *e*, pak se diakritické znaménko (háček) přesouvá nad zmíněný konsonant, např. *Zěna* (p. 252), *Zěbrák* (p. 252).

Minuskule se důsledně ve všech pozicích slova označuje grafémem *ż*, např. *żiw* (p. 44), *żiwota* (p. 163), *Almużny* (p. 252), *każdého* (p. 252), *protoż* (p. 44), *poněwadż* (p. 164).

4.1.1.5 Zápis konsonantu *c*

Majuskulní podoba konsonantu *C* je zaznamenána pomocí grafému *C* např. *Comunykowal* (p. 43), *Cýrkwe* (p. 111), *Coż* (p. 179), *CýŃařfkých* (p. 235), *CýŃař* (p. 235), *Centýřů* (p. 236).

Minuskule *c* se ve zmíněném tisku zapisuje literou *c* v jakékoli pozici slova, např. *co* (p. 236), *coż* (p. 236), *nětco* (p. 44), *rácij* (p. 228), *nemoc* (p. 225), *fyc* (p. 228). Nezaznamenali jsme žádné užití spřežkové formy.

4.1.1.6 Zápis konsonantu *ć*

Evidujeme, že majuskulní forma konsonantu *Ć* je psána pravidelně pomocí spřežky *Cz*, např. *Cżert* (p. 13), *Cżlowěk* (p. 66), *Cżeledi* (p. 72), *Cżehoż* (p. 152), *Cżtwrtý* (p. 222), *Cżeládkou* (p. 228).

Též minuskulní konsonant *ć* je důsledně označován ve všech pozicích slova grafémem *s* diakritickým znaménkem (háčkem). Uvádíme následující příklady: *ćlowěk*

(p. 66), *častokráte* (p. 143), *wděčnij* (p. 252), *učiniti* (p. 252), *pryč* (p. 91), *Boháč* (p. 244). Též jsme neobjevili žádné další užití spřežkové formy pro zápis konsonantu *c*.

4.1.1.7 Zápis konsonantu ř

Obdobně jako u výše zmíněného *č* je *ř* v tisku *Vejkład prostý* značno diakritickým znaménkem (háčkem), které je umístěno pravidelně a důsledně nad *r* ve všech pozicích slova, např. *řekl* (p. 178), *řeč* (p. 182), *příjkladu* (p. 66), *překážku* (p. 91), *Twář* (p. 110), *Cýfarř* (p. 235). Majuskulní podoba je zapisována pomocí spřežky **Rž**, např. *Ržad* (p. 66), *Ržijmřkých* (p. 75), *Ržeholnijho* (p. 91), *Ržečnijk* (p. 92), *Ržeka* (p. 150), *Ržehoř* (p. 165).

4.1.1.8 Zápis konsonantu j

Konsonant *j* je v tisku označován grafémem **g**. Evidujeme jej ve všech pozicích slova, např. *gménem* (p. 130), *gíftotě* (p. 146), *nedbagj* (p. 73), *řpokogiti* (p. 73), *mũg* (p. 73), *twũg* (p. 74). Nechybí ani jeho majuskulní forma: *Geden* (p. 72), *Giný* (p. 93), *Gméno* (p. 134), *Gitřní* (p. 147), *Gestli* (p. 163).

V psaní výše zmíněného konsonantu alternuje v tisku grafém **g** s literou *y*, kterou tiskaři umisřují na všechny pozice slova. Nejčastěji předchází vokálu *a*, např. *yal* (p. 91), *Yafnořt* (p. 110), *Yá* (p. 141), *yakoby* (p. 200). Nebo následuje za užitým vokálem *e* např. *Neyurozeněgřřý* (p. 15), *weybornau* (p. 229), *dey* (p. 229), *gey* (p. 230). Doplňujeme, že grafém **g** je užit i pro zápis konsonantu *g*, např. *Englické* (p. 13), *Ewangeliium* (p. 143), *Auguřtýn* (p. 165).

Vlastní jména obsahující konsonant *j*, jsou v některých případech zapsána týmž grafémem, např. *Jordan* (p. 112), *Judyřt* (p. 182), *Jan* (p. 220).

4.1.1.9 Zápis konsonantů d', t', ň

4.1.1.9.1 Zápis konsonantu d'

Pro označení palatálnosti konsonantu **d'** v majuskulní podobě nacházíme v tisku *i*-ovou spřežku **Dia**, např. *Diábel* (p. 111). Evidujeme však i několik výskytů tohoto způsobu zápisu i u minuskulní formy ve výrazu *diábelřké* (p. 31). Uvedený záznam se vyskytuje jen sporadicky. V minuskulní formě je užíváno důsledně grafému **d'**, např. *d'ábelřká* (p. 13), *Pohledřte* (p. 15), *d'áblem* (p. 110), *nechodřte* (p. 143), *řhromaždřugem* (p. 145), *Přriwedřte* (p. 193). Následuje-li po konsonantu **d'** vokál *i*, *ř* není nutné palatálnost označovat, např. *Dijřkám* (p. 228). Vyskytuje-li se za **d'** vokál *e*,

pak se palatálnost přesouvá nad *e* a je zapsána s diakritikou (háček), např. *widěl* (p. 45), *gděte* (p. 91), *neyraděgi* (p. 111), *udělal* (p. 125), *Odpowęděl* (p. 141), *děgż* (p. 165).

4.1.1.9.2 Zápis konsonantu *t'*

V tisku nacházíme grafém *t'* pro značení téhož konsonantu jen sporadicky. Vyskytuje-li se však, pak jej užívají tiskaři jen v pozicích na konci slov, např. *Paufft'* (p. 228), *Pláfft'* (p. 228), *Odpufft'* (p. 230), *Nawrat'* (p. 244). Palatálnost konsonantu je častěji vyjádřena pomocí *i*-ové spřežky *ti*, např. *křęstian* (p. 3), *očiřftiovánij* (p. 156), *řftiařtně* (p. 181), *křęstianřký* (p. 235), *Měřftian* (p. 243). Nacházíme-li po *t'* vokál *e*, opět se přesouvá diakritika (háček) nad *e*, např. *neřwitězyl* (p. 13), *geřřtě* (p. 111), *neyswětěgřřý* (p. 113), *nechtělo* (p. 124), *odletěti* (p. 152), *nawřřtěw* (p. 174). V infinitivní koncovce *ti* evidujeme důsledný zápis skupiny *ti*, např. *odkládati* (p. 43), *řřkoditi* (p. 44), *býti* (p. 44), *učiniti* (p. 44), *kázati* (p. 110), *bydletí* (p. 110).

V ostatních pozicích slova alternují zápisy skupiny *ti* či *tj* např. *nawrátíl* (p. 43), *řmrtí* (p. 43), *latině* (p. 110), *Frantířřku* (p. 141), *Radofřtj* (p. 44), *twrdofřtj* (p. 142), *bedliwofřtj* (p. 220). Na základě uvedených příkladů můžeme prohlásit, že zápis skupiny *ti* se pravidelně objevuje uprostřed slova, oproti tomu *tj* je typické pro pozice na konci slov, a to zejména u substantiv. Zde však může alternovat se skupinou *ti* (viz kapitola *Psaní i – y po konsonantu t*).

4.1.1.9.3 Zápis konsonantu *ň*

Objevili jsme několik málo výrazů, v nichž je konsonant *ň* značen grafémem s diakritickým znaménkem (háček), tedy *ň*, a to v pozicích na konci slova. Uvádíme následující výrazy jako příklad: *Třeboňřkém* (p. 94), *naň* (p. 143), *Wřtaň* (p. 148), *zaň* (p. 243). Zaznamenali jsme, že ve slabice *ně*, je diakritické znaménko (háček) důsledně umístěováno nad zmíněný vokál a bez ohledu na jeho pozici ve slově, např. *nějaká* (p. 149), *peněž* (p. 244), *bezbožně* (p. 143), *každodenně* (p. 145), *náramně* (p. 150), *rowně* (p. 152).

Následuje-li ve slově za konsonantem *ň* vokál *i*, pak není palatálnost označena, jak dokládají následující příklady: *proměnil* (p. 93), *činili* (p. 93), *nikdá* (p. 154), *ničemuř* (p. 356), *niřádným* (p. 141), *hodni* (p. 142).

4.1.2 Psaní ě po retnicích

4.1.2.1 Zápis slabiky bě

Slabiky *bě* je označována pravidelně a též důsledně pomocí diakritiky (háčku) nad vokálem *ě*. Tento způsob zápisu nacházíme stejně jako u jiných slabik s grafémem *ě*, ve všech pozicích slova, např. *běžeti* (p. 73), *Obětugj* (p. 178), *tobě* (p. 143), *sobě* (p. 198), *hrobě* (p. 226).

4.1.2.2 Zápis slabiky pě

Slabika *pě* je bez výjimek zaznamenána v tisku *Vejkład prostý* skupinou *pě*. Uvádíme následující příklady: *Pětiftého* (p. 235), *zpěčugj* (p. 178), *opět* (p. 166), *fflapěgi* (p. 163), *pět* (p. 244).

4.1.2.3 Zápis slabiky mě

Důsledné a pravidelné je též psaní slabiky *mě*, např. *proměněn* (p. 93), *nerozuměl* (p. 94), *měli* (p. 182), *Měšťtian* (p. 243), *domě* (p. 243), *kromě* (p. 298).

4.1.2.4 Zápis slabiky vě

Slabika *vě* je zapisována pomocí grafémů *w* a *e*, nad kterým je umístěno diakritické znaménko (háček), např. *wěčnoft* (p. 163), *wěřijcý* (p. 166), *Odpowěděł* (p. 141), *Człowěk* (p. 221), *bedliwě* (p. 163), *lafkawě* (p. 235).

4.1.3 Zápis vokálů

4.1.3.1 Zápis vokálu ú, u, a diftongu ou

Na základě provedeného výzkumu v tisku *Vejkład prostý* Šimona Lomnického z Budče můžeme určit, že značení vokálu *u*, je důsledně zapisováno stejným grafémem. Kvantita vokálu *ů* je označována diakritickým znaménkem (kroužkem) nad grafémem *u*, a to vždy v pozicích uprostřed či na konci slov, např. *nezůstawali* (p. 66), *důwěřowal* (p. 182), *můg* (p. 242), *holubů* (p. 227), *ffilinků* (p. 242), *Centýřů* (p. 236). Evidujeme i výskyt skupiny *uo* ve slově *bůh*. Tento výraz se proto objevuje ve dvou podobách, *Bůh* (p. 178) či *Buoh* (p. 228). Vokál *ú* je zapisována digrafem *au*, a to vždy v pozicích na začátku slov, např. *aumyflu* (p. 44), *audy* (p. 125), *audolijch* (p. 144), *autočiffšťě* (p. 151), *auzká* (p. 155), *aurodám* (p. 181).

V tisku se též vyskytuje grafém *ů*, ale jeho užitím označují tiskaři diftong *ou*. Většinou jej nacházíme v pozici na konci slova. Evidujeme následující příklady: *mnů* (p. 31), *gednů* (p. 33), *gfůc* (p. 147), *pogednů* (p. 149), *ruků* (p. 226), *rmůtiti* (p. 235).

Výše zmíněný diftong *ou* je v pozicích uprostřed a i na konci slov značen též digrafem *au*. Uvádíme následující příklady: *Cželádkau* (p. 228), *weybornau* (p. 230), *takowau* (p. 246), *Sausedé* (p. 110), *Saudného* (p. 111), *tloukl* (p. 229).

4.1.3.2 Psaní *i – y* po *c, s, z*

Psaní *i – y* se často řídí výslovností daného slova, ve kterém se hláska *i* vyskytuje. Můžeme konstatovat, že po konsonantu *c* se zpravidla zapisuje vokál *y, ý*, což dokazují následující příklady: *Cýtil* (p. 151), *Cýle* (p. 182), *Cýfar* (p. 230), *budaucým* (p. 236), *Sřibenicy* (p. 221), *Starcy* (p. 230). V latinských termínech objevujeme pouze grafém *i* jako například ve slově *crucis* (p. 235).

Provedenou analýzou jsme zjistili, že v tisku následuje po konsonantu *s* pravidelně *y* či *ý*, v závislosti na kvantitě vokálu, např. *gfý* (p. 141), *Spafýl* (p. 146) *ofydel* (p. 180), *profyl* (p. 181), *mufýme* (p. 230), *tifýc* (p. 236). Obdobně je tomu tak i při psaní *i – y* po konsonantu *z*, kde též evidujeme pravidelný zápis *y* a *ý*, např. *wzýwati* (p. 151), *Zymnicy* (p. 155), *zýfkati* (p. 243), *zyfk* (p. 227), *Cyzý* (p. 227), *mezy* (p. 235).

4.1.3.3 Psaní *i – y* po *č, š, ž*

Následně uvedené příklady dokazují, že se ve zkoumaném tisku po konsonantu *č* převážně objevuje psaní vokálu *i*: *autočiffě* (p. 151), *ráčil* (p. 151), *nedostačil* (p. 151), *pučila* (p. 152), *očiffětau* (p. 155), *učiněn* (p. 156).

Ve slabice *ši*, v níž je konsonant *š* důsledně zapisován zdvojením dlouhého gotického *f*, tedy *ff*, evidujeme především výskyt vokálů *y* a *ý*, např. *hřeffyw* (p. 44), *hřijffých* (p. 44), *waffým* (p. 141), *fnáffýte* (p. 142), *naffými* (p. 145), *wezdegffýmu* (p. 222), *neymenffýmu* (p. 236), *wffýcknj* (p. 236). Zaznamenali jsme i výskyt konsonantu *j* namísto *i*, např. *uflyffjteli* (p. 166).

Taktéž jsme našli dva způsoby psaní *i – y* po *ž*. Vylučujeme výskyt vokálu *y* po grafému *ž*. Píše-li se krátká slabika *ži*, je zapisována skupinou grafémů *ži*, např. *posflaužil* (p. 42), *žiwota* (p. 47), *wážitj* (p. 112). Evidujeme velmi řídký způsob zápisu slabiky *ži* pomocí skupiny *zi*, např. *ziwot* (p. 113).

Je-li ve slabice přítomen dlouhý vokál *í*, zaznamenává se pomocí *ij*, což dokazují následující uvedené příklady: *Božijho* (p. 110), *náležij* (p. 166), *položijm* (p. 175), *laupežij* (p. 223). Tato skupina označuje kvantitu vokálu *i* nejen po *ž*, ale je pravidelně užita po níže zmíněných konsonantech.

4.1.3.4 Psaní *i* – *y* po *d*

Zaznamenali jsme psaní litery *i* ve slabikách *di*, a to nejen u podstatných jmen, ale i u sloves, např. *dědina* (p. 181), *hodinky* (p. 199), *pořadil* (p. 222), *diwů* (p. 222), *woffidil* (p. 225), *shodil* (p. 226), *připověditi* (p. 235).

Zapíše-li se dlouhý vokál *í*, užívá se skupiny *ij* po *d*, např. *wědij* (p. 73), *mladij* (p. 134), *twrdijm* (p. 202), *widijm* (p. 221), *dijlo* (p. 243), *Dijtkami* (p. 265). Sporadicky se vyskytuje *dj*. Uvádíme alespoň dva příklady: *dj* (p. 230), *djtky* (p. 94). V souladu s výslovností se zapisuje i *y*, např. *podwody* (p. 11) *Judyt* (p. 182), *tudy* (p. 195).

4.1.3.5 Psaní *i* – *y* po *t*

Ve slabikách *ti*, evidujeme zápis liter *ti*, např. *sladkoſti* (p. 75), *ſtaroſti* (p. 113), *ſwijiſti* (p. 122), *poctiwofſti* (p. 125), *žiwnoſti* (p. 226), *pětitého* (p. 235). Tato skupina se důsledně vyskytuje i v infinitivních koncovech sloves, např. *choditi* (p. 220), *profyti* (p. 221), *žadati* (p. 221), *oplakáwati* (p. 221), *tancowati* (p. 223), *nawrátiti* (p. 225).

Kvantita zmíněné slabiky je pak vyjádřena spřežkovou formou *ij* po *t'*, jak dokazují následující příklady, a není ovlivněna pozicí ve slově: *ſnažnoſtij* (p. 31), *kwijtij* (p. 112), *temnoſtij* (p. 113), *netratij* (p. 113), *wytijral* (p. 220), *bedliwoſtij* (p. 220). V některých případech, a to velmi řídko, alternuje *tij* s *tj*, např. *nawſſtijwil* (p. 179), *nenawſſtijwil* (p. 181).

Vokál *y* se též zapisuje v souladu s výslovností, např. *hromobitým* (p. 125), *Cztyrtý* (p. 222).

4.1.3.6 Psaní *i* – *y* po *n*

Po konsonantu *n* nacházíme několik způsobů zápisu *i* – *y*. V krátké slabice *ni* se setkáváme se zápisem grafému *i*, např. *wſſyckni* (p. 175), *činil* (p. 220), *nikdá* (p. 220), *znameníť* (p. 221), *Swobodnicým* (p. 223), *Latinicy* (p. 230). V případě výskytu dlouhé slabiky *ni* obdobně jako u konsonantu *t'* evidujeme dvě skupiny značící vokál *í*. Nejčastěji se po *n* vyskytuje spřežka *ij*, např. *nečinij* (p. 166), *obcowánij* (p. 220), *ſtwořenij* (p. 221), *Lichewnijk* (p. 225), *ublžženij* (p. 225), *duchowńij* (p. 230).

Relativně řídko jsme zaznamenali skupinu *nj*, jež značí totéž dlouhé *í*. Tyto grafémy nacházíme zejména v pozicích na konci slov, např. *obcowánj* (p. 13), *ſrownánj* (p. 75), *doſtatečńj* (p. 112), *wńjtrńoſťj* (p. 202), *znamenj* (p. 235), *učinjte* (p. 236), *dobrodinj* (p. 246).

Ve slabikách, v nichž se vyslovuje *ny*, objevujeme psaní korespondující se zápisem vokálu *y*, např. *proměny* (p. 113), *byliny* (p. 221), *kronykách* (p. 235), *Almužny* (p. 235).

Dále se v tisku setkáváme se skupinou ***ny***, a to především v koncovkách přídavných jmen, např. *fproftný* (p. 220), *Nemocným* (p. 220), *poceftným* (p. 220), *tělefný* (p. 222), *nýbrž* (p. 225), *podlažený* (p. 235).

4.1.3.7 Psaní *i* – *y* po *ř*

Typické je psaní vokálu *i* po souhlásce *ř*, např. *tříkrát* (p. 147), *ffkwařil* (p. 201), *třiceti* (p. 205), *Stwořitele* (p. 221), *ftwořil* (p. 222), *wěřiti* (p. 355). Jistou důslednost zápisu vokálu *i* nacházíme též v prefixu *při-*, např. *přikázánij* (p. 221), *přibližoval* (p. 225), *přigimal* (p. 233), *připowěděl* (p. 236), *přiffedffe* (p. 237), *příbezděčili* (p. 244).

Vyskytuje-li se ve slově dlouhá slabika *ří*, je po konsonantu *ř* zachycena spřežkou ***ij***, např. *nařijkati* (p. 31), *střijbrný* (p. 93), *křijdla* (p. 151), *umřijti* (p. 164), *newěřijcými* (p. 205), *kteřijž* (p. 355). Tento zápis alternuje s řídkým užitím ***řj***. Uvádíme následující příklady: *hřjchy* (p. 141), *křjdla* (p. 152), *řjkage* (p. 181), *přjčiny* (p. 221), *přjkladu* (p. 355), *přjkrých* (p. 356).

4.1.4 Shrnutí ortografické analýzy tisku *Vejkład prostý Šimona Lomnického*

Provedením výzkumné sondy ortografické stránky tisku *Vejkładu prostého* jsme dospěli k závěru, že jednotlivé konsonanty jsou psány pomocí odpovídajícího grafému či spřežky. Způsoby zápisů jednotlivých hlásek se řídí stanovenými pravidly, která zůstávají v průběhu tisku neměnná.

V závislosti na pozici ve slově je konsonant *s* zapisován pomocí grafémů ***S***, *s* a *f*. Pro označení konsonantu *š* je důsledně užito spřežky ***Sf***, ***ff*** či ***fs***. Značení kvantity vokálů je též pravidelné a důsledné. Užívají se diakritická znaménka – čárky či spřežky ***ij*** a ***j*** v případě psaní *í*.

Zaznamenali jsme ještě jeden způsob zápisu kvantity vokálu *í*. Řídce je užíváno ***y***, nad nímž je umístěno diakritické znaménko – dvě tečky. Tento grafém ***ÿ*** je snadno zaměnitelný se skupinou ***ij***. Šimon Lomnický z Budče užívá zmíněné litery důsledně, a to v případech, kdy překládá vložené latinské sentence. Tyto do češtiny přepsané věty, jsou zaznamenány ve verších, rýmují se a od ostatního textu jsou vizuálně odlišeny.

Uvádíme následující příklady: *fnažy* (p. 74), *nepřekážy* (p. 74), *otwýrá* (p. 74), *nerozumy* (p. 75), *chwýlí* (p. 174), *bydly* (p. 174).

Palatálnost konsonantů je značena důsledně háčkem, v některých případech evidujeme zápis pomocí *i*-ové spřežky. Diakritických znamének – háčků je též pravidelně užito i pro značení jotace po retnicích.

Můžeme tedy prokázat, že v tiscích byla důsledně dodržována ortografická pravidla stanovená soudobými kodifikačními příručkami. Vezmeme-li v úvahu, že analyzovaný tisk byl vydán roku 1605, můžeme prohlásit, že ke změnám v tiskařském úzu docházelo, v porovnání s písarským, podstatně rychleji.

5 Metodologie

Hlavním předmětem výzkumné části diplomové práce je rozbor ortografické stránky rukopisného souboru *exempel*, jenž byl sepsán laickým cisterciáckým bratrem Konstantinem Levým roku 1681 v klášteře ve Zlaté Koruně a je uložen ve fondu Jihočeského muzea v Českých Budějovicích pod signaturou R 353. Statistická i lingvistická hodnocení provádíme na předem stanoveném úseku textu, a to na 100 stránkách, resp. na 73,53 % z celkového rozsahu rukopisného souboru. Zmíněný počet stran odpovídá 57 exemplům, tedy 69,51 % z celkového počtu 82 *exempel*. Konstantin Levý přejal 72 *exempel* ze spisu *Vejkład prostý nejsvětější modlitby Kristem pánem vydanou Otčenáš* (1605) Šimona Lomnického z Budče. Mezi ně patří všechna námi analyzovaná exempla kromě tří, tj. čísla 17, 34 a 44. Podotýkáme, že ačkoliv spis *Vejkład prostý* má tištěnou podobu a Lomnický dodržoval dobová pravidla pravopisu, Konstantin Levý přejímá pouze obsah, zatímco zcela opomíjí grafickou stránku textu. Odkazujeme k bakalářské práci *Analýza rukopisného souboru exempel (1681) Konstantina Fridricha Levého* k podrobnější charakteristice zmíněného rukopisu a k jeho komparaci s Lomnického *Vejkładem prostým* (Anderlová 2016, s. 32–41).

Využíváme teoretické poznatky z *Humanistické češtiny: hláskosloví a pravopis* Jaroslava Poráka, a to zejména ze II. kapitoly *K pravopisné kodifikaci humanistické češtiny*, ve které autor popisuje vývoj pravopisných kodifikací zejména v tiskařském úzu. Neopomíná však zmínit také písařský úzus a vzájemně je porovnává. Provedenou komparci vždy dokládá příloženými příklady.

Dále jsme prostudovali studii *Analýza grafické stránky kancionálu z Ostré Lhoty* Jany Zemanové, publikovanou ve sborníku *Dějiny českého pravopisu (do r. 1902)* (Zemanová 2011, s. 309–337). Zmíněná studie nám posloužila jako vzor pro koncepci výzkumné části této diplomové práce.

Pro analýzu grafické stránky rukopisu Konstantina Levého jsme zvolili metodu excerpce vybraných grafémů využívaných pro záznamy konsonantů, zejména sykavek, polosykavek a zubnic, ale i pro značení kvantity a kvality vokálů. Metoda analytická byla doplněna ilustrujícími doklady a dílčím i celkovým hodnocením včetně statistického. Analýza a následná syntéza byly provedeny, jak už bylo zmíněno, formou sondy do textu, z něhož bylo excerpováno 100 stránek, jimž odpovídá 57 *exempel*.

Rozhodli jsme se rovněž zjistit, které grafémy se ve zkoumaném rukopisném textu užívaly nejčastěji. Sledujeme zápis jednotlivých konsonantů i užívání spřežek. Zajímá nás, zda je záznam konsonantů ovlivněn i jejich umístěním ve slově. Věnujeme pozornost značení *ě* po retnicích, zápisu *ú*, diftongu *ou* a psaní *i – y* po jednotlivých konsonantech. Mimo naši pozornost zcela zůstala interpunkce i psaní velkých a malých písmen. Co se týče výskytu konsonantů, které se ve zkoumaném úseku textu hojně objevují, nepočítáme všechny výskyty, nýbrž tento vysoký počet redukuje vyloučením opakujících se stejných slov. Započítáváme tedy jen každé nové slovo obsahující zkoumaný konsonant. Nevěnujeme pozornost ani případným emendacím. Naši analýzu vždy umístíme do tabelárního přehledu, v němž je výzkum znázorněn i procentuálně. Pro zlepšení přehlednosti výsledků připojujeme i grafické zobrazení. Za dílčími úseky výzkumu následuje shrnutí, které posléze využíváme v závěru diplomové práce.

6 Výzkumná část

6.1 Označování konsonantů literami

Ačkoliv spis Šimona Lomnického z Budče *Vejkład prostý* sloužil z větší části Konstantinu Levému jako předloha, nepřevzal písař exempel důsledně jeho pravopisnou normu s výjimkou latinských slov, která tento laický bratr přepisuje pečlivě podle tisku. Psaní velkých písmen není podřízeno žádnému jednotnému pravidlu. Majuskule se objevují nejen na počátku slova, ale i v prostřední pozici, zejména u výrazu *wZdyczky* (p. 12). Nejsou využity ani při dělení syntaktických celků.

Co se týče dílčích incipitů každého exemplu, je první grafém počátečního slova incipitu vždy zvýrazněn majuskulní podobou bez ohledu na slovní druh. Následující slova jsou v některých případech všechna psána velkými písmeny, např. *Swaty Bernard Yednoho Czaru* (p. 10), *Yednoho Czafu Prziſfel KYwatemu* (p. 31), *Napodobně Negaky Diekan* (p. 53). V jiných alternuje výskyt majuskulní formy u výrazů, které jsou součástí zmíněného incipitu, např. *Byly dwa Bratři Stawu* (p. 6), *Yeden Pobožny Biskup, Widel, wefnach* (p. 24), *Byl Negaky Czlowěk tyran lakomy* (p. 29).

Ani při psaní vlastních jmen není žádné pravidlo dodržováno, např. *S° Auguſtin* (p. 27), *S° ffrantiſek* (p. 32), *Swaty antonin* (p. 44). Majuskulí jsou tedy zapisována různá podstatná a přídavná jména, ale i slovesa, předložky, některé spojky a příslovce: např. *Ziwota* (p. 79), *Napofledy* (p. 79), *Neb* (p. 84), *Milofrdny* (p. 96), *Za* (p. 91), *Przjbed* (p. 92).²

Na základě ortografických pravidel bratrského pravopisu pro psaní velkých a malých písmen, bychom mohli očekávat, že nomina sacra budou důsledně zapisována majuskulní formou. V analyzovaném rukopisu nacházíme určitou pravidelnost v psaní výrazů *Yeziſe* (p. 6), *Opat* (p. 9), *Pan Buh* (p. 66), *Pana Boha* (p. 67), *Panu Kryſtu* (p. 68), *Swaty* (p. 96) apod. Avšak evidujeme i výskyty psaní *kryſtuY* (p. 86), a to zejména ve spojeních *Pan Yeziſ kryſtuY* (p. 75) či *Pana kryſta* (p. 30), v nichž je náboženská úcta vyjádřena užitím majuskule v předchozím slově. Písař Konstantin Levý rozhodně nezapisoval velkými písmeny první dva počáteční grafémy ve velmi

---

² Tiskařský pravopis velkých písmen měl stanovenou přísnější normu kodifikovanou v učebnici čtení a počtů *Isagogicon* (úvod) z roku 1535 od Beneše Optáta. Velkými písmeny se psala substantiva podle vzoru latiny, řečtiny a němčiny, zejména vlastní jména svatých, národů a jména místní, v korespondenci pak apelativní označení církevních a světských hodnostářů, šlechtických titulů (Pleskalová, 2007, s. 503-504).

významných církevních výrazech. Evidujeme dokonce šest výskytů slova *buh* (p. 35) s užitím minuskule, které stojí v textu samostatně a není součástí žádného spojení, jako například výše zmíněné *Pan Buh* (p. 66) (srov. Kosek 2017).

Interpunkce též není značena pravidelně. Konstantin Levý vůbec neodděluje hranice jednotlivých vět. Aplikuje jediné interpunkční znaménko, čárku (*commu*), již používá k označení konce jednotlivých vět, dále pak v souvětí a místo pomlčky při dělení slov na konci řádku. V případě dělení slov použije buďto jednoduchou *commu*, nebo ji zdvojí, např. *od,,piragycz* (p. 80), *po,kußenj* (p. 80), *Przj,,Letela* (p. 89).

Kromě toho nerozeznává hranici slov mezi předložkou a následujícím výrazem. Často je zapisuje dohromady, např. *Ymanzelkau* (p. 63), *kfobě* (p. 79), *Zegypta* (p. 85). Totéž platí i při zápisu konjunkce před následujícím slovem, i když tento jev není tak hojný. Jedná se zejména o jednoslabičné či dvojslabičné spojky např. *Yuzrzel* (p. 61), *ZèPan* (p. 62), *amnoha* (p. 87). Obdobně je tomu i s enklitickým zvratným zájmenem *se*, *si*, které také nebývá od předchozího slova odděleno, např. *Zèfyse ZaYe Nawratil* (p. 92), *kdyžfe doftal* (p. 94), *aukazovalfe* (p. 94), *Zèfe zblaznil* (p. 95). Někdy vznikají srostlice se spojkou jako proklitikem a zájmeny jako enklitiky: *Zgewilofeto* (p. 4), *Zèfemutak* (p. 4), *aptalfegych* (p. 4).

Zkracování slov se projevuje pouze v zápise slova *svatý* a to pomocí zkratky *S^o* nebo *Y^o*, např. *S^o Bernard* (p. 10), *S^u ffrantißku* (p. 31), *Y^o Pavlem* (p. 65), *S^o geronym* (p. 80), *S^o anton* (p. 84).

6.1.1 Zápis konsonantů

V systému konsonantů předně zaměříme pozornost na zápis sykavek a následně polosykavek. Poté se budeme věnovat jednotlivým způsobům zápisu konsonantu *j*, označování měkkosti ve slabikách *dě*, *tě*, *ně* a v neposlední řadě pak zápisu *ě* po retnicích. Jednotlivé způsoby zápisů zachytíme v tabelárních přehledech.

6.1.1.1 Zápis konsonantu *s*

Minuskulní varianta konsonantu *s* je ve zkoumaném zlatokorunském rukopise zaznamenávána pomocí tří liter. Nejčastěji užívaným grafémem je dlouhé gotické *f*. Tento způsob zápisu nalézáme na začátku a uprostřed slova, např. *febe* (p. 81), *flauzil* (p. 81), *stebau* (p. 83), *poděfyl* (p. 86), *rytiržskeho* (p. 96), *kralowfkym* (p. 97). Vyskytuje-li se hláska *s* na konci slova, není zapisována dlouhým *f* s výjimkou dvou

výrazů *Prof* (p. 32), *Naf* (p. 90). Písař v takovémto případě volí grafém *Y*. Ten se ostatně v rukopise vyskytuje ve všech pozicích slova, např. *KryftuY* (p. 4), *ZaY* (p. 15), *Ytatek* (p. 81), *maYo* (p. 82), *dodneY* (p. 82), *Yamarytan* (p. 82), *wyneY* (p. 82), *Ymutek* (p. 94).

Užití výše popsaných liter v jednotlivých pozicích slova je číselně vyjádřeno v tabelárním přehledu, ve kterém započítáváme vždy výskyt v jednotlivých dílčích slovech, ale neklademe zřetel na opakující se užití ve stejném výrazu. Důvodem je vysoký výskyt sykavek v analyzovaném úseku textu. Dlouhé *f* se objevuje celkem 3933krát a 533 výrazů obsahuje grafém *Y*. Ke zmíněným grafémům *f* a *Y* připojujeme v tabelárním předledu i literu točené *s*.

Tabulka 1: Číselné vyjádření užití grafémů pro konsonant *s*

Pozice	<i>f</i>	<i>Y</i>	<i>s</i>
Na začátku slova	198	85	15
Uprostřed slova	446	39	8
Na konci slova	5	24	18
Celkový počet výskytů	643	148	41

Točené *s* se vyskytuje jen velmi zřídka, a to většinou v majuskulní formě u slova *Swaty* (p. 73) a též ve zkratce tohoto slova *S^o* (p. 54). Z celkových 139 zaznamenaných *s*, jsme objevili tento grafém v 12,94 % ve slově *Swaty* (18 výskytů), v 61,25 % ve zkratce *S^o* (49 výskytů). Dále se lze setkat s točeným *s* také v incipitech, a to v jedenácti případech (1,32 % z celkových 835 výskytů litery *s*), např. *Swétfky* (p. 19), *Senator* (p. 75). Tutéž literu jsme našli i v latinských termínech, při jejichž prepisech se Konstantin Levý zjevně snažil napodobit tištěnou antikvu z předlohy *Vejkład prostý*, např. *aeternitas* (p. 42), *succure* (p. 49). Navíc i některá jména cizího původu obsahující konsonant *s* jsou zapsána točeným *s*, např. *Kalyffus* (p. 3), *Tyberius Secundus* (p. 61).

Tabulka 2: Užití grafémů pro konsonant s v jednotlivých pozicích slova

	Na začátku slova			Uprostřed slova	Na konci slova
Celkový počet výskytů	80			28	31
	<i>Swaty</i>	<i>S^o</i>	Ostatní slova		
	18	49	13		
	Podíl zápisu v jednotlivých výrazech v %	22,5	61,25	16,25	
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	57,55			20,14	22,30

V následujícím přehledu je zobrazeno číselné zastoupení konsonantu s v jednotlivých slovech a v jeho pozicích.

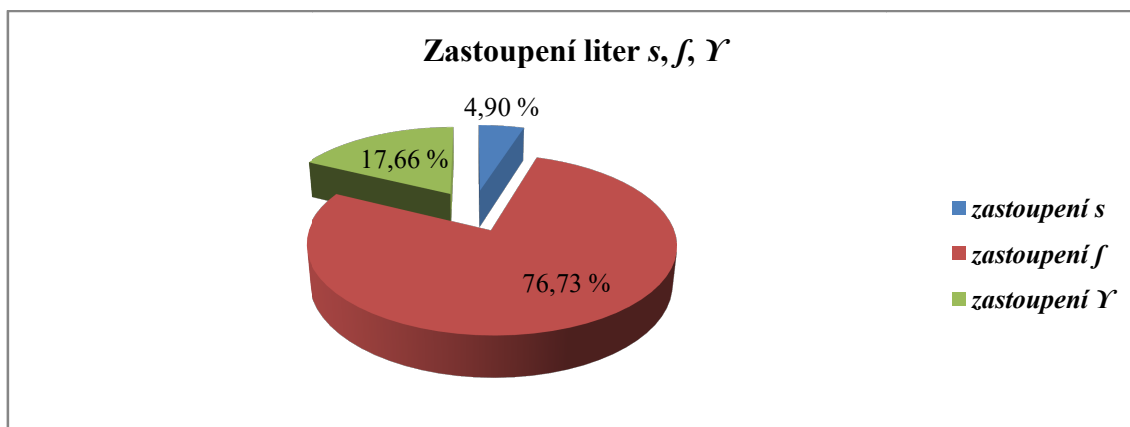
Tabulka 3: Zastoupení točeného s v jednotlivých slovech a jeho pozicích

Pozice	<i>S</i>
Ve slově „Swaty“	18
Ve zkratce „S ^o “	49
V latinských termínech	33
Na konci slov	31
Ve slově „kryftus“	3
V incipitech	11

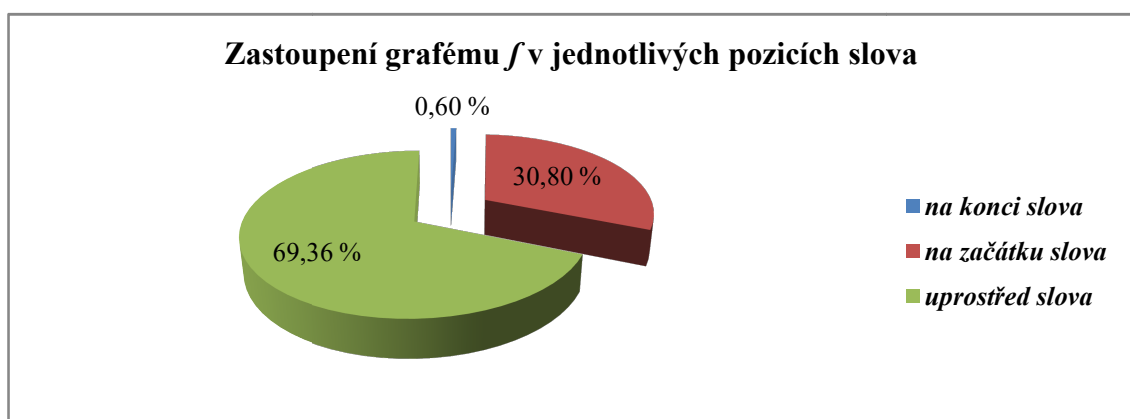
Z níže uvedených grafů vyplývá, že Konstantin Levý při zápisu konsonantu s aplikuje ze 76,73 % dlouhé *f*, které je v 69,36 % uprostřed slova a ve 30,80 % na počátku slova, minimálně se pak vyskytuje na konci slova. Je to pouhých 0,60 %. Z celkového počtu užitých grafémů, jimiž je zaznamenáván konsonant

s, zaujímá litera *Ÿ* 17,66 %. Z tohoto procentuálního zastoupení se v 57,43 % vyskytuje tento grafém na počátku slova, v 26,35 % uprostřed slova a v 16,22 % na konci slova. Točené *s* je v celkovém počtu výskytů konsonantu *s* užito jen ve 4,90 %. Nejčastěji zapisuje Konstantin Levý točené *s* na počátku slov (57,55 %), relativně často na konci slov (22,30 %) a minimálně se tento grafém objevuje uprostřed (20,14 %).

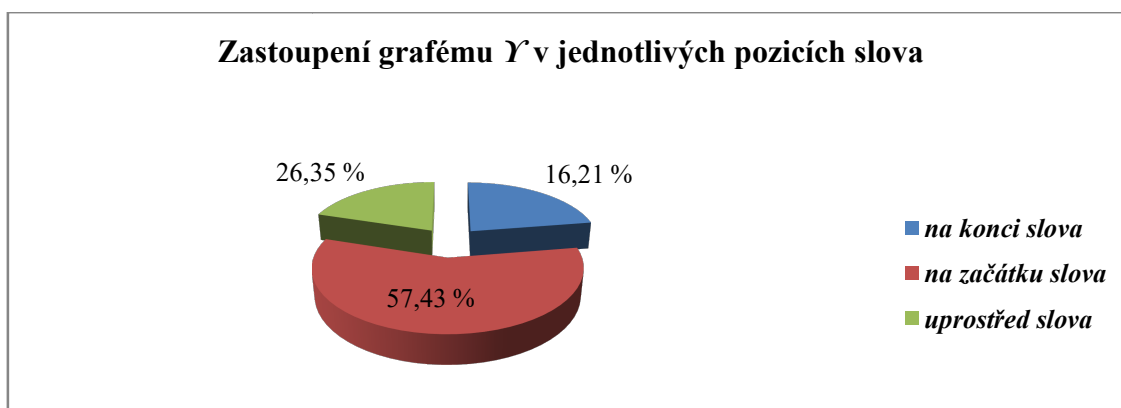
Graf 1: Procentuální zastoupení liter *s, f, Ÿ*

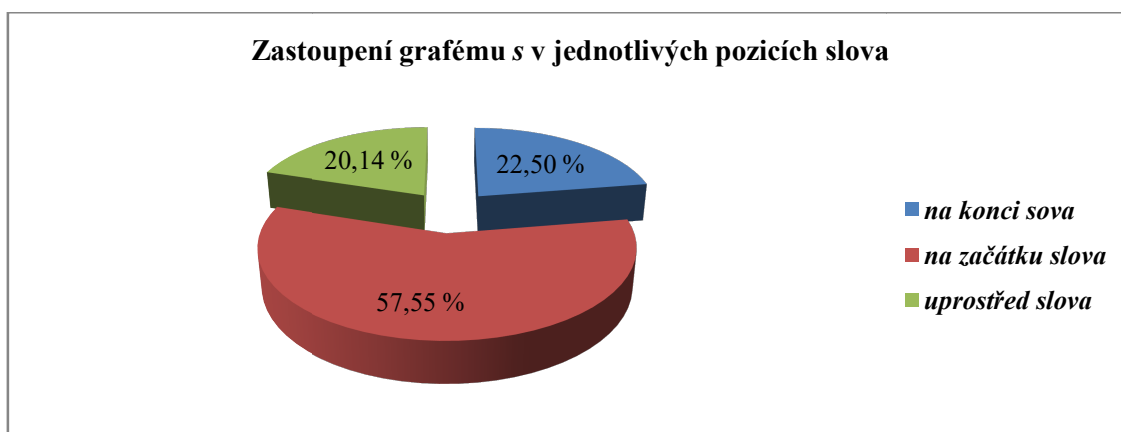
Graf 2: Zastoupení grafému *f* v jednotlivých pozicích slova

Graf 3: Zastoupení grafému $\mathcal{Y}$ v jednotlivých pozicích slova

Graf 4: Zastoupení grafému s v jednotlivých pozicích slova

Dlouhý f bylo 354krát použito ve zvrtném zájmenu *se*. Grafém $\mathcal{Y}$ se v analyzovaném textu vyskytl celkově 533krát, z toho 39krát v předložce *s*, 1krát v předložce *z* a celkem 47krát ve zvrtném zájmenu *si*, *se*.

Dále je též potřeba zdůraznit, že písařský úzus laického cisterciáckého bratra Konstantina Levého zachycuje předpony *s-*, *z-*, *vz-* a předložky *s*, *z* podle výslovnosti *s* uplatněním znělostní asimilace, např. *wfteklegffy* (p. 83), *steto hystoryge* (p. 87), *fwitezyl* (p. 96), *fkostela* (p. 99), *fcesty* (p. 98).

Sumarizujeme-li jednotlivá užití grafémů f , $\mathcal{Y}$ a s pro zápis konsonantu *s*, zjišťujeme, že v domácích výrazech se nejvíce uplatňuje dlouhý gotický f . Jeho využití je pak nejčastější v pozici uprostřed slova, časté na začátku slova a minimální na konci slova. Přibližně stejné zastoupení můžeme zaznamenat i u grafému $\mathcal{Y}$. Avšak tento grafém je na rozdíl od dlouhého f užit nejvíce v pozicích na začátku slova, dále pak uprostřed slova a nejméně v pozici na konci slova. Točené *s*, které bylo

v pobělohorském období důsledně tištěno i zapisováno v pozicích na konci slova, se v tomto zkoumaném rukopise vyskytuje jen v latinských termínech a ve zkratkách výrazu *svatý* (Porák 1983, s. 16). Dále je pak můžeme identifikovat v případě, že je součástí incipitu exempla. V takovém případě se točené *s* nachází buďto v pozici na počátku slova či v pozici na konci slova, a to většinou u jmen cizího původu, např. *Starbych* (p. 5), *Stawu* (p. 6), *Swětſky* (p. 19), *THEagenes* (p. 63), *Sena.,tor* (p. 75).

6.1.1.2 Zápis konsonantu š

Konsonant *š* zapisoval písař Konstantin Levý v rukopisných exemplech pomocí dvou dlouhých gotických *f*, nebo užil grafém pro německé ostré *ß*. V majuskulní podobě se foném *š* ve zkoumaném textu nevyskytuje. Zastoupení zmíněných grafémů *ff* a *ß* v různých pozicích slov je dosti vyrovnané. Zjistili jsme, že celkový počet výskytů grafému *ff* dosahuje čísla 533. Nachází se celkem u 112 výrazů (nezapočítáváme jejich opakované užití) v pozici uprostřed slova, např. *wyffel* (p. 84), *Plafftém* (p. 84), *Propufftenj* (p. 85), *Duffy* (p. 91), *Nemeffkeg* (p. 92), *Pauffti* (p. 94). U 28 výrazů (též nezapočítáváme opakující se užití) evidujeme tento grafém v pozici na začátku slova, např. *ffwecz* (p. 3), *ffaty* (p. 9), *ffjry* (p. 37), *ffelmy* (p. 50), *ffebalowé* (p. 93), *fflechetneho* (p. 94). Pak jsou ovšem substantiva psána vždy s malým písmenem. Jedná se tedy především o podstatná a přídavná jména, ale našli jsme i některá slovesa, např. *ffel* (p. 32), *ffklebj* (p. 49), *ffkwarzily* (p. 51), *ffenkowal* (p. 56). Objevili jsme také několik číslovek a příslovčí, např. *fftyrycetj* (p. 63), *fftwermo* (p. 66). Méně zastoupeno je *ff* v pozici na konci slova. Ve zkoumaném úseku textu jsme zjistili 11 výskytů celkem u 9 výrazů, a to především u sloves ve tvaru druhé osoby singuláru indikativu přezenta, např. *czteff* (p. 61), *racziff* (p. 82), *bydlyff* (p. 89), *fmiiff* (p. 94), *hlediff* (p. 91), *budeff* (p. 96).

V analyzovaném vzorku alternuje užití grafému *ff* a *ß* bez jakýchkoli restrikcí. Evidujeme celkem 631 výskytů litery *ß*. Z tohoto množství jsme oddělili jednotlivé výrazy a dbali jsme při tom na to, abychom nezapočítávali jejich opakující se užití. Z toho vyplývá, že u 155 výrazů nacházíme *ß* v pozici uprostřed slova, např. *horßy* (p. 83), *Poßetiloß* (p. 83), *klaßtera* (p. 84), *pokußenj* (p. 84), *fnaßyß* (p. 84), *Egyptßtj* (p. 84). Grafém *ß* zaznamenali u 18 výrazů na počátku slova, např. *ßaffarž* (p. 92), *ßwecz* (p. 4), *ßlechetneho* (p. 6), *ßkoditj* (p. 16), *ßupinamj* (p. 22), *ßyp* (p. 28). Většinou se jedná o podstatná a přídavná jména. Evidujeme jeden případ slovesa *ßel* (p. 29). Na konci slova jsme výskyt ostrého *ß* zaznamenali 54krát, a to celkem u 36 výrazů.

Především jde o slovesa ve druhé osobě přítomného času a některá podstatná jména, např. *maβ* (p. 80), *budeβ* (p. 83), *neprzěftawaβ* (p. 86), *nepoobedwaβ* (p. 90), *Macharyaβ* (p. 85), *Yeziβ* (p. 95). U jména *Yeziβ* zapisuje písař Konstantin Levý foném š výhradně grafémem β.

V následujícím tabelárním přehledu je vyjádřen počet výskytů grafémů *ff* a *β*, označujících konsonant š. V této tabulce započítáváme vždy jeden výskyt výrazu v analyzovaném úseku textu.

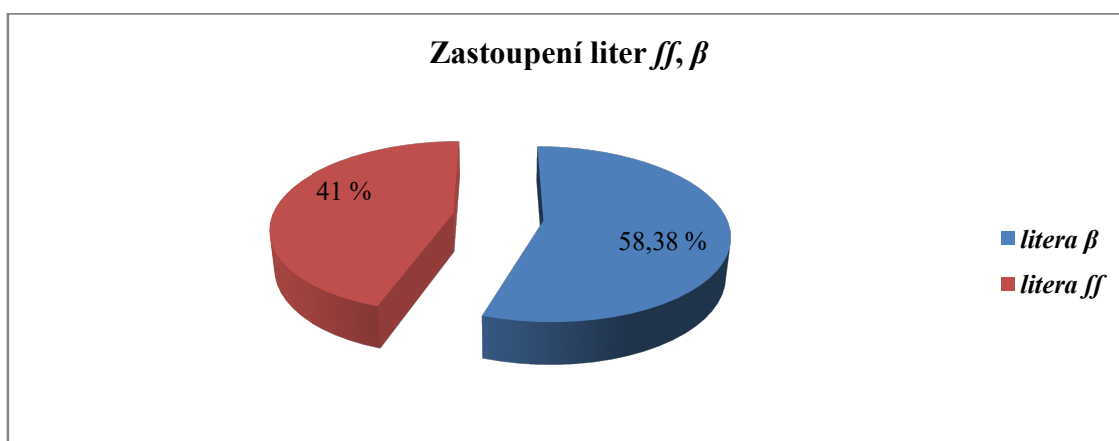
Tabulka 4: Zastoupení liter *ff*, *β*

Pozice	<i>ff</i>	<i>β</i>
Na začátku slova	28	18
Uprostřed slova	112	155
Na konci slova	9	36
Celkový počet	149	209

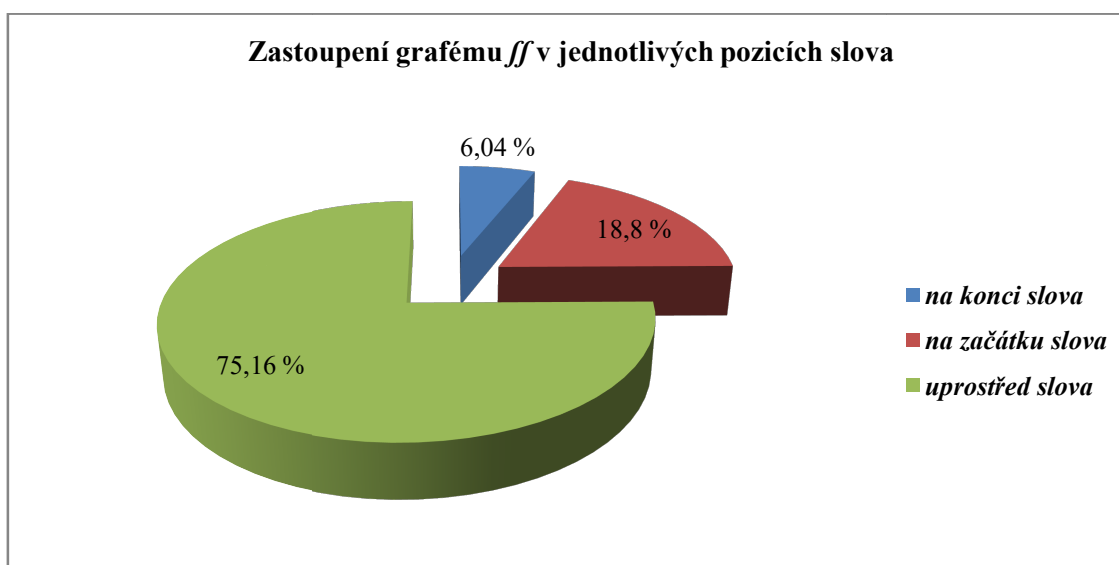
Z následujících údajů je patrné, že Konstantin Levý častěji volil literu β k zápisu konsonantu š, a to v 58,38 %. Z tohoto procentuálního zastoupení užil grafém β v 8,61 % pro označení této hlásky na počátku slova, v 74,16 % pro označení š uprostřed slova. A konečně v 17,22 % pro zapsání konsonantu š na konci slova.

Grafém ff se vyskytuje v analyzovaném vzorku téměř ve stejném poměru jako ostré β . Na základě celkového počtu užití výrazů obsahujících zmíněnou literu ff jsme vypočítali její celkový podíl na 41 %. Z uvedeného procentuálního zastoupení je tato litera nejčastěji zaznamenána v pozici uprostřed slova (75,16 %), méně pak na začátku slova (18,8 %) a nejméně v pozici na konci slova (6,04 %).

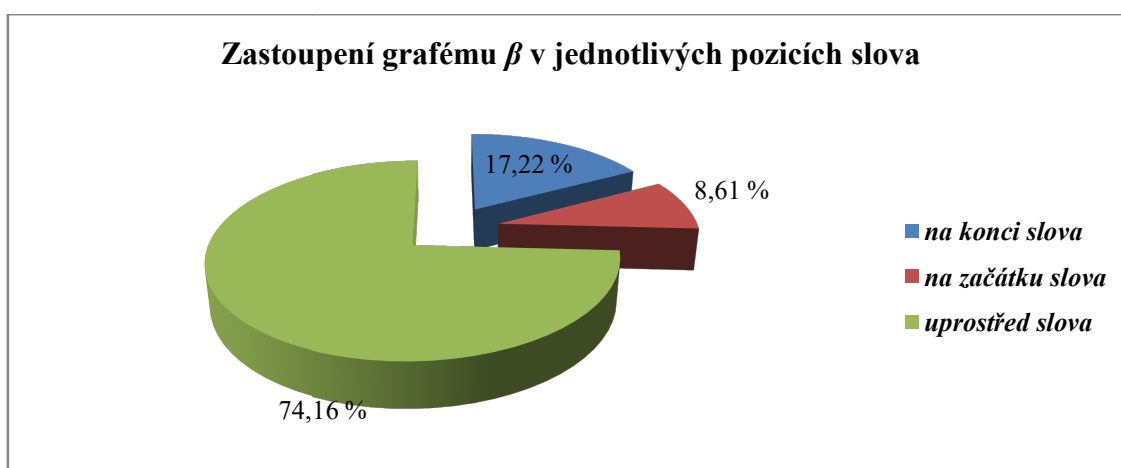
Graf 5: Celkové zastoupení liter ff , β

Graf 6: Zastoupení grafému ff v jednotlivých pozicích slova

Graf 7: Zastoupení grafému β v jednotlivých pozicích slova

Porovnáme-li náš výzkum užití grafémů *ff* a β , zjišťujeme, že *ff* nejčastěji evidujeme v pozici uprostřed slova, méně pak na začátku slova a minimálně na konci slova. Zápis litery β , jenž byl v dobových tiscích i rukopisech užíván zřídka, je v analyzovaném vzorku zastoupen v téměř shodném poměru jako *ff* (Porák 1983, s. 17). Ve srovnání se *ff* je ostré β také nejpoužívanější v pozici uprostřed slova, vícekrát než grafém *ff* se vyskytuje na konci slova, a to zejména u sloves ve druhé osobě sg. přítomného času. Nejméně je β použito v pozici na začátku slova. Zde naopak je grafém *ff* užíván častěji. Nezaznamenali jsme žádný výskyt spřežky *fs*, která v mnoha tiscích i rukopisech označovala konsonant *š* zejména v koncové pozici (Porák 1983, s. 17).

6.1.1.3 Zápis konsonantu z

Foném *z* je většinou zapisován pomocí litery *z*. Zaznamenali jsme jeden případ, kdy byl namísto *z* aplikován grafém *ž*, a to ve verbu *Zohyždil* (p. 49). Pravopisně, zejména v prefixech, však některá slova neodpovídají současné normě. V těchto případech se uplatňuje znělostní asimilace. Můžeme se tak setkat se zápisem *f* namísto *z*, např. *roskoβny* (p. 31). Na počátku slov s konsonantem *z* se užívá majuskulní forma *Z* nejen u substantiv, ale i u jiných slovních druhů, např. *Zakona* (p. 31), *Zatim* (p. 32), *Zaflybenj* (p. 33), *Zdalomufe* (p. 36), *Zdraw* (p. 36), *Zdaleka* (p. 36).

6.1.1.4 Zápis konsonantu ž

Písař Konstantin Levý zapisuje konsonant *ž* pomocí litery *z*, nad niž umístí uje diakritické znaménko (tečku), např. *kteryž* (p. 3), *nybrž* (p. 57), *blyžniho* (p. 58), *almužny* (p. 65), *fužovat* (p. 68), *zdaliž* (p. 92). Stejný zápis platí i pro majuskulní

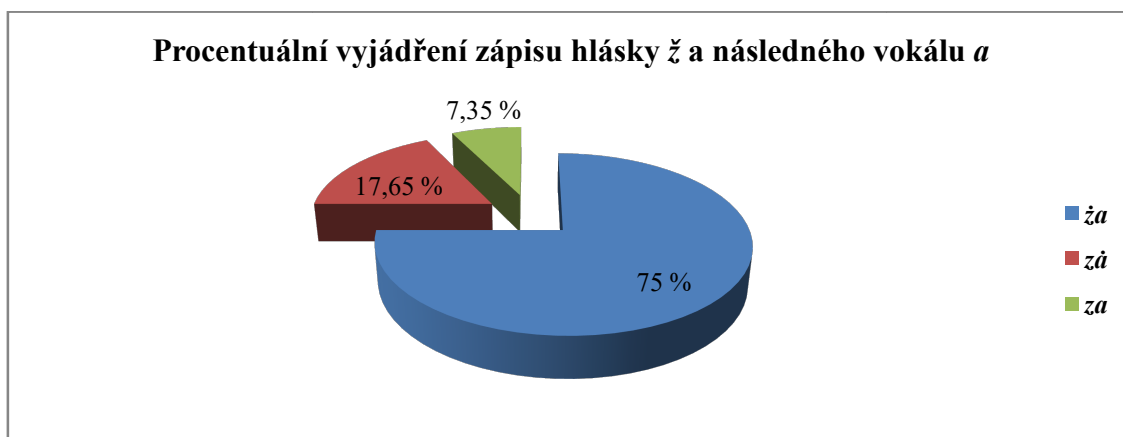
formu, např. *Žadaly* (p. 58), *Žadneho* (p. 66), *Žaltarž* (p. 75). Označování fonému *ž* ovšem není v analyzovaném textu důsledné. Vysledovali jsme, že *ž* alternuje se *z*.

V případě, že za konsonantem *ž* následuje vokál *a*, přesouvá se v některých případech diakritické znaménko nad samohlásku, např. *Žadage* (p. 14), *Žabamj* (p. 37), *Žadneho* (p. 37), *Žalowaly* (p. 62), *Žak* (p. 67). Nalezli jsme i takové případy, kdy tečka nebyla písařem zapsána vůbec, např. *Zadošt* (p. 7), *bězal* (p. 15), *Zalošt* (p. 43), *Zazitj* (p. 50).

Tabulka 5: Možnosti zápisu *ža*, *zá*, *za*

Možnost zápisu	<i>ža</i>	<i>zá</i>	<i>za</i>
Celkový počet výskytů	51	12	5
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	75	17,65	7,35

Graf 8: Procentuální vyjádření zápisu hlásky *ž* a následného vokálu *a*

Pokud po konsonantu *ž* následuje vokál *e*, může se diakritické znaménko, stejně jako u vokálu *a*, přesunout nad danou samohlásku, např. *Zé* (p. 3), *manžela* (p. 9), *przemoženj* (p. 12), *bežel* (p. 16), *Zělezo* (p. 45), *Zěbrak* (p. 67), *Zěna* (p. 67), Pravidelně se tento jev vyskytuje u psaní souhlásky „že“. Celkem 154krát je slabika *že* zapsána s tečkou nad konsonantem, tedy jako *že*, např. *mužeto* (p. 6), *aflužebnjum* (p. 8), *ležela* (p. 8), *bežetj* (p. 20), *pržekazetj* (p. 21), *manželka* (p. 23), *nežertugy* (p. 30).

Objevili jsme 10 případů, kdy měkkost ve slabice *že* není zaznamenána vůbec, např. *pržemozeny* (p. 3), *Yluzebnjcy* (p. 20), *tize* (p. 43), *ze* (p. 47), *wlozeno* (p. 58), *obtizene* (p. 77).

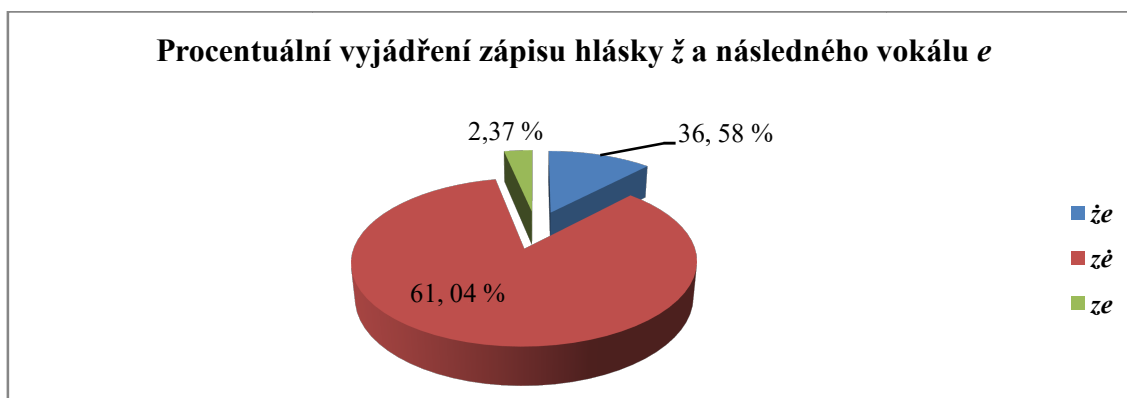
V následujícím tabulárním přehledu zachycujeme počet výskytů výše zmíněných způsobů zápisu slabiky *že* a porovnáváme je s nejčastějším zápisem, kdy je konsonant z označen diakritickým znaménkem. Procentuální zastoupení je vypočítáno z celkového počtu všech zápisů, což odpovídá 421 výskytům *že* v analyzovaném úseku textu.

Tabulka 6: Možnost zápisu *že* a *zě*

Možnost zápisu	<i>že</i>	<i>zě</i>	<i>ze</i>
Celkový počet výskytů	154	257	10
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	36,58	61,04	2,37

Z následujícího přehledu výskytů a procentuálního vyjádření vyplývá, že písař Konstantin Levý užívá z celkového počtu výskytů *že* nejčastěji formu zápisu *zě* (61,04 %), kdy diakritické znaménko (tečku) umísťuje nad vokál. Častěji pak zapisuje *že* s tečkou nad konsonantem (36,58 %), někdy měkkost slabiky neoznačuje (2,37 %).

Graf 9: Procentuální vyjádření zápisu hlásky *ž* a následného vokálu *e*

Při zápisu spojení *ž**i* se v analyzovaném textu setkáváme s několika různými variantami. Nejčastěji písař používá grafémy *ž**i*, při čemž vypouští diakritické znaménko nad literou *z*, např. *Zid* (p. 27), *Ziwot* (p. 28), *Zižalamj* (p. 37), *bozimu* (p. 41), *zazitj* (p. 50), *Uzitek* (p. 55), *Yeziß* (p. 68). Ani tam, kde je spojení se *ž* dlouhé *í*

psané literou *j*, není využito diakritické znaménko nad *z*, např. např. *Zjwotem* (p. 49), *Uzjtek* (p. 59). Našli bychom i několik zápisů s *y* na místě *i*, případně zkráceného *i* např. *Żywotu* (p. 41), *pożywal* (p. 49), *Użyteczny* (p. 55), *Żyw* (p. 60), *boży* (p. 71). Celkem evidujeme 44 případů použití liter *ży*, z čehož dvakrát se vyskytuje ve slově *żivot*, dvakrát ve slově *żiw* a třikrát ve slovech *poużít*, *użít*, *povážit*. Dále jsme, ve vzorku rukopisu, zaznamenali celkem 12 výskytů slova *boży*.

Ve zkoumaných exemplech dále evidujeme 18 výskytů *żi*, např. *Yeżiβ* (p. 3), *Položil* (p. 54), *Ńnażitj* (p. 54), *Poflaužit* (p. 94). Autor užívá formy *żi* nejhojněji u sloves (*sloužit*, *položit*, *snažit*, *složit*, *posloužit*), což je 61 % z celkového počtu výskytů, v 33 % u podstatných jmen (*Ježíš*, *příležitost*) a v 5 % u příslovci (*náležitě*).

Z níže uvedeného tabelárního přehledu vyplývá, že literu *z* bez diakritického znaménka autor nejčastěji užívá k označení konsonantu *ż*, za nímž následuje vokál *i*.

Tabulka 7: Možnost zápisu *zi*, *zj*, *zy* a *ži*

	<i>zi</i>	<i>zj</i>	<i>zy</i>	<i>ži</i>
Celkový počet výskytů	133	38	44	18
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	57,08	16,31	18,88	7,73

Příslovce *wZdyczky*, *wzdy* zapisuje autor rukopisu vždy důsledně bez diakritického znaménka. Evidujeme celkem 9 výskytů slova *wZdyczky* a 28 výskytů slova *wzdy*.

Dospěli jsme ke zjištění, že konsonant *ż* je v 1040 případech označen diakritickým znaménkem nad grafémem *z*. Navíc jsme evidovali, že v 269 případech se přesouvá diakritické znaménko nad následující vokál. Upozorňujeme však, že se jedná o rukopisnou památku, a tedy je obtížné určit v některých případech přesné umístění diakritického znaménka. V 82 případech nahrazuje Konstantin Levý ve slabice *żi* vokál *i* konsonantem *j*, nejčastěji ve slabikách s náležitou kvantitou, nebo ve slabikách s dobovou kvantitou, či vokálem *y*.

6.1.1.5 Zápis konsonantu *c*

V analyzovaném úseku rukopisu nacházíme dvě varianty zápisu konsonantu *c*. První variantou je užití spřežky *cz*, jejíž výskyt převažuje, např. *wffecz kny* (p. 3), *wbyczknj* (p. 3), *ffwecz* (p. 4), *Zarmauczeny* (p. 4), *Welyczefe* (p. 4), *kftudnjczy* (p. 5). Litera *c* je ve zkoumaném vzorku též velmi častá, ačkoli vstupovala do písařského úzu dosti pozvolna, např. *Yrdcem* (p. 17), *obcowal* (p. 22), *Nemocny* (p. 22), *Udicy* (p. 24), *doCtor* (p. 25), *budaucyho* (p. 26). Litera *c* je ve slabice *ci* nebo zkrácené *ci* [psáno *cy*] užitá u substantiv i adjektiv 185krát, např. *Pacholcy* (p. 52), *anewerżycymj* (p. 52), *fwodnicym* (p. 56), *ycyzych* (p. 56). Některých slova s *c* jsou zapsána pomocí spřežky *tez*, celkem o 15 případech, např. *Owotcze* (p. 55), *wZteczny* (p. 64), *nęczo* (p. 81).

Tabulka 8: Možnost zápisu konsonantu *c* grafémy *cz*, *c*, *tc*

	<i>cz</i>	<i>c</i>	<i>tcz</i>
Celkový počet výskytů	619	433	15
Podíl jednotlivých způsobů v %	58,01	40,58	1,40

6.1.1.6 Zápis konsonantu *č*

Pro zápis konsonantu *č* užívá Konstantin Levý především spřežky *cz*, jenž byla běžná v písařském úzu. Setkáme se s ní ve všech pozicích slova a výskyt není omezen ani slovními druhy, např. *pocztu* (p. 18), *poczal* (p. 18), *skonczenj* (p. 22), *Prycz* (p. 23), *Czlowek* (p. 23), *CzaY* (p. 24), *doftateczně* (p. 26). Existuje však mnoho odchylek a je tomu i tak v našem analyzovaném vzorku.

Pokud po konsonantu *č* v daném slově následuje vokál *i*, je spřežka *cz* ochuzena o diakritické znaménko (tečku). Užívá se pouze spřežka *cz*, např. *Zlorżeczil* (p. 28). Navíc jsme zaznamenali jeden výskyt skupiny liter *-czj-* ve slovese s *raczj* (p. 18).

V případě, že se po konsonantu *č* píše *y*, ponechává písař spřežku *cz*, např. *ocz y* (p. 28), *Zlorżeczyl* (p. 28), *Neporucz yly* (p. 30), *przicz yny* (p. 55), *placz y* (p. 55), *fladecz y* (p. 68). Evidujeme celkem 19 případů a výskyt není nijak omezen pozicí ve slově.

Jedná-li se o slabiku *če*, evidovali jsme 13 výskytů (9 výrazů), kdy je diakritické znaménko přesunuto nad vokál *e*, např. *otcz e* (p. 16), *otcz e naß* (p. 18), *cz e rt* (p. 29),

Nebezpieczeństw (p. 37), *nauczénj* (p. 84), *obyczég* (p. 94). Opět je třeba brát v úvahu, že v rukopisné památce je obtížné v některých případech určit, ke kterému grafému náleží zmiňované diakritické znaménko. V 1 případě, jsme zaznamenali *czáY* (p. 21). Navíc jsme objevili 8 výrazů, u nichž písař měkkost slabiky *če* opomněl vyznačit, např. *niczemż* (p. 47), *proczeż* (p. 47), *oczekawal* (p. 51), *nauczenj* (p. 95), *koftelyczek* (p. 98).

V 15 případech jsme se setkali s jednoduchým *c* a diakritikou, tedy s *ć*, např. *ćynj* (p. 57), *racyl* (p. 66), *porucyl* (p. 67), *bohacy* (p. 67), *zlehćuge* (p. 71), *wtlaćytj* (p. 77). Nejčastěji je tento grafém použit u sloves (57 % z celkového počtu výskytů), a u podstatných jmen z 36 % a u příslovcí ze 7 %.

Jak vyplývá z níže uvedeného tabelárního přehledu, užívá písař Konstantin Levý v rukopise nejčastěji spřežku *cz*. Nutno doplnit, že majuskulní formy konsonantu *č* jsou výlučně zaznamenávány buďto spřežkou *cz* nebo *cz*.

Tabulka 9: Možnost zápisu *cz*, *czy*, *czj*, *czj* a *ć*

	<i>cz</i>	<i>czy</i>	<i>czj</i>	<i>czj</i>	<i>czj</i>	<i>czj</i>	<i>czj</i>	<i>czj</i>	<i>czj</i>	<i>czj</i>	<i>ć</i>
Celkový počet výskytů	272	19	173	11	1	181	13	8	1	15	
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	34,34	2,40	21,84	1,38	0,13	22,85	1,64	1,01	0,13	1,89	

Sečteme-li počet výskytů spřežky *cz* a převedeme-li tuto hodnotu na procentuální podíl, zjistíme, že právě tuto spřežku užívá písař pro zápis konsonantu *č* nejčastěji (58,58 %). Proti tomu grafém *ć* využívá jen minimálně (1,89 %). Co se týče označení měkkosti ve slabice *či*, využívá Konstantin Levý nejčastěji spřežku *cz* a opomíjí diakritické znaménko. Toto zjištění však neplatí pro slabiku *če*, jak je zřejmé z tabelárního přehledu.

6.1.1.7 Zápis konsonantu *ř*

Jedná-li se o konsonant *ř*, vyskytuje se ve zkoumaném vzorku textu užití spřežek *rż*, *rz*, *ř*. Písař nejčastější aplikuje spřežku *rż*, se kterou se můžeme setkat ve všech

pozicích slova, např. *Przewor* (p. 52), *pohrzbily* (p. 52), *Rzehorz* (p. 53), *Umrzel* (p. 53), *zhrzeffyl* (p. 54), *ftworzenj* (p. 55). V 19 případech jsme zaznamenali užití skupiny *rze*, bez diakritického znaménka (tečky) pro označení slabiky *ře*, např. *Krzesfiany* (p. 3), *Rzekl* (p. 7), *przemozènj* (p. 12), *przedhodinkau* (p. 51), *Rzehorz* (p. 53), *przewelmj* (p. 54).

Následuje-li ve slově po konsonantu *ř* vokál *i* či *í*, je možné sledovat dvě varianty zápisu. Kvantita vokálů se v analyzovaném rukopise neznačí. Setkáváme se tak se třemi formami značení vokálu *i*. Buďto písař používá standardní literu *i*, či ji nahrazuje grafémem *j*. Kromě toho využívá také *y*.

Z uvedených možností je nejčastěji užívána forma *rzi*, např. *krziž* (p. 61), *wèrziťj* (p. 62), *hrzichu* (p. 64), *fwèrziťj* (p. 67), *bratrzim* (p. 68), *oborzily* (p. 71). Z celkového počtu výskytů skupiny *rzi* můžeme stanovit 114 užití v prefixu *při-*, např. *prziklad* (p. 73), *przistogycy* (p. 74), *prziczinil* (p. 75), *przichazegy* (p. 76), *przicziny* (p. 79), *przigmu* (p. 81).

Další užívanou variantou je skupina liter *rzj*, z čehož 167 výskytů lze opět přiřadit k předložce či prefixu *při-*. Zde uvádíme příklady s dobovou kvantitou i s kvantitou shodnou se současným územ: *przjgymal* (p. 82), *przjneŸl* (p. 82), *akprzjbytku* (p. 84), *rzjkatj* (p. 87), *kerzj* (p. 7).

Ve 35 případech aplikoval písař Konstantin Levý užití skupiny *rzy*, např. *hrzyffnyk* (p. 18), *ftworzytele* (p. 31), *kerzy* (p. 57), *chrzych* (p. 59), *bratrzy* (p. 60), *trzy* (p. 62). Některé slabiky ztratily délku. Z výše uvedeného počtu výskytů je tato skupina liter 9krát užitá v prefixu *při-*, např. *przyletèl* (p. 55), *przygymal* (p. 56), *Przysahal* (p. 28), *przygemny* (p. 48), *przydal* (p. 51), *przyffel* (p. 60).

V analyzovaném textu jsme objevili 24 výskytů skupiny *rzè* pro označení slabiky *ře*. Celkem sedmkrát byly tyto grafémy užitý v prefixu *pře-*, např. *przewraceny* (p. 96), *przèmaha* (p. 13), *neprzèstanu* (p. 20), *przèdèfyly* (p. 49). Dalších šest výskytů je evidováno ve slově *rzèkl* (p. 15). Uvádíme i jiné příklady, jako *hrzèffyl* (p. 15), *Umrzèl* (p. 16), *dobrèzè* (p. 16), *klafterzè* (p. 31).

Konstantin Levý užívá i zápisu pomocí litery *r* s diakritickým znaménkem (tečkou). V analyzovaném vzorku jsme tento způsob zjistili celkem ve 14 případech. Nejčastěji je litera *ř* použita u výrazů, které jsou součástí incipitů (57 % z celkového

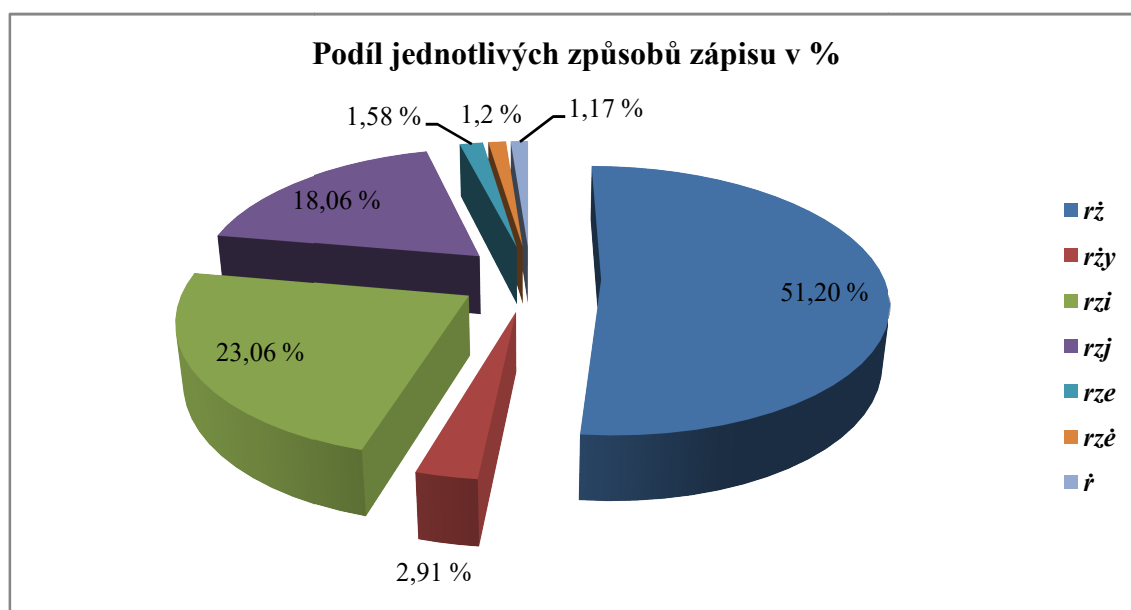
počtu výskytů), např. *Bratři* (p. 46), *Kanczlyř* (p. 48), *Konfýstoře* (p. 48), *Kruczmař* (p. 56), *Cyfařských* (p. 61), *Lotry* (p. 72). V majuskulní formě se s tímto zápisem v rukopise nesetkáme.

Tabulka 10: Možnosti zápisu rž, rz, ř

Skupiny	rž		rz				ř
	rž	ržy	rzi	rzj	rze	rzě	ř
Celkový počet výskytů jednotlivých skupin	615	35	277	217	19	24	14

Procentuální zastoupení jednotlivých skupin je zachyceno v následujícím grafu. Vyplývá z něj, že nejhojněji užívaným způsobem zápisu je spřežka *rž*. Sečteme-li procentuální podíl skupiny *rž* a *ržy*, získáme hodnotu 54,11 %.

Graf 10: Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %

6.1.1.8 Zápis konsonantu *j*

Pro zápis konsonantu *j* bylo ve zkoumané části rukopisu použito litery *g*, která převládá už od 2. pol. 16. století zejména v tiskařském úzu. V rukopise se vyskytuje ve všech pozicích slova. V 57 případech je litera *g* na počátku slova nahrazena grafémem *y*. Jde pokaždé o majuskulní formu. Týká se to především následujících slov: *Yeftly* (p. 3), *Yakž* (p. 9), *Yeziffě* (p. 38), *Ya* (p. 39), *Yan* (p. 54), *Yakau* (p. 53), *Yefftě*

(p. 54), *Yan* (p. 54), *Yedly* (p. 61). Jedenkrát jsme zaznamenali užití litery *i* pro zápis konsonantu *j* ve slově *Iohanes* (p. 60).

Tabulka 11: Zápis konsonantu *j*

	<i>g</i>	<i>y</i>	<i>i</i>
Celkový počet výskytů	1840	53	1
Podíl jednotlivých způsobů v %	97,14	2,79	0,05

Litera *j* označuje v analyzovaném textu vokál *i* a *y*. V případě, že po grafému *g* následuje v textu vokál *i*, je tato samohláska značena literou *y*. V některých případech se můžeme setkat se zápisem skupiny *gi*, *gy*, kdy *g* se četlo patrně jako *g*, a to v latinském jméně *Eulogius* (p. 81) a v odvozeném adjektivu *Egyptj* (p. 84). V dalších příkladech stojí litera *g* ve slovech domácích a označuje *j*: *geffte* (p. 84), *gefkyne* (p. 84), *negwyby* (p. 85), *nefrownawagy* (p. 87), *gynacz* (p. 87).

Tabulka 12: Litera *g*

	Litera <i>g</i> označující konsonant <i>g</i>	Litera <i>g</i> označující konsonant <i>j</i>
Celkový počet výskytů	35	1840
Podíl jednotlivých způsobů v %	1,86	98,13

6.1.1.9 Zápis konsonantu *f*

Konsonant *f* je v analyzovaném rukopisu zapisován vždy zdvojeně, např. *kalyffus* (p. 4), *ffranzkeho* (p. 8), *ytreffilo* (p. 12), *zauffatj* (p. 18), *dauffatj* (p. 18), *ffikuru* (p. 24). Majuskulní forma se ve zkoumané části nevyskytuje, až na jednu výjimku *Ffrantiβku* (p. 31). Objevili jsme dva případy, v nichž je zapsána pouze jedna litera *f*, a to především v latinských výrazech, např. *frater* (p. 60), *Flavi* (p. 63). Jedenkrát jsme zaznamenali i užití skupiny *ph* ve slově *Phaso* (p. 63).

6.1.1.10 Zápisy konsonantů *d'*, *t'*, *ň*

6.1.1.10.1 Zápisy konsonantu *d'*

Ve zkoumaném úseku rukopisu je palatálnost *d'* zachycena převážně takovým způsobem, kdy je diakritické znaménko (tečka) přesunuto nad následující vokál, nebo není zapsáno vůbec. Příkladně ve slově *d'ábel* zapisoval Konstantin Levý diakritické znaménko nad následující samohlásku: *dábelfkych* (p. 45), *Nesftáftny* (p. 53), *kržeftánskeho* (p. 57). Evidujeme celkem 52 případů, kdy je diakritické znaménko z konsonantu *d'* umístěno nad následující vokál *a*. V 16 výrazech jsme zaznamenali označení *d'* jako *ď*, např. *ďablu* (p. 7), *nebuď* (p. 16), *teď* (p. 19), *šhromažduge* (p. 33), *hled* (p. 41).

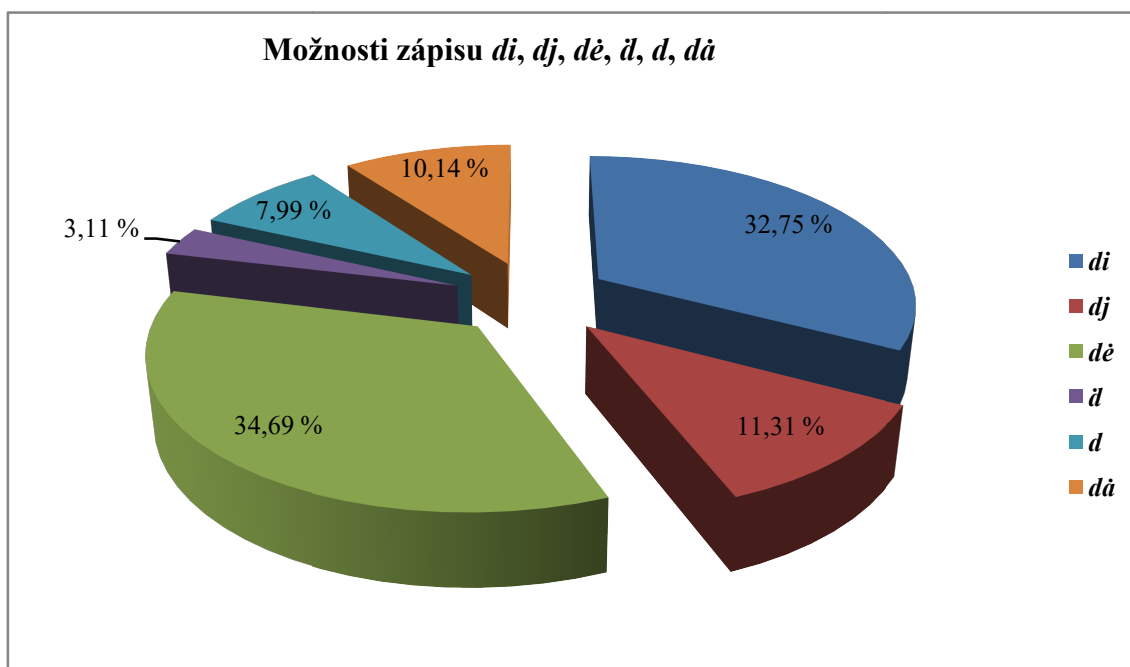
Ve 41 slovech jsme zachytili vypuštění palatálnosti úplně, např. *widel* (p. 7), *šhromaždenj* (p. 8), *odpowédel* (p. 24), *Yedetj* (p. 43), *Pozdegby* (p. 43), *radegy* (p. 47). Z tohoto počtu jsme vyčlenili 10 případů, v nichž došlo k vypuštění měkkosti ve druhé osobě singuláru i plurálu imperativu sloves, např. *prziwedte* (p. 23), *neghodte* (p. 32), *gдете* (p. 32), *radtemj* (p. 84), *Pohled* (p. 93).

Ve slabikách *di*, *dí* písař nevyznačuje měkkost konsonantu. Zapisuje tyto skupiny hlásek buďto jako *di* (v 168 výrazech) či *dj* (v 58 případech), např. *Udicy* (p. 24), *powéditj* (p. 26), *ditě* (p. 29), *hodiny* (p. 30), *Nesftyditefe* (p. 31), *Widißly* (p. 37), *Yaufedj* (p. 44), *šmrđj* (p. 48), *twrdjm* (p. 51), *lydj* (p. 53), *nalodj* (p. 84). Ve slabice *dě* označuje měkkost souhlásky litera *ě*, např. *Powéděl* (p. 93), *widětj* (p. 93), *neděly* (p. 94), *wZdělawatj* (p. 95), *zawiděl* (p. 97), *zwédětj* (p. 98).

Tabulka 13: Možnosti zápisu *di*, *dj*, *dě*, *ď*, *d*, *dá*

	<i>di</i>	<i>dj</i>	<i>dě</i>	<i>ď</i>	<i>d</i>	<i>dá</i>
Celkový počet výskytů	168	58	178	16	41	52
Podíl jednotlivých způsobů v %	32,75	11,31	34,69	3,11	7,99	10,14

Graf 11: Možnosti zápisu *di, dj, dè, ð, d, dà*

Z výše uvedeného tabelárního přehledu zjišťujeme, že konsonant *d'* psaný jako *ð* se objevuje minimálně (3,11 %). Diakritické znaménko, sloužící ke značení měkkosti, je z poloviny výskytů přesunuto nad následující vokál. Z 20 % slov z celkového počtu pak není palatálnost konsonantu značena vůbec.

6.1.1.10.2 Zápis konsonantu *t'*

Obdobně jako u konsonantu *d'* není značení měkkosti důsledné a pravidelné. Evidujeme 25 výrazů, ve kterých je užito diakritického znaménka (tečky) přesně nad konsonantem *t*, např. *Kržeštiany* (p. 3), *Napaušŕi* (p. 7), *fwei* (p. 8), *nawrai* (p. 33), *ffŕaŕtne* (p. 44), *plaffŕi* (p. 60). Ve 12 výskytech slova *kržeŕtan* (p. 4) není palatálnost *t'* značena. Zaznamenali jsme i jeden případ, kdy ve slově *neŕtaŕtnj* (p. 31), pŕisař neoznačil měkkost slabiky *ta*. Těž evidujeme další dva případy neoznačené měkkosti, ve slově *at'* a jeden případ, kdy je měkkost značena diakritickým znaménkem (tečkou) *aŕi* (p. 85).

V analyzovaném úseku textu jsme našli dva výrazy, ve kterých Konstantin Levý přesouvá diakritické znaménko označující měkkost konsonantu *t* nad následující vokál *a*. Jedná se o slova *ŕtaŕtne* (p. 24), *kržeŕtan* (p. 28), *neŕŕtaŕtnj* (p. 42). Evidujeme celkem 13 výskytů skupiny *tá*.

Ve slabikách *ti, tí* se měkkost v rukopise neoznačuje. V případě, že se slabika *ti* vyskytuje v infinitivní koncovce slovesa, je zapsána literami **tj**. Evidujeme 849 zápisů skupiny **tj** na konci slov, z čehož 221 výskytů jsme zaznamenali právě v infinitivních koncovkách, např. *wyplemenitj* (p. 3), *Pokrztitj* (p. 5), *Umrzitj* (p. 6), *Lybitj* (p. 9), *Ležetj* (p. 9), *plakatj* (p. 15). Písař Konstantin Levý užil ve zkoumané části rukopisu celkem 28 sloves, u kterých následují za senou dvě slabiky *ti*. První je zapsána dnes běžným způsobem **ti**, druhá, stojící za ní v koncové pozici, je zaznamenána skupinou **tj**, např. *Nafytitj* (p. 19), *nechtitj* (p. 74), *mftitj* (p. 74), *odpuftitj* (p. 77), *ozciſtitj* (p. 78).

Dalších 194 zápisů s **tj** evidujeme v koncovkách podstatných jmen, např. *peczlywostj* (p. 5), *Ziwnofstj* (p. 7), *horlywofstj* (p. 7), *Ymrtj* (p. 9), *Milofstj* (p. 20), *Zloftj* (p. 33).

Zakončení na **-tj** jsme objevili 19krát u osobního zájmena *ty*, např. *aletj geftly trauffaß* (p. 35). U číslovek a předložek nacházíme 35 zápisů s **-tj**, např. *Potrzetj* (p. 20), *ſftyrycetj* (p. 63), *protj* (p. 32). Co se týče adjektivních koncovek, evidujeme v analyzovaném úseku textu výskyt 12 užití s koncovkou **-i** psanou jako **j** u přídavných jmen, např. *neftydatj* (p. 31), *czeſftj* (p. 41), *Ywatj* (p. 46), *Jeruzalemßtj* (p. 84), *Egypſftj* (p. 85). Zbýlých 12 výskytů jsme zaznamenali v pozici uprostřed slova u podstatných jmen *ſftjry* (p. 37) a *ffrantjſſek* (p. 39) a rovněž u sloves *Nawſftjwil* (p. 25), *utjkal* (p. 50) a u přídavných jmen *rytjrzského* (p. 9), *dobrotjwymj* (p. 32).

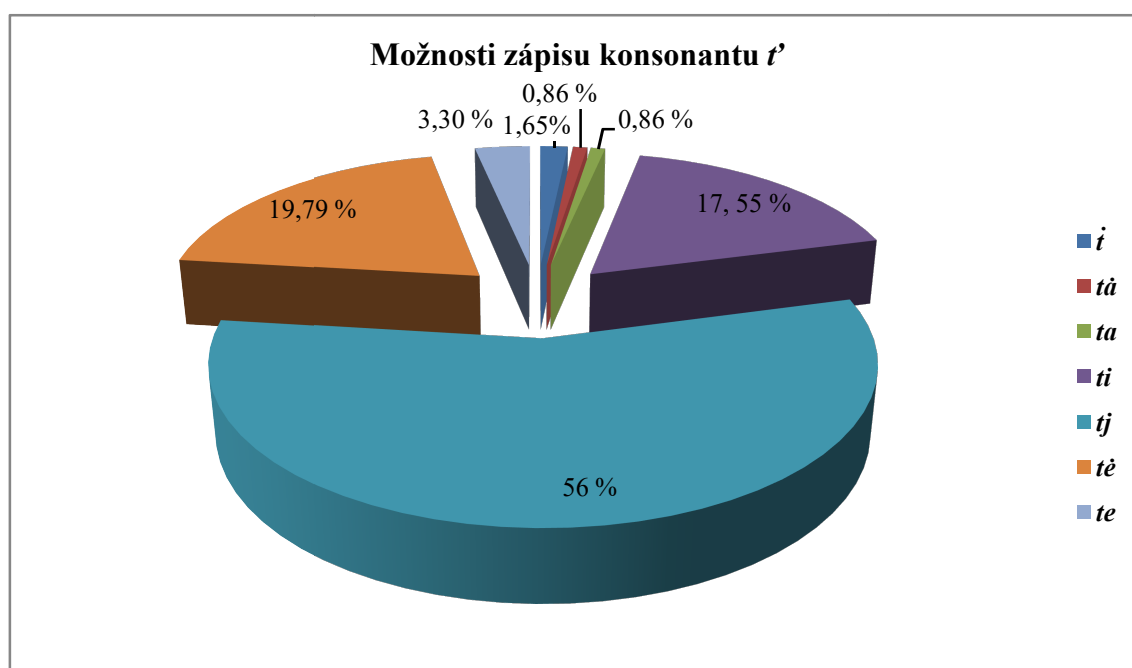
Ve slabikách s *tě* evidujeme 50 výskytů neoznačení měkkosti diakritickým znaménkem. U slov *tezkofstj* (p. 36), *težce* (p. 41), *težky* (p. 77) jsme v 19 případech zjistili uvedený způsob zápisu, kdy litera *e* není označena diakritickým znaménkem. Dále jsme také našli čtyři příklady, v nichž písař Konstantin Levý zapsal diakritické znaménko (tečku) nad grafém *e*, avšak opomněl tečku nad následující hláskou *ž*, např. *těžkeho* (p. 33), *těžkymj* (p. 34).

V analyzovaném úseku textu jsme našli 296 slov, v nichž byla měkkost slabiky *tě* označena pomocí diakritického znaménka (tečky) nad následujícím vokálem *e*, a to v pozicích uprostřed a na konci slov, např. *potěbenj* (p. 8), *fwětě* (p. 8), *chtěla* (p. 9), *proftěradla* (p. 9), *Negfwětěgßym* (p. 13), *Neprzjpaußtětj* (p. 21).

Tabulka 14: Možnosti zápisu konsonantu *t'*

	<i>ṭ</i>	<i>ṭá</i>	<i>ta</i>	<i>tí</i>	<i>tj</i>	<i>tě</i>	<i>te</i>
Celkový počet výskytů	25	13	13	266	849	300	50
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	1,65	0,86	0,86	17,55	56,00	19,79	3,30

Graf 12: Možnosti zápisu konsonantu *t'*

Jak už bylo uvedeno výše, litera *t'* se v analyzovaném vzorku rukopisných exemplů vyskytuje celkem 25krát, z toho 10krát ve slově *křesťan*, *křesťanský*, *šťastný*. V uvedených slovech následuje po *t'* vokál *a*. Je patrné, že Konstantin Levý zapisoval slabiku *ta* třemi možnými způsoby. V prvním způsobu značil měkkost litery *t* pomocí diakritického znaménka (tečky) umístěného přímo nad tímto grafémem. Druhým způsobem zápisu je přesunutí diakritického znaménka nad následující samohlásku. Třetí způsob vypouští označení měkkosti úplně. Podíl jednotlivých způsobů zápisu uvádíme v procentech v následující tabulce.

Tabulka 15: Způsoby zápisu skupiny *t'a*

	<i>ta</i>	<i>tá</i>	<i>ta</i>
Celkový počet výskytů	10	13	13
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	27,77	36,11	36,11

Pro zápis slabiky *ti* má písař rukopisu také několik způsobů zápisu. Celkem 424krát užije skupinu liter *ti* a 266krát užije pro vokál *i* dlouhé pozici grafém *j*. Skupinu grafémů *ti* užívá 253krát v pozici uprostřed slova. 13krát ji využije na konci slova, z toho 5 nálezů v osobním zájmeně *ty*, jeden výskyt v podstatném jménu *Pauffti* (p. 94), které je součástí incipitu. Dále bylo toto spojení uplatněno v latinském termínu *pervenifti* (p. 44) a celkem pětkrát v infinitivní koncovce sloves, např. *przjwolyti* (p. 88), *wgyti* (p. 92), *kryti* (p. 93), *cziti* (p. 93).

Pokud se jedná o skupinu liter *tj*, uvedli jsme výše, že evidujeme celkem 849 výskytů. Provedli jsme hlubší analýzu verb a substantiv, abychom stanovili, jakého počtu slov se tento způsob zápisu týká. V níže přiložené tabulce započítáváme výraz s užitou koncovkou *tj* vždy jednou. Nezaznamenáváme tedy jejich opakovaný výskyt ve zkoumaném úseku rukopisu.

Tabulka 16: Výskyt skupiny *tj* u verb

Verbum	-tj-	-tj
Počet výskytů	2	221
Počet výskytů v %	0,89	99,1

Tabulka 17: Výskyt skupiny *tj* u substantiv

Substantivum	-tj-	-tj
Počet výskytů	2	79
Počet výskytů v %	2,47	97,53

Sečteme-li procentuální zastoupení jednotlivých způsobů značení palatálnosti konsonantu *t* v tabelárním přehledu č. 11, zjistíme, že písař Konstantin Levý v 77,71 %

měkkost tohoto konsonantu neznačí. Důvodem je vysoký výskyt infinitivních koncovek sloves, které jsou značeny pomocí spřežky *tj*. Pouze minimálně (22,3 %) aplikuje autor exempl konsonant s diakritickým znaménkem.

6.1.1.10.3 Zápis konsonantu ň

Měkkost konsonantu *ň* je v 29 případech zapsána pomocí diakritického znaménka (tečky) nad zmíněnou literou. Jedná se o 17 slov, pokud nepočítáme jejich opakované užití. Zaevidovali jsme pět případů (celkem čtyři výrazy), u nichž je umístění tečky možno považovat za nadbytečné, dokonce u některých by označení měkkosti patřilo jinému grafému, např. *Paňe* (p. 3), *kržešťan* (p. 3), *kržešťanŝky* (p. 11), *prifňie* (p. 14). Je však třeba vzít v úvahu, že jde o rukopisnou památku a je tedy obtížné určit, nad kterou literou bylo diakritické znaménko zapsáno. Ze zbylých evidovaných výskytů se konsonant *ň* objevuje u pěti sloves, dvou podstatných jmen, jednoho vlastního jména a tří zájmen. U sloves se jedná především o formy rozkazovacího způsobu, např. *wŝtaň* (p. 36), *pržešťan* (p. 51), *zuŝtaňte* (p. 88), ale i jiné tvary *wimiňowal* (p. 47). Z ostatních dokladů: *oheň* (p. 20), *naň* (p. 36), *antoň* (p. 76), *aspoň* (p. 79), *ňaky* (p. 99).

Palatálnost konsonantu *ň* není ve skupině *ni* značena. Ve slabice *ně* je většinou značena diakritickým znaménkem (tečkou), které písař Konstantin Levý umisťuje nad vokál *e*. Evidujeme celkem 468 výskytů značení měkkosti ve slabice *ně*, konkrétně se jedná o 122 výrazů. V analyzovaném úseku textu jsme zaznamenali užití této slabiky ve všech pozicích slova, nejčastěji na jeho konci (u 88 výrazů), např. *naramně* (p. 4), *ochotně* (p. 7), *pokorně* (p. 7), *nabožně* (p. 7), *rowně* (p. 8), *Neŝtaudně* (p. 10). Měkkost této slabiky uprostřed slova je značena u 34 výrazů, např. *wyhaněgy* (p. 13), *poněwadž* (p. 18), *Zanepraždněny* (p. 21), *kněz* (p. 25), *Nětco* (p. 26), *wŝfechněch* (p. 26).

Tabulka 18: Značení palatálnosti ve slabikách *ně*

	Uprostřed slova	Na konci slova
Celkový počet výskytů	34	88
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	27,8	72,13

V jednom případě jsme zaznamenali užití diakritického znaménka, kterým jinak písař Konstantin Levý značí měkkost ve slabikách, k označení kvantity vokálu. Zde uvádíme příklad: *wgedině Yuknj* (p. 35).

U několika slov, měkkost ve slabice *ně* nebyla vyznačena. Celkem evidujeme 84 výskytů u 30 výrazů. Nejčastěji, přesněji v 50 % není palatálnost značena v zájmena *negaky* (p. 4), patrně se zde odráží mluvená výslovnost. Vysledovali jsme dvojí způsob zápisu výrazu *nějaký*. Porovnáme-li počet výskytů verze *negaky* a *něgaky* (p. 37), zjistíme, že forma *negaky* značně převládá, jelikož se vyskytuje v 43 zápisech. Naopak způsob zápisu *něgaky* evidujeme v analyzovaném úseku rukopisu pouze dvakrát. Dále pak Konstantin Levý neoznačuje měkkost například v následujících slovech: *Negurozenegby* (p. 9), *werne* (p. 11), *Ponewadž* (p. 22), *uczinen* (p. 23), *netco* (p. 26), *fwine* (p. 29).

Tabulka 19: Způsoby zápisu slabiky *ně*

	<i>ne</i>	<i>ně</i>	<i>ň</i>	<i>ni</i>	<i>nj</i>
Celkový počet výskytů	84	468	29	384	542
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	5,57	31,05	1,92	25,48	35,97

Z výše uvedeného tabelárního přehledu vyplývá, že písař Konstantin Levý užíval ve svých exemplech pro zaznamenání ve slabice *ně* nejčastěji zápis *ně* (31,05 %). Častěji měkkost konsonantu neznačil (5,57 %) a v 1,92 % užil *ň*.

6.1.1.11 Psaní *ě* po retnicích

6.1.1.11.1 Zápis slabiky *bě*

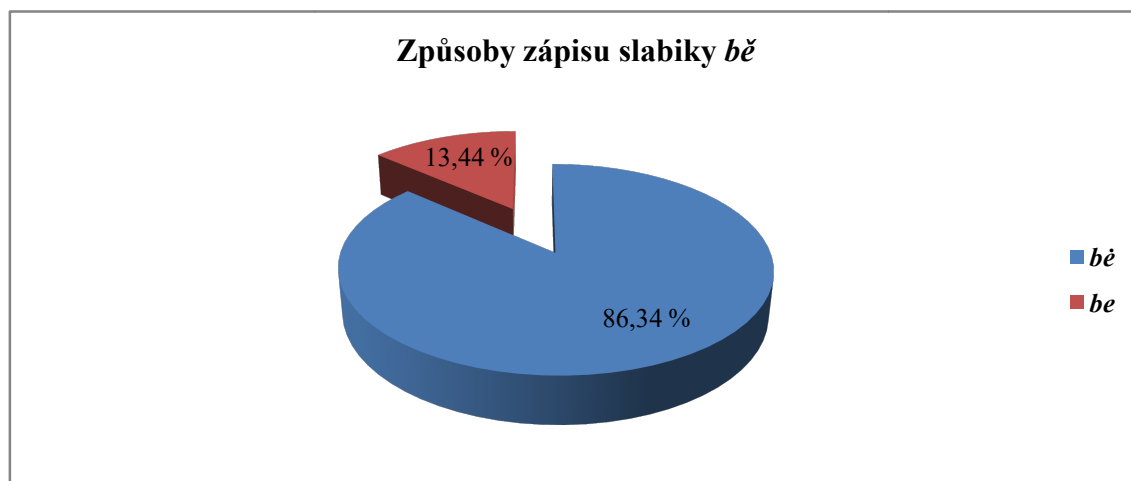
Jotace je ve slabikách *bě* ve zkoumaném úseku rukopisu označena ve 139 případech, tedy ve 24 výrazech, pomocí diakritického znaménka (tečky) umístěného nad vokálem *e*. Skupina *bě* se vyskytuje v osobním zvratném zájmenu *se* v 43,88 %, např. *lobě* (p. 6). Ve 20,86 % nacházíme tuto formu zápisu v osobním zájmenu *ty*, např. *tobě* (p. 16). Další příklady výrazů se stejným způsobem zápisu jsou: *welbě* (p. 6), *hraběnka* (p. 8), *hrobě* (p. 24), *zběhly* (p. 52), *ffyběncy* (p. 58), *czubě* (p. 93). Ve zkoumaném úseku textu se našlo celkem 22 výskytů (10 výrazů), v nichž nebyla

značena jotace ve slabice *bě*: *hrabenky* (p. 10), *bežel* (p. 15), *fobe* (p. 18), *przjbehly* (p. 20), *obedu* (p. 60), *obema* (p. 65).

Tabulka 20: Způsoby zápisu slabiky *bě*

	<i>bě</i>	<i>be</i>
Celkový počet výskytů	139	22
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	86,34	13,44

Graf 13: Způsoby zápisu slabiky *bě*

6.1.1.11.2 Zápis slabiky *pě*

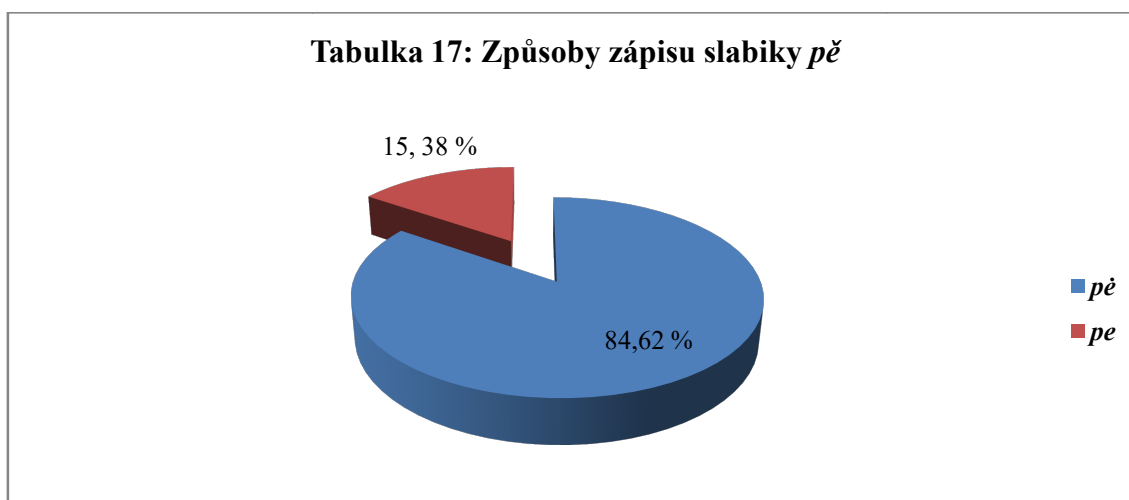
Obdobně jako u slabiky *bě* je jotace většinou v analyzovaném úseku rukopisu značena. Diakritické znaménko (tečku) evidujeme v 55 případech, a to v 17 výrazech nad vokálem *e*, např. *opět* (p. 29), *wyfpěly* (p. 38), *pět* (p. 41), *spěwacy* (p. 41), *pěkně* (p. 41), *krupěgy* (p. 42). Nalezli jsme i 10 případů (u 7 výrazů), kdy došlo ke ztrátě jotace ve slabice *pě*, např: *opet* (p. 38), *pekne* (p. 51), *trpetj* (p. 73), *netrpelywy* (p. 79), *trpelywoft* (p. 81), *dospelého* (p. 94). Spřežku *pie* jsme ve zkoumaných exemplech nenalezli, i když byla, podle Poráka, pro psaní jotace po retnicích písaři hojně užívána (Porák 1983, s. 34).

Tabulka 21: Způsoby zápisu slabiky *pě*

	<i>pě</i>	<i>pe</i>
Celkový počet výskytů	55	10
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	84,62	15,38

Graf 14: Způsoby zápisu slabiky *pě*

6.1.1.11.3 Zápis slabiky *mě*

Jotaci ve slabice *mě* zapisuje písař Konstantin Levý pomocí diakritického znaménka umístěného nad vokálem *e*. Zaznamenali jsme celkově 140 případů výskytu *mě*. Diakritické znaménko (tečka) se uplatňuje v 18 slovesech a 11 podstatných jménech z celkových 32 nalezených slov obsahujících formu značení *mě*, např. *měly* (p. 4), *pamětj* (p. 7), *město* (p. 17), *proměnitj* (p. 23), *porozuměla* (p. 23), *wyměřzowatj* (p. 47).

Ze zmíněných 32 evidovaných výrazů, ve kterých Konsantin Levý značí jotaci u slabiky *mě*, nacházíme čtyři výrazy, v nichž je diakritické znaménko umístěno ve slabice na počátku slova, dalších 22 výrazů s *mě* evidujeme uprostřed slova. U šesti výrazů nacházíme skupinu *mě* na konci slova. Tato zjištění znázorňujeme v následujícím tabelárním přehledu.

Tabulka 22: Značení jotace ve slabikách *mě*

	Na počátku slova	Uprostřed slova	Na konci slova
Celkový počet výskytů	4	22	6
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	12,5	68,75	18,75

Písař Konstantin Levý v některých případech jotaci neoznačuje. Našli jsme celkem 11 výrazů, kdy diakritika zcela chybí, např. *promennoft* (p. 26), *Mefycze* (p. 26), *Meffian* (p. 64), *brzime* (p. 76), *promenijit* (p. 93), *Yrozumenj* (p. 97). V níže umístěné tabulce shrnujeme průzkum zápisu jotace ve slabice *mě*, početní bilanci doplňujeme procentuálním vyjádřením. Pro lepší přehlednost připojujeme grafické znázornění.

Tabulka 23: Způsoby zápisu slabiky *mě*

	<i>mě</i>	<i>me</i>
Celkový počet výskytů	140	11
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	92,72	7,28

Graf 15: Způsoby zápisu slabiky mě

V 92,72 % případů je jotace ve slabice *mě* značena diakritickým znaménkem nad vokálem *e*. Jen zcela sporadicky opomíná Konstantin Levý jotaci po souhlásce *m* vyjádřit (7,28 %).

6.1.1.11.4 Zápis slabiky vě

Ve slabikách *vě* je jotace zhruba v 82 % značena pomocí diakritického znaménka nad vokálem *e*. Ve zbylých 18 % případů není měkkost slabiky značena vůbec. Evidujeme celkem 316 výskytů *wě* u 66 výrazů, např. *odpowéděly* (p. 3), *wěrnym* (p. 3), *wěczna* (p. 4), *fwětě* (p. 6), *ftkwěl* (p. 7), *człowěk* (p. 9). Jak ukazuje následující tabelární přehled, nejčastěji se *wě* vyskytuje uprostřed slova (66,67 %), relativně často na konci slova (21,21 %) a nejméně v pozici na počátku slova (12,12 %). Procentuální zastoupení v jednotlivých pozicích jsme vypočítali z celkového počtu 66 výrazů obsahující slabiku *wě*. Nezapočítávali jsme tedy opakující se výskyt jednotlivých slov.

Tabulka 24: Zastoupení slabiky wě v jednotlivých pozicích slova

	Na začátku slova	Uprostřed slova	Na konci slova
Celkový počet výskytů	8	44	14
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	12,12	66,67	21,21

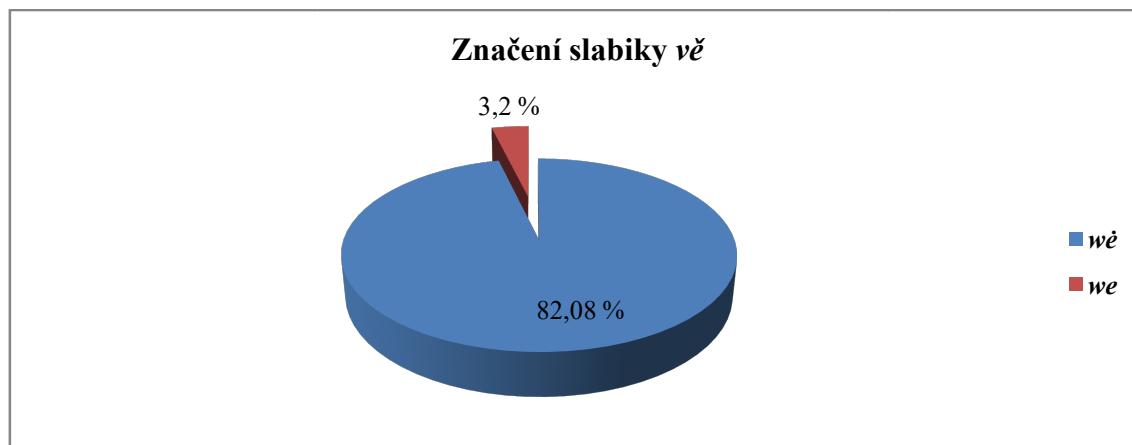
Mezi nejpočetněji užívaná slova (opakující se více jak desetkrát), v nichž je jotace slabiky *vě* značena, patří následující: *odpowéděly* (p. 3), *wěrnym* (p. 3), *wěczna* (p. 4), *wěcy* (p. 5), *cźlowěk* (p. 9) *powėditj* (p. 11), *wėdět* (p. 20).

Ztrátu jotace po souhlásce *v*, jsme zjistili v 69 případech u 30 výrazů. Velmi často pisař neznačí jotaci u slov *cźlowek* (p. 10), *weczneho* (p. 33), *fwet* (p. 8). Zaznamenali jsme i dva případy, kdy je diakritické znaménko umístěno nad jiný konsonant, a to ve slově *fwet* (p. 8), *weczem* (p. 65). Je však třeba vzít v úvahu, že jde o rukopisnou památku. Přesné umístění diakritiky proto někdy nelze určit.

Tabulka 25: Značení slabiky vě

	<i>wė</i>	<i>we</i>
Celkový počet výskytů	316	69
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	82,08	17,92

Graf 16: Značení slabiky vě

Z výše uvedeného tabelárního přehledu a procentuálního vyjádření vyplývá, že pisař Konstantin Levý z větší části jotaci ve slabice *vě* označoval bez ohledu na její pozici ve slově. Jen u 30 výrazů měkkost neoznačil, z čehož u čtyř slov evidujeme opakující se ztrátu jotace. Zbylé analyzované případy se vyskytly ve zkoumané části rukopisu vždy jedenkrát. Též jsme nezaznamenali užití spřežky *wie*.

6.2 Zápis vokálů

6.2.1 Zápis vokálu *ú, u*, a diftongu *ou*

Písař Konstantin Levý značí vokál *u* pravidelně pomocí stejné litery. Co se týče vokálu *ú*, není v analyzovaném úseku textu nijak značena jeho kvantita a je také zapisován jako *u*. Diftong *ou* v následovné pozici za dlouhé *ú* (*ú>ou*) je zapisován digrafem *au*. Zaznamenali jsme celkem sedm výrazů, např. *aumyflu* (p. 16), *autoczybte* (p. 37), *aufky* (p. 37), *aurodam* (p. 46), *aurazu* (p. 54), *aulyfneho* (p. 84).

Ve zbylých zaznamenaných 216 výrazech evidujeme výskyt digrafu *au* označujícího diftong *ou* uprostřed i na konci slov, např. *wylaudil* (p. 92), *zarmautiw* (p. 92), *takowau* (p. 93), *urczitau* (p. 94), *hanbau* (p. 95), *kralownau* (p. 97). V pozici na konci slova se zmiňovaný diftong vyskytuje celkem u 111 výrazů (49,78 %), např. *dlauhau* (p. 87), *nahodau* (p. 91), *negakau* (p. 91), *fwatau* (p. 98), *hlawau* (p. 99), *kruchtau* (p. 99). Ve zbylých 105 případech (47,09 %) se skupina *au* vyskytuje v pozici uprostřed slova, např. *wβemohaucyho* (p. 72), *maurzenina* (p. 76), *domlauwal* (p. 86), *dwauch* (p. 90), *wylaudil* (p. 90), *dlauhew* (p. 91).

Tabulka 26: Zastoupení diftongu *au* v jednotlivých pozicích slova

	Na začátku slova	Uprostřed slova	Na konci slova
Celkový počet výskytů	7	105	111
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	3,14	47,09	49,78

Z výše uvedeného vyplývá, že písař Konstantin Levý užívá digrafu *au* na počátku uprostřed a na konci slova. Digraf *au* zastupuje diftong *ou* vzniklý z vokálu *ú*. Evidujeme celkem 105 výrazů (47,09 %), u nichž jsme zaznamenali výskyt *au* uprostřed slova a 111 výrazů (49,78 %), v nichž je užito *au* na konci slova. Nenalezli jsme žádné další způsoby značení kvantity vokálu *u* či jiný zápis diftongu *ou*. Evidovali jsme i deset výskytů diftongu *ou*, a to ve slovech *šebou* (p. 14), *škrouβenj* (p. 15), *zarmouczeneho* (p. 7), *welykou* (p. 82), *chaloupky* (p. 90), *porouczim* (p. 91). Je opět

nutné vzít v úvahu, že jde o rukopisný text, a tedy je někdy obtížné určit, o jaký grafém se jedná.

6.2.2 Psaní *i* – *y* po *c*, *s*, *z*

Ve zkoumané části textu jsme objevili celkem šest případů (2,86 %), kdy byl po liteře *c* zapsán vokál *i*, např. *prziškocitj* (p. 80), *przicinu* (p. 85), *placicymj* (p. 97), *crucis* (p. 61). Z 88,57 % (186 případů) je po konsonantu *c* zapisován vokál *y* a značí slabiku většinou *ci*, někdy *cí*, např. *Pomocy* (p. 13), *Comunicyroval* (p. 15), *budaucyho* (p. 16), *pracych* (p. 86), *koncy* (p. 87), *Worlycy* (p. 89). Konstantin Levý užívá pro zápis *c* též spřežku *cz*, po níž jsme zaznamenali celkem 18 výskytů *y*, např. *czyfarz* (p. 61), *Czyfarzowna* (p. 61), *Czyftercyanfsky* (p. 71), *kruczyffix* (p. 75), *czyzy* (p. 82), *ulyczy* (p. 82), *ftolyczy* (p. 99). Z uvedených 18 výskytů, 9 případů výskytu skupiny *czy* označuje dlouhou slabiku *ci*. Vyskytuje-li se skupina liter *czy* na konci slova, pak označuje slabiku *ci*. Nalezli jsme celkem 6 výrazů s uvedenými grafémy na konci slova. Zbylé 3 výskyty jsme objevili v pozici uprostřed slova a též značí slabiku *ci*. Neevidujeme žádný výskyt grafému *j* pro dlouhé *i* po liteře *c*.

Tabulka 27: Psaní *i* – *y* po *c*

	<i>ci</i>	<i>cy</i>	<i>czy</i>	<i>cj</i>
Celkový počet výskytů	6	186	18	0
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	2,86	88,57	8,57	0

Po konsonantu *s* v analyzované části textu převažuje rovněž zápis *y*. Nutno též rozlišit jaký grafém je použit pro záznam souhlásky *s*. Evidujeme jediný případ, kdy po točeném *s* následuje *y*, a to ve slově *Sylanovi* (p. 60). Ve dvou latinských termínech *Signum* (p. 61) a *RaVisius* (p. 63), následuje po točeném *s* vokál *i*.

Dlouhé gotické *f* v rukopise značně převažuje. Nezaznamenali jsme žádný výskyt skupiny *fi*. Naopak evidujeme celkem 173 případů *fy*, např. *mufyme* (p. 61), *tifycz* (p. 62), *pojyla* (p. 63), *profyl* (p. 63), *fkufytj* (p. 67), *nafycenj* (p. 68). Celkem

26krát jsme objevili vokál *y* po liteře *Y*, zejména v 57,7 % ve slově *Yynu* (p. 31), dále pak u výrazů *WYy* (p. 27), *tiYycz* (p. 29), *Yylwan* (p. 61).

Tabulka 28: Psaní *i – y* po *s*

	<i>sy</i>	<i>si</i>	<i>fy</i>	<i>fi</i>	<i>Yy</i>	<i>Yi</i>
Celkový počet výskytů	1	2	173	0	26	0
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	0,49	0,99	85,64	0	12,87	0

Po konsonantu *z* píše Konstantin Levý především vokál *y*, např. *wzytj* (p. 5), *mezy* (p. 9), *brzy* (p. 88), *Mnozy* (p. 91), *fwitezyl* (p. 96), *obrazy* (p. 99).

Z výše uvedeného vyplývá, že ve zkoumané části rukopisu převažuje po sykavkách *c*, *s* a *z*, z valné části zápis *y*, s výjimkou některých latinských slov.

6.2.3 Psaní *i – y* po *č*, *š*, *ž*

Ve zkoumaném úseku rukopisného textu dodržuje písař Konstantin Levý zápis vokálu *i* po souhlásce *č*, která je zaznamenávána spřežkou *cz*, např. *raczil* (p. 61), *czinil* (p. 62), *Uczinite* (p. 62), *odpoczinutj* (p. 70), *ocziffižen* (p. 70), *nauczitj* (p. 70). Našli jsme jen jeden případ, kdy je po *cz* psána grafém *j* značící dlouhé *í*, *raczj* (p. 18).

Po konsonantu *š* se v 98,98 % zapisuje vokál *y*. Do zmíněného procentuálního zastoupení započítáváme oba způsoby zápisu souhlásky *š* (*β* a *ff*). Uvádíme následující příklady: *těffyl* (p. 51), *utiffyl* (p. 51), *ffygy* (p. 52), *duβy* (p. 56), *hržeβytj* (p. 56), *Naβy* (p. 57). Objevili jsme jen dva případy, v nichž je po souhlásce *ff* zapsán vokál *i*, *Polepffil* (p. 28), *duffim* (p. 49).

Tabulka 29: Psaní *i – y* po *š*

	<i>ffy</i>	<i>βy</i>	<i>ffi</i>
Celkový počet výskytů	68	128	2
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	34,34	64,64	1,01

Konsonant *ž* je v analyzovaném textu zapisován literou *z*, po níž evidujeme vokál *i*, např. *Boziho* (p. 54), *knezim* (p. 55), *Uzitek* (p. 55), *Ziwot* (p. 55), *Ziwnostj* (p. 57), *Powaziw* (p. 59). Tento způsob záznamu se pravidelně, až výjimku, opakuje. Našli jsme 40 výrazů, kde je po konsonantu *ž* psán grafém *j*, např. *bozj* (p. 31), *zjratj* (p. 31), *zjwu* (p. 43), *zjwotem* (p. 49), *kněžj* (p. 53), *nalezj* (p. 53).

Shrneme-li naše dosavadní poznatky, můžeme prohlásit, že ve zkoumaném rukopisu se po *č*, *ž* nejčastěji vyskytuje *i*, sporadicky pak nacházíme *j*, a to především po grafému *z*. Naopak po konsonantu *š* se v 98 % píše *y*. Literu *j* po něm nenacházíme vůbec. Výjimečně (1,01 %) nalézáme *i*.

6.2.4 Psaní *i – y* po *h, ch, k, r*

Konstantin Levý dodržuje psaní *y* po tvrdých konsonantech *h, ch, k, r* bez jakýchkoli odchylek, tj. *i* ve slovech cizích, např. *KrystuY* (p. 3), *krzeřtanský* (p. 3), *negaky* (p. 4), *Zahynautj* (p. 4), *strachy* (p. 99), *drahych* (p. 100). Jen ve vlastním jméně cizího původu *Hilarion* (p. 74) zapisuje *i*.

6.2.5 Psaní *i – y* po *l*

Po konsonantu *l* se pravidelně objevuje vokál *y*, např. *sprawedlywé* (p. 70), *nežly* (p. 70), *katolyczka* (p. 70), *chwaly* (p. 71), *wydranczowaly* (p. 72), *Zwonily* (p. 72). Nalezli jsme tři případy, v nichž je po *l* psáno *i*, *Mlczeniwy* (p. 16), *welikym* (p. 37), *propalila* (p. 52). Evidujeme také dva výskyty grafému *j* po *l* k označení dlouhého *í*, *kljně* (p. 68), *Milj* (p. 70).

6.2.6 Psaní *i – y* po *d, t, n*

Psaní *i – y* je po *d, t, n* obvykle poměrně přesně rozlišeno. Užití vokálu *i* alternuje se grafémem *j*. Ve slabice *di*, převládá užití vokálu *i*. Evidujeme celkem 165

výskytů, v nichž je skupina **di** psána v pozicích na začátku a uprostřed slova bez ohledu na kvantitu, např. *diky* (p. 45), *potwrdim* (p. 46), *diwal* (p. 52), stejně jako *dédina* (p. 47), *Zbudila* (p. 47), *diwadlu* (p. 52). Evidujeme jen pět výskytů **di** v pozici na konci slova, např. *Ydi* (p. 65), *agdi* (p. 89), *lydi* (p. 92). Skupinu **dj** jsme v 52 případech zjistili na konci slov s náležitou délkou, např. *wyfwobodjho* (p. 66), *chudj* (p. 67), *Widj* (p. 72), *Lydj* (p. 76), *lodj* (p. 84), *radj* (p. 96).

Tabulka 30: Zápis *i* po souhlásce *d*

Pozice ve slově	<i>di</i>			<i>dj</i>
	Na začátku slova	Uprostřed slova	Na konci slova	Na konci slova
Celkový počet výskytů	30	130	5	52
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	13,82	59,90	2,3	23,96

Ve slabice **ti** shledáváme, že je třikrát více užívána souhláska **j**, evidujeme 857 výskytů, z čehož v 99 % (849 případů) je **tj** součástí infinitivní koncovky slovesa, např. *wypowéditj* (p. 3), *wyfwoboditj* (p. 3), *wyfwoboditj* (p. 4). V 0,93 % evidujeme **tj** v pozici uprostřed slova (8 výskytů), *Rytjrzskyho* (p. 9), *ftjm* (p. 10), *dobrotjwymj* (p. 32), *ffjtjry* (p. 37), *ffrantjffek* (p. 39), *Nenawfftjwil* (p. 46). Zápis **ti** jsme objevili v 270 případech v pozicích uprostřed slova.

Tabulka 31: Psaní *i* po souhlásce *t*

	Na konci slova	V jiné pozici slova
Celkový počet výskytů	849/ <i>tj</i>	8/ <i>tj</i>
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	99	0,93

..

Tabulka 32: Psaní *i* ve slabice *ti*

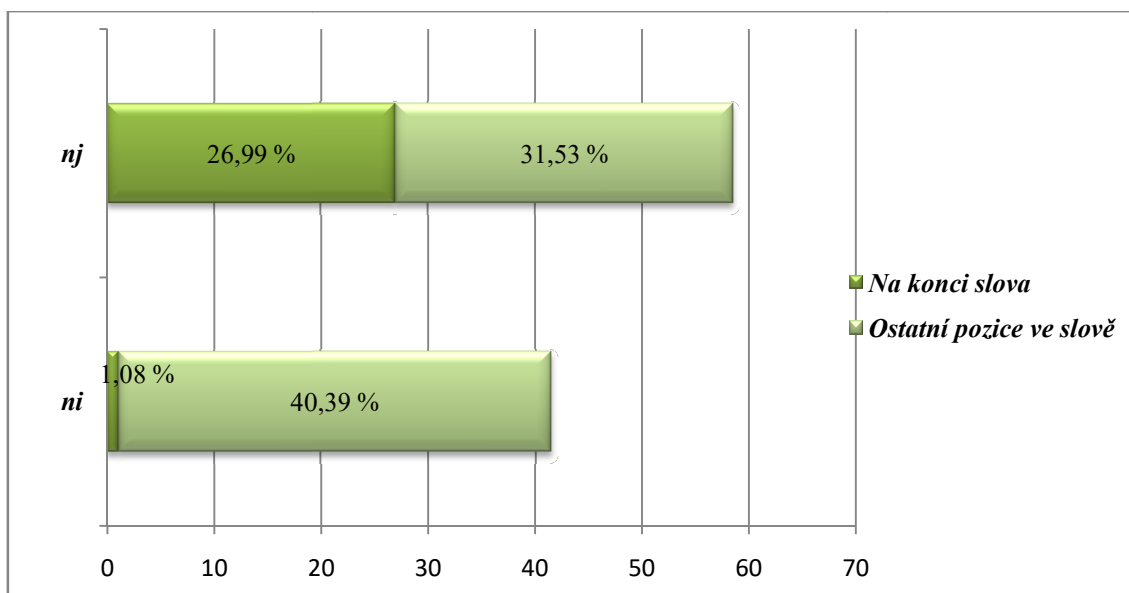
	<i>ti</i>	<i>tj</i>
Celkový počet výskytů	270	857
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	23,96	76,04

Ve slabice **ni** užívá Konstantin Levý grafémy *i* – *y* dosti vyrovnaně a jejich zápis odpovídá dnešnímu pravopisnému úzu. Celkem evidujeme 384 výskytů, z čehož desetkrát jsme zaznamenali skupinu **ni** v pozici na konci slov *Negni* (p. 47), *oni* (p. 73), *Duchowni* (p. 79), *ani* (p. 81). Zjistili jsme jen několik odchylek: *uczedlnyk* (p. 5), *hrzyffnyk* (p. 18), *blyžnych* (p. 32), *nibrž* (p. 87). Skupinu **nj** jsme zachytili v 542 případech, z čehož 292krát ji evidujeme na konci slov, např. *aNaznamenj* (p. 73), *Umuczenj* (p. 74), *duchownj* (p. 74), *spafenj* (p. 76), *kamenj* (p. 77), *pokuffenj* (p. 77).

Tabulka 33: Psaní *i* nebo *j* po souhlásce *n*

	<i>ni</i>		<i>nj</i>	
	Na konci slova	Ostatní pozice ve slově	Na konci slova	Ostatní pozice ve slově
Celkový počet výskytů	10	374	250	292
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	1,08	40,39	26,99	31,53

Graf 17: Psaní *i* nebo *j* po souhlásce *n*

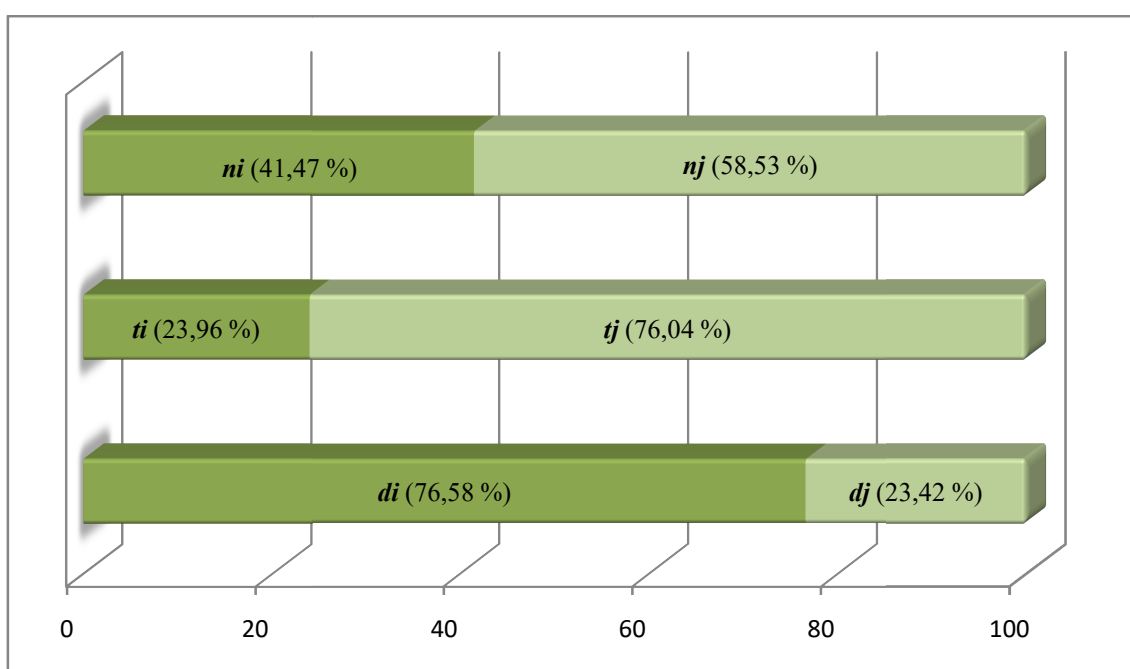
Z následujícího tabulárního přehledu vyplývá, že ve slabice **di** se v 76,58 % zapisuje vokál **i**. Zhruba o polovinu méně (23,42 %) je využita slabika **dj** s grafémem **j**. Ve slabice **ti** je častěji užíváno grafému **j** (76,04 %) než vokálu **i**. Totéž platí při psaní **i** po konsonantu **n**, kde 58,53 % tvoří spojení **nj** a 41,47 % spojení **ni**.

Tabulka 34: Procentuální zastoupení jednotlivých skupin slabik *di, ti, ni*

	<i>di</i>	<i>dj</i>	<i>ti</i>	<i>tj</i>	<i>ni</i>	<i>nj</i>
Podíl	76,58	23,42	23,96	76,04	41,47	58,53

jednotlivých způsobů zápisu v %

Graf 18: Procentuální zastoupení jednotlivých skupin slabik *di, ti, ni*

6.2.7 Psaní *i* – *y* po *ř*

V psaní *i* po konsonantu *ř*, alternuje užití dvou liter (*i* a *j*), přičemž jejich výskyt je z procentuálního hlediska poměrně rovnocenný. V 48,34 % je užitá skupina *rzi*. Ve zbylých 37,87 % zapsal Konsatntin Levý spojení *rzj*. Uvádíme příklady obojího způsobu zápisu: *przibezdeczen* (p. 25), *ftworzitele* (p. 26), *roztrzitoftj* (p. 27), *krzjčaly* (p. 30), *lotrzj* (p. 31), *hrzjβnicy* (p. 32). Z celkového počtu výskytů skupiny *rzi*, je jí 41 % užitá v prefixu *při-*. V téže předponě jsme zachytili i skupinu *rzj* (77,78 % z celkového počtu výskytů *rzj*): *prziβly* (p. 17), *Przikre* (p. 28), *przjgytj* (p. 31), *przjgal* (p. 31), *przjfnau* (p. 31), *proprzjlyffnau* (p. 77).

Ve dvou případech evidujeme po spřežce *rz* psaní *y*, a to v následujících příkladech: *przyczyna* (p. 15), *chrzychy* (p. 22).

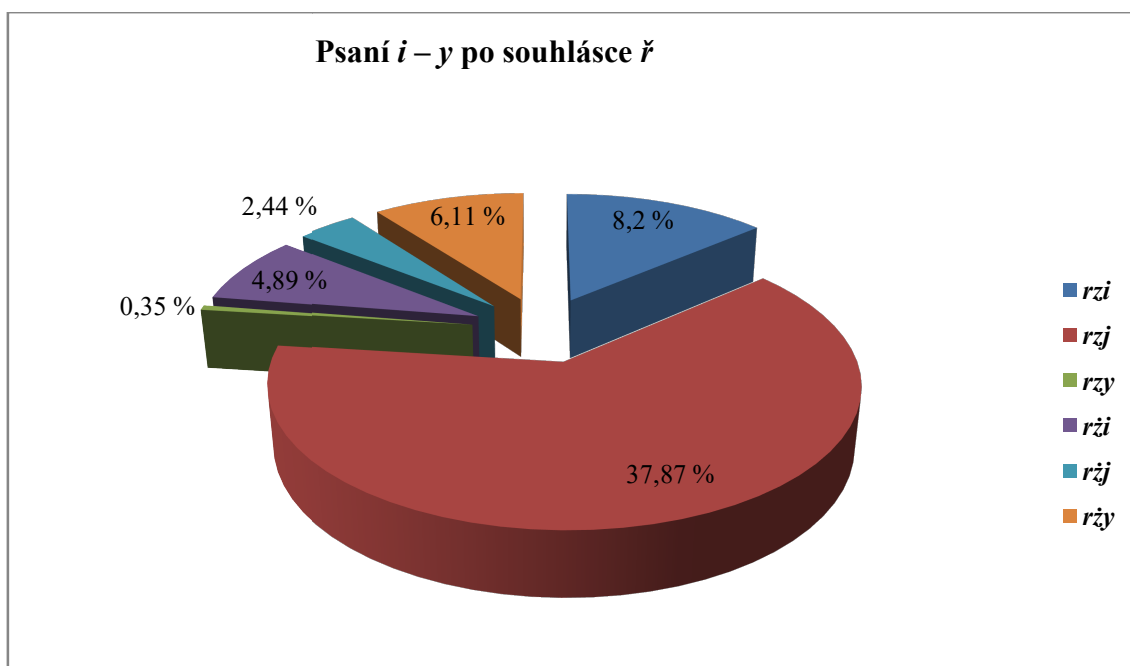
V kapitole *Zápis konsonantu ř* uvádíme, že Konstantin Levý užíval ještě spřežky *rž*, po níž evidujeme zápis vokálu *i*. Tento způsob zápisu není v porovnání se skupinami *rzi*, *rzej* nijak častý. Zaznamenali jsme 14 případů výskytu grafému *j* po *rž*, např. *przjffel* (p. 33), *bratrzej* (p. 40), *przjgdiž* (p. 41), *przjkrych* (p. 41), *przjnefly* (p. 57), *kterzej* (p. 68). Z výše uvedeného počtu případů je skupina *rzej* užitá čtyřikrát v prefixu *při-* (28,57 %). Objevili jsme 28 případů, v nichž je po téže skupině *rž* zapsán vokál *i*, např. *perzinu* (p. 9), *przihodilo* (p. 14), *rzi keg* (p. 18), *poprzejtj* (p. 81), *bratrzi* (p. 84), *Prziklad* (p. 100). Tento stav souvisí s rozkolísanou kvantitou. Skupinu *rzi* evidujeme v 32,14 % v pozici prefixu *při-* (9 výskytů).

Po spřežce *rž* jsme zaznamenali i výskyt *y*. Evidujeme celkem 35 výrazů, např. *ftworzy* (p. 25), *Przjfahal* (p. 28), *kterzy* (p. 33), *obdrzy* (p. 35), *krzydla* (p. 38), *przylzy* (p. 38). Z uvedeného počtu výskytů se skupina *rzy* devětkrát vyskytuje v prefixu *při-* (25,71 %).

Tabulka 35: Psaní *i* – *y* po souhlásce *ř*

	<i>rzi</i>	<i>rzej</i>	<i>rzy</i>	<i>rzi</i>	<i>rzej</i>	<i>rzy</i>
Celkový počet výskytů	277	217	2	28	14	35
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	48,34	37,87	0,35	4,89	2,44	6,11

Graf 19: Psaní *i – y* po souhlásce *ř*

Na základě výše uvedeného tabulárního přehledu, můžeme stanovit, že po souhlásce *ř* se ve zkoumaném úseku textu nejčastěji vyskytuje *i*, tedy spojení *rzi* (48,34 %). Relativně časté užití jsme zaznamenali i u skupiny *rzj* (37,87 %). Sporadicky se pak objevují ostatní zmíněné skupiny *rzy* (0,35 %), *rži* (4,89 %), *řzj* (2,44 %), *řzy* (6,11 %).

6.2.8 Psaní protetického *v-*

Podle Jaroslava Poráka se protetické *v-* užívalo „ve spisovných textech v různých dobách v různé míře“ (1983, s. 120). Tento jev, který se rozšířil především v 15. století, nikdy zcela nepronikl do spisovného jazyka. V polovině následujícího století bylo užívání protetického *v-* postupně odmítáno, a to zejména v důsledku vzrůstajícího vlivu kralického a veleslavínského úzu. V Porákově *Humanistické češtině* je uveden i seznam nejpoužívanějších slov s protezí (1983, s. 120–124). Z uvedených výrazů užívá pisář Konstantin Levý dva; *woko* ve slově *gednowoky* (p. 4) a *woltarz* (p. 55).

Proteze je ve zkoumané části textu užitá celkem 30krát u dvaceti výrazů, z čehož se z 23,33 % vyskytuje před prefixem *o-*, jako například ve slovech *wofwoboditj* (p. 34), *wofydil* (p. 57), *wohlydalse* (p. 60), *wofedal* (p. 83). Navíc v analyzovaném rukopisu předchází zmíněnému protetickému *v-* dvanáctkrát výraz obsahující v pozici na konci slova vokál, např. *Na Wofla* (p. 12), *zpropaftj Pekelnj*

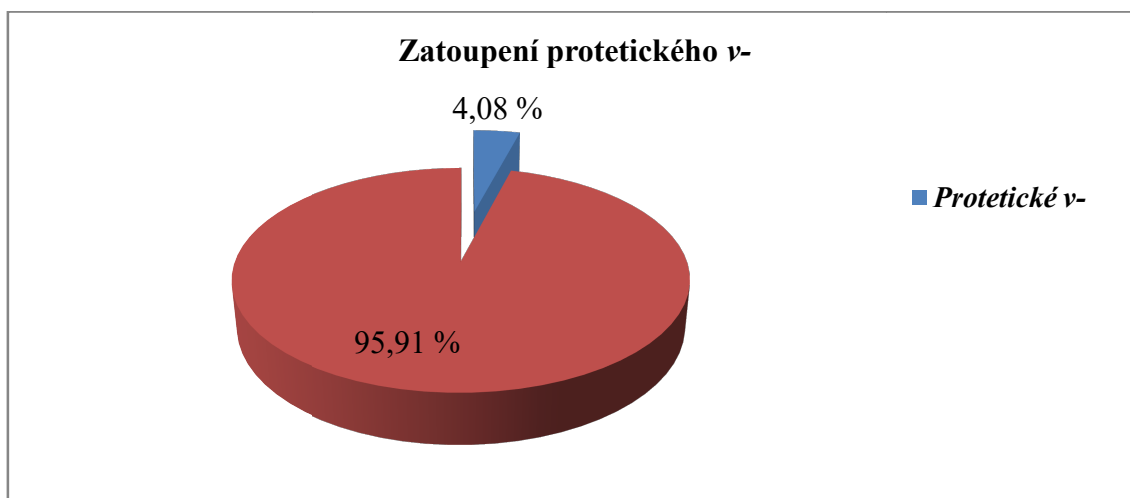
wofwoboditj (p. 34), *porauczimtj wochranu* (p. 56), *ge Woffklywoftj* (p. 66), *Widěly Worlycy* (p. 89), *tento wozraly* (p. 99).

Konstantin Levý ovšem v rukopisu nedodrží dŕsledné psaní proteze celkem v Őesti výrazech, objevených během analýzy. Můžeme se proto setkat s dvěma druhy zápisu, např.: *obcowanj* (p. 6), *wobcowanj* (p. 11), *opily* (p. 99), *wopily* (p. 33), *ofel* (p. 12), *wofel* (p. 12). Výskyt vokálu či konsonantu v pozici na konci předcházejícího slova nijak neovlivnil absenci protetického *v-*.

Tabulka 36: Zastoupení protetického *v-*

	<i>Protetické v-</i>	<i>Vokál o</i>
Celkový počet výskytů	30	704
Podíl jednotlivých způsobů zápisu v %	4,08%	95,91

Graf 20: Zastoupení protetického *v-*

Porovnáme-li podíl jednotlivých způsobů zápisu či absence proteze z výše uvedeného tabelárního přehledu, můžeme konstatovat, že proteze se v analyzované části rukopisu vyskytuje minimálně (4,08 %). Mnohem častější je absence protetického *v-* před vokálem *o* v pozici na počátku či na švu složených slov (95,91 %). Potvrzuje se tak, že tento znak patří spíše jevům mluvené češtiny než k jazyku psanému (Krčmová 2017).

7 Závěr

Rukopis laického cisterciáckého bratra Konstantina Levého pořízený roku 1681 ve zlatokorunském klášteře uložený ve fondu Jihočeského muzea pod signaturou R 353, lze považovat za opis. Jedná se o jakousi kazatelskou příručku, do které byla vypsána exempla z tištěného spisu Šimona Lomnického z Budče *Vejkład prostý na nejsvětější modlitbu Kristem Pánem vydanou Otčenáš* z roku 1605. Konstatnin Levý nepřejal všechny mravoučné příběhy doslovně, ty rozsáhlejší nahrazoval exemply jinými (Anderlová 2016, s. 42–43). Nepřejal ani pravopisný úzus tištěné předlohy, což nám dovolilo věnovat se v této diplomové práci analýze písařského rukopisu zmíněného cisterciáka. Materiálem k analýze se stala nejen exempla přepsaná pro bakalářskou práci, nýbrž i zbývající exempla, jejichž transliterovaný přepis jsme dokončili v rámci této diplomové práce.

Výzkumná sonda byla provedena na 100 stranách z celkových 136 stran manuskriptu, což odpovídá přesně 57 exemplům. Provedení výzkumu bylo inspirováno studií Jany Zemanové *Analýza grafické stránky kancionálu z Ostré Lhoty*. Celkové počty výskytů jednotlivých ortografických jevů byly zahrnuty do tabelárních přehledů, které byly pro lepší přehlednost doplněny grafickými schémata.

Podle Jaroslava Poráka se v písařském úzu můžeme setkat s následujícími grafémy *S*, *f*, *s*, *β*, které slouží k zápisu konsonantu *s*. Pro psaní majuskulní formy je užíváno *S*, pro minuskuli pak *f*, jež se objevuje zejména v pozicích na začátku a uprostřed slova. Na konci slova se pak výhradně zapisuje *s*. Grafém *β* aplikují písaři jen zřídka (Porák 1983, s. 17). Na základě naší analýzy jsme dospěli ke zjištění, že v rukopisu je nejhojněji zastoupen grafém *f* označující konsonant *s* (76,73 %). V 30,80 % jej nacházíme v pozicích na začátku slova, v 69,36 % pak uprostřed. Na konci slova jsme zaznamenali celkem 7 výskytů *f*, a to v pěti výrazech (0,60 %). Grafém *β* ve zkoumaném úseku rukopisu neoznačuje konsonant *s*. Výskyt točeného *S*, *s* evidujeme ve 139 případech, z čehož jej Konstantin Levý umísťuje v 57,55 % na začátek slov, kde je vždy v majuskulní formě. Nejčastěji se jedná o slova odrážející náboženskou tematiku. Pravidelně se proto *S* objevuje ve slově *Swaty*, u něhož jsme zaznamenali 18 výskytů (22,5 %). Dále se s touto literou můžeme setkat ve zkrácené podobě *S^o* výše uvedeného slova. Zde evidujeme 49 výskytů (61,25 %). Ostatní výrazy obsahující majuskulní *S*, jsou součástí incipitů jednotlivých exempl. V dalším textu je

pak Konstantin Levý zapisoval pomocí dlouhého *f*. Ostatně v incipitech evidujeme 1,32 % výskytu veškerého grafému *S, s*, a to v jakékoli pozici. Výskyt počátečního *S, s* psaného v latinských termínech (16,25 %) téměř srovnatelně odpovídá množství nalezenému uprostřed slova (20,14 %, 28 výskytů).

O něco častěji jej nalezneme na konci slova, opět v latinských termínech, z toho celkem třikrát evidujeme *s* ve slově *kryftus* (22,30 %, 31 výskytů). Tento fakt odpovídá tehdejšímu dobovému písařskému úzu. Jaroslav Porák uvádí, že na konci slova se výhradně užívalo litery *s* (Porák 1983, s. 17).

Podle Poráka byl konsonant *š* označován spřežkou utvořenou ze dvou gotických *f* (*ff*), majuskulní formě *š* pak odpovídalo spojení *Sf*. V pozici na konci slova využívá písařský úzus skupiny *-fs*. Též se lze setkat s ostrým německým *ß*, a to především na konci slov, tento grafém totiž vznikl v důsledku rychlého psaní ze skupiny *-fs* (Porák 1983, s. 19). Písař Konstantin Levý zapisuje souhlásku *š* pečlivě. Je vždy označena jedním z grafémů, buď *ff*, nebo *ß*. Ve zkoumaném úseku rukopisu jsme nezaznamenali výskyt skupiny *-fs* ani majuskulního *š* ve tvaru *Sf*. Evidujeme poměrně vyrovnané zastoupení spřežky *ff* (41 %) a *ß* (58,38 %). Zjistili jsme 533 výskytů *ff*, z čehož 28krát nacházíme zmíněný grafém na počátku slov, 122krát uprostřed a minimálně na konci slov (9krát). Grafém *ß* se vyskytuje ve zkoumaných exemplech 631krát, 18krát v pozici na počátku slova, 155krát uprostřed slova a 54krát na konci slova. Z našeho výzkumu vyplývá, že Konstantin Levý častěji zapisoval souhlásku *š* na počátku slov literou *ff* (18,8 %), v pozicích uprostřed převládá grafém *ß* (74,16 %). Poměrně často je ostré *ß* umístováno i na konec slov (17,22 %).

V analyzovaném rukopisu je konsonant *z* označován pomocí stejné litery, vyskytuje se i majuskulní forma zejména u substantiv, ale i u jiných slovních druhů. U zapsaných prefixů bývá někdy zápis *f* namísto *z*, což bylo ovlivněno znělostní asimilací. Mladší spřežkový pravopis i pozdější písařský úzus 15. století nerozlišoval psaní *z* a *ž*. V některých případech se užívalo *i*-ové spřežky *zi* (Porák 1983, s. 20). V analyzovaném textu je však *Ž, ž* značeno pomocí diakritického znaménka (tečky) umístěného nad literou (*Ž, ž*). Evidujeme tři možné způsoby zápisu konsonantu *ž* ve slovech, kdy za zmíněnou souhláskou následuje vokál *a*. V takovém případě se nejčastěji zapisuje skupina *ža* (75 %, 51 výskytů). Dvanáctkrát jsme zaznamenali přesun diakritického znaménka *z* konsonantu *z* nad *a*, tedy *zâ* (17,65 %). V několika výzrazech

zcela chybělo označení měkkosti *z* (7,35 %). Obdobně je tomu i u zápisu skupiny *že*. V psaní této slabiky je ovšem častější posunutí diakritiky nad vokál *e* (61,04 %), než u zmíněných grafémů *za*. V 36,58 % zapisuje písař *že* pomocí tečky nad *z*, *že*.

V slabice *ži* se setkáváme se čtyřmi způsoby zápisu: *zi*, *zj*, *zy* a *ži*. Psaní skupin *zi* a *zj* bylo zcela běžné, písaři nepociťovali potřebu označovat měkkost konsonantu *ž* (Porák 1983, s. 20). V analyzovaném úseku rukopisu používá Konstantin Levý pro zápis slabiky *ži* nejčastěji liter *zi*. Jejich užití evidujeme v 57,08 %. Zastoupení *zj* a *zy* je podstatně řidší. V 18,88 % nacházíme *zy*, ještě méně pak *zj* (16,31 %). Sporadicky značí písař palatálnost *ž* ve slabice *ži* umístěním diakritického znaménka nad konsonant, *ži* (7,73 %). Jak ukazují uvedené způsoby zápisu konsonantu *ž*, jeho značení bylo velmi rozkolísané. Přestože *Náměšťská mluvnice* kodifikovala značení palatálnosti pomocí diakritického znaménka (háčku), ještě v 17. století se psaní *ž* nevžilo (Porák 1983, s. 21).

V první pol. 16. století se konsonant *c* v písařském úzu stejně tak jako v prvních tisících spřežkou *cz*. Litera *c* se vyskytovala spíše ojediněle. Dalším způsobem zápisu bylo užití přejaté spřežky z němčiny *tz* (Porák 1983, s. 21–22). Ve zkoumaném úseku textu evidujeme výskyt skupiny *cz* v 619 případech (58,01 %), tedy Konstantin Levý ji užíval stejně hojně jako ostatní písaři. Grafém *c*, jenž se užíval častěji v tisících na počátku 16. století, evidujeme kupodivu ve srovnatelném množství jako *cz* (Porák 1983, s. 21). Podíl výsktu *c* v analyzovaném rukopise dosahuje 40,58 % (433 výskytů). Objevili jsme i třetí způsob záznamu pomocí skupiny *tcz*. Vyskytuje se velmi sporadicky (1,40 %, 15 výskytů). Výše uvedenou spřežku *tz* neevidujeme vůbec.

Písařský úzus v psaní *č* je dosti rozkolísaný. K označení tohoto konsonantu slouží nejčastěji spřežka *cž*, jež je doložena v rukopisech z celého 15. století. Ojediněle ji zapisují písaři *čž* (Porák 1983, s. 22–23). Zmíněnou nejednotnost zápisu *č* evidujeme i ve zkoumaném úseku rukopisu. Nejčastěji užívá Konstantin Levý skupinu *cž*, a to v 58,58 % případů. Zaznamenali jsme 15 výskytů grafému *č* (1,89 %). Nejčastěji jej užívá Konstantin Levý u verb. Následují-li po konsonantu *č* vokály *a*, *e*, *i*, evidujeme několikero způsobů zápisu. Slabiku *či* zaznamenává Levý nejhojněji skupinou *czi*, kde není palatálnost, stejně jako ve výše popsané slabice *ži*, značena (21,84 %). V 11 výrazech značení měkkosti zmíněného konsonantu zjiťujeme. Můžeme prohlásit, že skupinu *czi* užíval autor rukopisu v 1,38 % z celkového množství výskytů *č*. Na základě

provedené analýzy jsme zjistili, že celkem u 19 výrazů je vokál *i* nahrazen grafémem *y* a diakritické znaménko (tečka) zůstává umístěna nad konsonantem *z* ve skupině liter *czy* (2,40 %). V jednom slově evidujeme konsonant *j* namísto vokálu *i*. Podíl výskytu skupiny *czj* odpovídá 0,13 %.

Obdobně se diakritické znaménko (tečka) přesouvá z konsonantu *z* ve spřežce *cz*, nad následující vokál *e*, a to ve 13 výrazech (1,64 %). Častěji však zůstává nad *z*, evidujeme 181 výskytů (22,85 %). Ve skupině *ča* jsme zaznamenali jeden výraz s tečkou umístěnou nad vokál (*czá*).

Pro zápis konsonantu *ř* se Konstantin Levý drží dobových způsobů. Na počátku 16. století bylo pro jeho značení typické užití spřežky *rz*, jež se v analyzovaném rukopise vyskytuje v 43,9 % (513 výskytů), a to zejména ve skupinách liter *rzi*, *rzj*, *rze*, *rzě*. Častěji se však setkáváme se spřežkou *rz* (51,20 %, 650 výskytů). V textu se objevuje i samostatný konsonant *r*, nad nímž Konstantin Levý umísťuje diakritické znaménko (tečku). Evidujeme celkem 14 výskytů grafému *ř*, což odpovídá 1,17 %.

Pro označení konsonantu *j* je ve zkoumaných rukopisných exemplech užito v 97,2 % grafému *g*, který kromě toho v textu ve 35 výrazech označuje i konsonant *g* (1,86 %). V případě, že se konsonant *j* nachází v pozici na začátku slova, je zaznamenán literou *y* (2,79 %).

Podle *Humanistické češtiny* se palatálnost souhlásek *d'* a *t'* označovala na počátku 16. století pomocí *i*-ových spřežek *die* a *tie*. Avšak nelze mluvit o důsledném zápisu palatálnosti v písařském úzu, o čemž svědčí i náš výzkum (srov. Porák 1983, s. 30). Palatálnost konsonantu *d'* se v analyzovaném úseku textu značí pouze v 3,11 %, a to diakritickým znaménkem nad *d* (16 výskytů). Ve zbylých 96,88 % se palatálnost buďto vůbec nezapisuje, nebo se přesune nad následující vokál. 44,06 % z celkového počtu nevyznačené palatálnosti konsonantu *d'* evidujeme u slabiky *di* zapisované skupinou *di* či *dj*. U slabiky *d'a* nacházíme 52 výskytů, v nichž se diakritika posunula nad vokál *a* (10,14 %). Obdobně je tomu tak i u slabiky *dě*, která je v 34,69 % zapisována skupinou *dě*.

Konsonant *t'* zůstává v 77,71 % též neznačen. Diakritické znaménko (tečku) nacházíme v 22,3 % výrazů, z čehož 25 výskytů připisujeme grafému *t'* (1,65 %). Častěji

se také vyskytuje diakritika ve slabice **tě** značené skupinou **tě** (19,79 %). Nejméně je výrazů, v nichž je diakritické znaménko (tečka) umístěno nad vokálem **a** (0,86 %).

Celkem ve 29 výrazech jsme zachytili zápis grafému **ň** pro označení palatálnosti konsonantu **ň** (1,92 %). Ve slabice **ni** nebylo zapotřebí zapisovat palatálnost. Konstantin Levý užívá pro zápis zmíněné slabiky častěji skupiny **nj** (35,97 %), méně pak litery **ni** (25,48 %). Skupina **ně** se většinou zapisuje s diakritickým znaménkem nad vokálem **e** (31,05 %). Z celkového počtu evidovaných zápisů konsonantu **ň** zjišťujeme, že v 5,57 % není ve slabice **ně** palatálnost značena.

Značení joty u vokálu **ě** po retnicích je poněkud pravidelnější. Zatímco v tiskařském úzu se v polovině 16. století ustálilo psaní diakritického znaménka (tečky), v písařském úzu se docela důsledně dodržoval zápis pomocí *i*-ové spřežky, *bie*, *pie*... (Porák 1983, s. 34). V analyzovaném úseku rukopisu nenacházíme žádný případ užití zmíněné spřežky. Písař Konstantin Levý spíše užívá značení tiskařského úzu. Vokál **ě** je po retnicích značen diakritikou či v některých případech dochází k úplné ztrátě jotype. Ve slabice **bě** jsou z celkového počtu výskytů zapisovány v 86,34 % grafémy **bě**. V pouhých 13,44 % diakritika zcela chybí. Obdobně je tomu i ve slabice **pě**, v níž jsme v 84,62 % evidovali psaní **pě**. Deset výskytů **pě** diakritiku zcela postrádalo (15,38 %). Také skupina **mě** je ve 140 případech zapisována **mě** (92,72 %), zatímco v 7,28 % neoznačuje Konstantin Levý jotu ve slabice vůbec. Podobné procentuální zastoupení jsme vykalkulovali i při zápisu slabiky **vě**, v níž v 82,08 % nacházíme **mě**. Zbylých 17,92 % neobsahuje diakritické znaménko (tečku).

„Kvantita se v tiscích ani v rukopisech původně zpravidla neznačila“, z toho důvodu je vokál **ú** zapisován jako **u** (Porák 1983, s. 68). Ve zkoumané části rukopisu ovšem evidujeme výskyt digrafu **au**, který v pozici na začátku slov označuje právě kvantitu výše zmíněného vokálu **ú**. Stejný digraf **au** je užíván Konstantinem Levým pro psaní diftongu **ou**. Tento způsob zápisu začal převažovat v tiscích už ve 20. letech 16. století, postupně se rozšířil i v písařském úzu, kde je užíván, oproti tiskařskému, o něco důsledněji (Porák 1983, s. 69–70). V analyzovaném rukopise neevidujeme žádný výskyt diakritických znamének pro značení kvantity vokálu **u**.

Co se týče zápisu **i – y** po konsonantu **c** ve slovech domácího původu převažuje psaní **y**, a to zejména v krátkých slabikách. Tento jev se ustálil už před rokem 1520 (Porák 1983, s. 40). Tomu odpovídá i písařský úzus Konstantina Levého, který

v 88,57 % zapisuje skupinu *cy*. Případy psaní *ci* jsou velmi ojedinělé, což dokládá i fakt, že ve zkoumaném rukopise evidujeme 2,86 % jeho výskytu (Porák 1983, s. 40). V dlouhých slabikách uplatňuje Konstantin Levý spřežky *czy*, zaznamenali jsme její užití v 8,57 %. Ovšem neplatí, že všechen zápis výše zmíněné spřežky označuje slabiku *ci*. Z celkových 18 výskytů, dlouhé slabice odpovídá jen 33,33 %.

Slabika *si* se většinou zapisovala s vokálem *y*. Psaní *i* bylo velmi sporadické (Porák 1983, s. 41). Podobně i ve spise Konstantina Levého, kde alternují skupiny *fy* a *Yy*. Převládá *fy*, které označuje zmíněnou slabiku *si*, ale i *si* v 85,64 %. Sedmkrát méně se vyskytuje *Yy* (12,78 %). U jednoho výrazu jsme zaznamenali *sy*, a to ve vlastním jméně. Dvakrát pak *si*, které jsme našli v latinských termínech. Zápis slabiky *zi* je srovnatelný se *si*. Konstantin Levý zapisuje především *zy*.

Při zkoumání psaní *i – y* po konsonantech *č, š, ž* nalézáme určitou důslednost. Po konsonantu *č*, jenž Konstantin Levý zapisuje nejčastěji spřežkou *cz* nacházíme ve všech případech, kromě jednoho (zde je zapsán vokál *j*), vokál *i*. Po konsonantu *š* následuje v 98,98 % vokál *y*, i přestože v jiných rukopisech písařský úzus kolísá (Porák 1983, s. 42). Evidujeme pouze dva případy, v nichž je zapsáno *i* po *š*. Ve slabice *ži* volí písař zpravidla způsob zápisu pomocí vokálu *i*. Objevili jsme jen 40 výskytů, v nichž bylo *i* nahrazeno *j*.

Po konsonantech *h, ch, k, r* dodržuje Konstantin Levý písařský úzus a zpravidla zapisuje *y*. Psaní *i* je velmi sporadické a náš text obsahuje pouze v jednom vlastním jméně cizího původu (Porák 1983, s. 43).

V písařském úzu kolísá psaní *i – y* po konsonantu *l*. Někteří písaři dodržují přesně rozlišování *i – y*, u jiných dochází k matení těchto vokálů. Další pak zapisují pouze *y*, což je i případ Konstantina Levého. Jen ve dvou výrazech jsme objevili psaní *j*.

Ve slabice *di* evidujeme dva způsoby zápisu vokálu *i*. Nejčastěji jsme zaznamenali skupinu *di* (74,02 %), při čemž 59,90 % z celkového počtu výskytů *di* se nachází uprostřed slova. Naopak, v pozicích na konci slova je skupina *dj* (23,96 %).

Slabiku *ti* zapisuje Konstantin Levý obdobně. V pozicích na konci slov, nejčastěji v infinitivních koncovkách, objevujeme skupinu *tj*, která je takto značena v 76,04 %. U zbylých 23,96 % nacházíme skupinu *ti*.

Evidujeme 41,47 % výskytu skupiny *ni*, kterou Konstantin Levý nejčastěji píše v pozicích na začátku a uprostřed slova. V analyzovaných rukopisných exemplech jsme pro označení slabiky *ni* našli i skupinu *nj*. Zjistili jsme, že podíl výskytu odpovídá 58,53 %, z čehož 26,99 % nacházíme v pozici na konci slova. Dalších 31,53 % zaznamenáváme v ostatních pozicích slov.

Psaní *i – y* ve slabice *ři* zůstává v písařském úzu až do 17. století dosti rozkolísané. V krátkých slabikách se můžeme po *ř* setkat se zápisem vokálu *y*. Počátkem 16. století už někteří písaři důsledně užívají litery *i*. Pro značení dlouhého vokálu *í* bývalo užíváno spřežek *ij, ie* (Porák 1983, s. 42). Tato rozkolísanost se odráží i ve zkoumaném rukopisném textu. Evidujeme celkem šest způsobů zápisu. Nejčastěji se setkáváme se spřežkou *rzi* (48,34 %). Srovnatelně užívá Konstantin Levý skupinu *rzi* (37,87 %). V 6,11 % výskytů jsme zaznamenali namísto *i* vokál *y* spolu s diakritickým znaménkem (tečkou) umístěným nad konsonantem *z*, tedy je zapisováno *rzy*. O něco nižší užití jsme zjistili u skupiny *rzi* (4,89 %). Nejméně se objevovalo *rzi* (2,44 %) a *rzy* (0,35 %).

Provedením grafické analýzy rukopisných exemplů jsme dospěli k potvrzení faktu, že písařský úzus pobělohorského pravopisu byl velmi rozkolísaný a většinou neodpovídal tiskařskému úzu. Změny přijímali písaři jen velmi pomalu. Svědčí o tom i manuskript laického cisterciáckého bratra Konstatnina Levého ze Zlaté Koruny. Ačkoli většinu mravoučných příběhů přejal z tištěného spisu Šimona Lomnického z Budče *Vejkład prostý na nejsvětější modlitbu Kristem Pánem vydanou Otčenáš*, převzal jen obsah nikoli pravopisnou formu.

Nejvýrazněji se rozchází s dobovými způsoby zápisu při psaní konsonantu *s*, kdy autor rukopisu užívá grafémů *s, f*, a *Y*. Jejich zápis neodráží žádnou důslednost. Analýzou tisku *Vejkładu prostého* jsme zjistili, že zápis výše zmíněného konsonantu podléhal dobovým pravidlům tiskařského úzu. Obdobě je tomu i u zápisu konsonantu *š*. Konstantin Levý užívá v rukopisu grafém *ff*, jenž se píše ve všech pozicích slova, stejně jako grafém *β*, který se v tisku nevyskytuje vůbec. Naopak ve *Vejkładu prostém* je *š* zaznamenáno v majuskulní formě spřežkou *Sf*, uprostřed slova *ff* a na konci slova *fs*, jež bylo v tiscích typické.

Rozdílné je i psaní diakritiky. V tisku zaznamenáváme užití háčeků a čárek nad vokály, naopak v rukopisu je užíváno pouze tečky a kvantita vokálů není značena

vůbec. Značení palatálnosti je v tisku též důsledné, buďto je užito diakritického znaménka (háčku), či *i*-ové spřežky po konsonantech *d* a *t*. Psaní *i* – *y* je též důsledné a pravidelné. Odpovídá ortografickým pravidlům.

Na závěr je třeba zmínit, že uvedený tisk Šimona Lomnického je o celých 76 let starším než zkoumaná rukopisná exempla. Pokud písař Konstantin Levý přepisoval mravoučné příběhy z tištěné předlohy, nedbal na užitý pravopis, s výjimkou psaní latinské terminologie, a řídil se svými osvojenými písařskými pravidly. Naše tvrzení můžeme doložit faktem, že se pravopis Konstantina Levého nemění ani v exemplech nepřevzatých z *Vejkladu prostého* Šimona Lomnického z Budče.

Bibliografie

Primární literatura

Wffem wPotrzebach Zuftawagycznym duffem Kpotěffenj a Pobožnoftj Wypfane Pěkne Pržjklady aNauczenj gednomu každemu Leta Paně 1681 Frater Constantinus Fridericus Lewy, S^o Rządu CzyfterCzyenſkeho, Profess wZlaty Koruně. Rkp., Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, sig. R353.

LOMNIKÝ Z BUDČE, Šimon. *Vejkład prostý na nejsvětější modlitbu Pánem Křitem vydanou Otčenáš...*, Praha, 1605 (Knihopis č. 4980). SVK České Budějovice, Zlatá Koruna, sig. SC 1516, neúpl.

Sekundární literatura

ANDERLOVÁ, Michaela. *Analýza rukopisného souboru exempl (1681) Konstantina Fridricha Levého.* České Budějovice, 2016. Nepublikovaná bakalářská práce (Bc.). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Ústav bohemistiky, 2016-21-06.

ČERNÁ, Alena Marie. *Specifika pravopisného úzu rukopisných textů 16. století.* In: BOHÁČOVÁ, Michaela, Lucie RYCHNOVSKÁ a Jana ZEMANOVÁ, ed. *Dějiny českého pravopisu (do r. 1902): Sborník příspěvků z mezinárodní konference Dějiny českého pravopisu.* Brno: Host, 2011, s. 224–234.

KOMÁREK, Miroslav. *Kniha o humanistické češtině.* Naše řeč, ročník 67 (1984), č. 4, s. 198–200.

KOSEK, Pavel: *Bratrský pravopis.* In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*, 2017.

KOSEK, Pavel, Alena ANDRLOVÁ FIDLEROVÁ. *Dějiny českého písma.* In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*, 2017.

KOUPIL, Ondřej. *Psáti, neb tisknouti? (Nám4, ŠtVýbl a písáři).* In: BOHÁČOVÁ, Michaela, Lucie RYCHNOVSKÁ a Jana ZEMANOVÁ, ed. *Dějiny českého pravopisu*

(do r. 1902): Sborník příspěvků z mezinárodní konference Dějiny českého pravopisu. Brno: Host, 2011, s. 235–249.

PLESKALOVÁ, Jana, Marie KRČMOVÁ, Radoslav VEČERKA a Petr KARLÍK, ed. *Kapitoly z dějin české jazykové bohemistiky*. Praha: Academia, 2007.

PORÁK, Jaroslav. *Humanistická čeština: hláskosloví a pravopis*. Praha: Univerzita Karlova, 1983. *Acta Universitatis Carolinae*, 75 (1979).

ŠLOSAR, Dušan, Pavel KOSEK. *Humanistická čeština*. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*, 2017.

VOIT, Petr. *Šimon Lomnický z Budče a exempla v kontextu jeho mravně výchovné prózy*. Praha: Univerzita Karlova, 1991.

ZEMANOVÁ, Jana. *Analýza grafické stránky kancionálu z Ostré Lhoty*. In: BOHÁČOVÁ, Michaela, Lucie RYCHNOVSKÁ a Jana ZEMANOVÁ, ed. *Dějiny českého pravopisu (do r. 1902): Sborník příspěvků z mezinárodní konference Dějiny českého pravopisu*. Brno: Host, 2011, s. 309–337.

Seznam tabulek a grafů

Seznam tabulek

Tabulka 1: Číselné vyjádření užití grafémů pro konsonant <i>s</i>	41
Tabulka 2: Užití grafémů pro konsonant <i>s</i> v jednotlivých pozicích slova.....	42
Tabulka 3: Zastoupení točeného <i>s</i> v jednotlivých slovech a jeho pozicích	42
Tabulka 4: Zastoupení liter <i>ff, β</i>	46
Tabulka 5: Možnosti zápisu <i>ža, zá, za</i>	49
Tabulka 6: Možnost zápisu <i>že</i> a <i>zě</i>	50
Tabulka 7: Možnost zápisu <i>zi, zj, žy</i> a <i>ži</i>	51
Tabulka 8: Možnost zápisu konsonantu <i>c</i> grafémy <i>cz, c, tc</i>	52
Tabulka 9: Možnost zápisu <i>cž, cžy, czi, czj</i> a <i>č</i>	53
Tabulka 10: Možnosti zápisu <i>rž, rz, ř</i>	55
Tabulka 11: Zápis konsonantu <i>j</i>	56
Tabulka 12: Litera <i>g</i>	56
Tabulka 13: Možnosti zápisu <i>di, dj, dě, ě, d, dá</i>	57
Tabulka 14: Možnosti zápisu konsonantu <i>t'</i>	60
Tabulka 15: Způsoby zápisu skupiny <i>t'a</i>	61
Tabulka 16: Výskyt skupiny <i>tj</i> u verb.....	61
Tabulka 17: Výskyt skupiny <i>tj</i> u substantiv.....	61
Tabulka 18: Značení palatálnosti ve slabikách <i>ně</i>	62
Tabulka 19: Způsoby zápisu slabiky <i>ně</i>	63
Tabulka 20: Způsoby zápisu slabiky <i>bě</i>	64
Tabulka 21: Způsoby zápisu slabiky <i>pě</i>	65
Tabulka 22: Značení jotace ve slabikách <i>mě</i>	66
Tabulka 23: Způsoby zápisu slabiky <i>mě</i>	66
Tabulka 24: Zastoupení slabiky <i>wě</i> v jednotlivých pozicích slova	67
Tabulka 25: Značení slabiky <i>vě</i>	68
Tabulka 26: Zastoupení diftongu <i>au</i> v jednotlivých pozicích slova.....	69
Tabulka 27: Psaní <i>i – y</i> po <i>c</i>	70
Tabulka 28: Psaní <i>i – y</i> po <i>s</i>	71
Tabulka 29: Psaní <i>i – y</i> po <i>š</i>	72

Tabulka 30: Zápís <i>i</i> po souhlásce <i>d</i>	73
Tabulka 31: Psaní <i>i</i> po souhlásce <i>t</i>	74
Tabulka 32: Psaní <i>i</i> ve slabice <i>ti</i>	74
Tabulka 33: Psaní <i>i</i> nebo <i>j</i> po souhlásce <i>n</i>	75
Tabulka 34: Procentuální zastoupení jednotlivých skupin slabik <i>di, ti, ni</i>	76
Tabulka 35: Psaní <i>i – y</i> po souhlásce <i>ř</i>	77
Tabulka 36: Zastoupení protetického <i>v-</i>	79

Seznam grafů

Graf 1: Procentuální zastoupení liter <i>s, f, Ÿ</i>	43
Graf 2: Zastoupení grafému <i>f</i> v jednotlivých pozicích slova.....	43
Graf 3: Zastoupení grafému <i>Ÿ</i> v jednotlivých pozicích slova	44
Graf 4: Zastoupení grafému <i>s</i> v jednotlivých pozicích slova	44
Graf 5: Celkové zastoupení liter <i>ff, ß</i>	47
Graf 6: Zastoupení grafému <i>ff</i> v jednotlivých pozicích slova.....	47
Graf 7: Zastoupení grafému <i>ß</i> v jednotlivých pozicích slova.....	48
Graf 8: Procentuální vyjádření zápisu hlásky <i>ž</i> a následného vokálu <i>a</i>	49
Graf 9: Procentuální vyjádření zápisu hlásky <i>ž</i> a následného vokálu <i>e</i>	50
Graf 10: Podíl jednotlivých způsobů zápisu <i>v</i> %.....	55
Graf 11: Možnosti zápisu <i>di, dj, dě, ě, d, dá</i>	58
Graf 12: Možnosti zápisu konsonantu <i>t'</i>	60
Graf 13: Způsoby zápisu slabiky <i>bě</i>	64
Graf 14: Způsoby zápisu slabiky <i>pě</i>	65
Graf 15: Způsoby zápisu slabiky <i>mě</i>	67
Graf 16: Značení slabiky <i>vě</i>	68
Graf 17: Psaní <i>i</i> nebo <i>j</i> po souhlásce <i>n</i>	75
Graf 18: Procentuální zastoupení jednotlivých skupin slabik <i>di, ti, ni</i>	76
Graf 19: Psaní <i>i – y</i> po souhlásce <i>ř</i>	78
Graf 20: Zastoupení protetického <i>v-</i>	79

Seznam příloh

Příloha č. 1: Transliterace rukopisu Konstantina Levého	68
---	----

Přílohy

Příloha č. 1: Transliterace rukopisu Konstantina Levého

[Exemplum 51]

1. [p. 79] Negaky Bratr Duchowni Mezy
2. gynymi Bratrzimj, gfa netrpelywy, czafto fe hněwal, y dal,
3. fe napauft, Żetam aspoň od Żadneho Żadne przicziny, khně,
4. wu Mitj nebude, ale odpokußenj odpoczine, y bydlel tam
5. gednoho dne, poftawil sobě Nadobu fwodau, ona Muſe pře
6. wrhla, opět gy Zafe naplnil, onamutolyk uczinila, akdyž
7. fe gyž potrzetj przewrhla, rozhněwalſe a praſtil tau Na,,
8. dobau Wozem, a Znamenaw Zége duchem hněwiwo,
9. ſtj oklaman, ržekl kfobě ſam, pugdu Anawratimfe
10. zaſe Mezy bratrzi nebo widim Że wſbudy Trpělywoftj
11. abozj Pomocy geft potrzeby, Aże Nelze Zde wſwětě [p. 80]
12. bez pokußenj bytj, by pak chtěl Człowek kde chtěl bydletj
13. Neb podle wyſwedczenj trpělyweho goba, Ziwot Człowěka
14. zde nicz gyneho negnj, gedine bog Nazemj, ano ten Czło,
15. wěk begwa gako mrtwy aziw negnj, ktery geft zde bez po,
16. kußenj Muſy wZdy bogowatj, Ygterżowatj, apokuffenj,
17. ſnaſtj, dokudź muſe nedoſtane Naonu ſtranu przeſkocitj,
18. ado ziwota weczneho przigytj, bywa pak pokuffenj, od,
19. człowěka, bywa take od dąbla, bywa od Ywěta, ytake od,
20. wlaſtniho Těla, okaźdem tom pokußenj S^o Bernard
21. dj, kolykrat fy odeprzel pokuffenj, Tolykrat maſ koru,
22. nu oſlawenj, a Zagyſte dopauſtęgye NanaY takowa
23. Pokuffenj abychom ſauce ſkuffenj, pokuffenj odpiraly, od,,
24. piragycz witězyly, Witězycz, korunu weczneho Ziwota,
25. Zaſluhowaly, oczemż fe Ywaty Pawel ſtrjdmě hono,
26. ſyl rżka, dobry fem bog bogowal, bech fem doconal
27. Wiru fem Zachowal, Napoſledy pak, Yłożena mj, ge,

28. št koruna Ÿprawedlnoftj, kterauž mj da Pan, wten den
29. Ÿprawedlywy Ÿaudce, Protož fe pta S^o geronym
30. kdo z Ÿwatych bez bogowanj, došel kdy korunowanj
31. Ÿ^o auguftin di, kdyby nebylo žadneho neprzitele, nebylo by,
32. Žadneho boge, kdyby nebylo boge, Nebyloby witezštwj, kdy,
33. by nebylo Witezštwj, Nebylo by Žadne koruny, ytechdy
34. mame apofftolu wěrzitj Že Žadny Nebude koruno,
35. wan leč bude štatečné Bogowatj [p. 81]

[Exemplum 52]

1. Byl negaky Eulogius Cžlowek,
2. lyterniho uměnj kterýžto gfa miloftj bozj Zaržen, održeklfe,
3. Ÿwěta aWšfeho hluku, ašwug wšfeczek Ÿtatek rozprodal, achudym
4. geg rozdal, Tolyko nětčno Malo Peněz kfwe wlaštnj potřebě
5. šobě Zanechal, Myšle Ÿam ufebe Že wlaštnima Rukama, pra,,
6. cowatj nemuže, anj wŸhromažděnj klašternim Zušta,
7. watj anj trpělywě aprofěšne Ziwot famotny Weštj
8. Protož wyšfel naulycy anaffel tam Negakeho, Malomocz
9. neho Cžlowěka Ležetj kterýžneměl anj rukau, ani Nohau
10. tolyko Žeten šamy gazyk Zdrawy měl, Ÿtoge pak Eulogy,
11. us podle něho, šlytowalfe nadnim, Modlylfe PanuBohu
12. agako Ÿlybmu czynil takto, O bože Pane štworzitely Mug,
13. ga Wegmenu twem przigmu tohoto neboheho Malomocz
14. neho do domu meho, ašlauzitj mu budu pro odplatu twau
15. abuduho krmítj aopatrowatj až dome šmrtj, abych protoho,
16. to tak, od Ÿwěta Zarmouczeneho, aopuštěneho y ga Milofšrdn,
17. štwj twe Našel, apotěšfenj doffel, akšpašenj prziffel
18. a Protož Pane Yezišy kryšte, rač mj popržitj, štaloftj, atr,
19. pelywoštj, alašky, abychmu Zmiloftj weč fem fe uwolyl kšpa
20. šytedlnemu Prošpěchu wděczne šlauzil, apote przift,
21. aupil kmalomocznemu ržekl mu Nu Bratře aotče chce,,
22. šly przigmute doprzibytkeczku šweho, agak Negwegšfe budu, [p. 82]
23. Mocy, budutě ufebe opatrowatj, atobě šlauzitj, Ÿodpowěděl on,

24. bagestylto racziff uczinitj, chcyť odtebe wděczněto przjgytj, tobě
25. dėkowatj, aZatebe fe werně Panu Bohu Modlytj, y przywedl,
26. ofla, azdwihlho, aneł do domu fweho, gako onen Yamarytan
27. onoho Zraněneho aoněho welykou peczi mėl, atak Patnacte
28. Let porząd pokorně mu flauzil Pokrm Zrukau gehu przjgymal
29. awewffem Nalezitě wZdyczky opatrowan byl, Po 15 letech
30. puwodem Dabelfkym gmenowany Malomoczny, Zapomněl
31. nadobrodinj, atak welyke prace, kterau fnim ten dobry, a
32. fllechetny Eulogyus mėl, galfe protj němu wykrzikowatj geg
33. hanetj welyce mu latj, utrhatj, rżka, Poběhlcze, mnoho
34. fy Zleho docznil, fstatek fy fwug prożral promhral, afnad
35. Pana tweho czyzy Penize gfy utratil aneb tržebaY ge pokra,
36. dl, ated chceff fkrze mně fe ocziffitj, chrzichu fwych, Zba,
37. wen bytj akfpafej przjgytj, awZdy krziczel, WyneY Mně
38. wen naulyczy mně nech, kdefem prwe ležel, gefstě chcy,
39. tam leżetj achcy maYo gyftj, To uflyffaw Eulogius
40. zgednalmu aprzjneYlmu mafa, on opět krzicel, nemam
41. natom doftj wffak prawim wyneY mně wen gachcy
42. Lydj widetj, awně bydletj, Necheg wegmluw wffech, kdeY
43. mně wZal tam mně ZaY doneY, Eulogyus pak profyl
44. gehu, Nemluw takowych wěcy Pane a Otcze mug, ale ra,,
45. degy powěz, gefty fem tē wczem Zarmautil, neb rozhně [p.83]
46. Wal, a gafe rad Naprawim, Malomoczny pak fhorlywoftj
47. mu Mluwil Ydi odemně prycz, Necheg toho aulyfneho
48. pohlebenftwj flyffetj, Wywrż mně wen Prawim, ga oto twe chla
49. cholenj Za fto hrżebaku nefogym, di opet EulogiuY
50. Ypokogtē ftareczku Pan Buh, profym wczem fem te toly,
51. ko rozhněwal powězmj, Malomoczny gefstē horßy byl
52. arżekl gat prawim Źe gagyż twych lftiwych pofmiffku,
53. fnaffetj nemohu, aniz chcy ftebau Yamotny bydletj za,
54. dam Lyd obecnj widětj, dimu EulogiuY, Otcze aPa,,
55. ne przjwedu tobě mnozftwj duchownich bratruw
56. Ytēmj fe budeß mocy potěffytj, a o Pnau Bohu rozm,
57. lauwatj, on gefstē wfteklegffy byl, alkoro gakobyfe

58. y bohu rauhal krzicél, nechcy anj twarż twe Widetj,
59. anj te flyſſetj, ageſſtè mj chceſſ przjweſtj ty podwodnjky
60. adarmo chlebniky, bilſe ſam anepokognym hlaſem
61. wolal, aNafyly Nafyly Nechcy Zde bytj, Mezy lydj
62. chcy wygytj, a Protoż takowa byly gehu Nefmyſl,
63. noſt, aſmyſlu Zmamenj Poſetiloſt, taktho Ďabel wofedlal
64. kdyby byl mohl amèl rucze, Źeby ſe byl ſnad ſam Zabil,
65. ynewèda ſnim czo poczinatj Eulogius, ſſel kbratrzim tu, bly,,
66. ſkym, tauzil gym toho wſſeho rżka, Czo uczinim bratrzj mogy
67. ten malomoczny ſkoro mnè kzauffalſtwj przjwedl, tak mam,
68. ſnim teŹke pokuſenj, dimu onj, Zktere przicziny, [p. 84]
69. Powèdèl Twrda ſau Ylowa aWelmj protiwna, ktera onmj Wzdy
70. czky mluv, achce bezdèky, abych ZaYe Naulicy Wyneſl, a,
71. ga newim czo czinitj mam Neb ſe obawam czo ſem Panu Bo,
72. hu ſlybil abych lharżem nebyl, aWelmj NeradbychYeho Zbawil
73. aZaYe tak mnoho odnèho, Wedne ywnocy Zlych wècy ſnaſſetj
74. atrpetj, atakwa ſlowa flyſſetj, kterak newim, aprotoż co,
75. mam ſnim dèlatj radtemj pro boha Profym, y poradily mu
76. dokudż geſtè geſt Ziw ten welyky Ywaty Antonin, Wſtup knim
77. anemocneho wloż do lodj, ado gehu klaſtera doneY, ocze
78. kaweg tam aŹ onſwe geſkynè przigde, ado klaſtera Weg,
79. de, kterehoŹ kdyŹ uzdrziŹ, gakau teŹkoſt maß, agake poku
80. ßenj ſnaßyß, oznamißmu, aodnèho rady anauczènj prze
81. daß, aczokoly tobè poruczi ucziniß, wèda Zèto buh che
82. mitj, Protoż hned radau bratrzifa ſprawen przed rzeczeneho, Ne,
83. mocneho przjwetiwymy Ylowy przemohl, w Nocy ſnim Zmèſta
84. wyſſel, nalodjho wneſl, akprzjbytku Uczedlnikuw Ywatych
85. antoni ſe przibral, Yo znamena mu ad Cronia Zè Plaſtèm
86. kożennym S^o anton ſe odiwa, aponèm žeho pozna Wßel,
87. pak obyczèg S^o anton, Przigda do klaſtera, powolatj kfobè
88. zbratrzj Macharyaffe, ananèm ſe wyptawatj, przillylyſau ſem
89. gacy bratrzj, aon Prawil Zè przjſſly, Y ptawalſeho Takto
90. ſauly Egypßtj, neb Jeruzalemßtj Topak bylo takowe Zname,
91. nj, kolykratŹ koly NeprzilyŹ hodnj knèmu przjßly, ſlauhy, [p. 85]

92. Egypfſtj, akdyž przjſſy duchownj apobożnj tj flauhy Jeruzalemſtj
 93. Protož tehdaž przjſſel podle obycége fweho ptalfe Zdaly fau Zde
 94. bratrzy Zegypta, Nebo ZgeruZalema, a když Powedél Macharyaß
 95. Zè fau Zobogyho pokolenj, y poruczil S^o anton aby gym Uczinil
 96. dobrau Wuly aby pokrm przjgaly, apowukonanj Modlydeb, ſpole,,
 97. cżnech ZaYe domu Propuſſtenj byly aodeſſly, ale když powè,
 98. del Zè fau ZgeruZalemſtj przeY celau Nocznimj ſedèl, ty wècy
 99. ktore Nalezj kſpaſenj gym mluwil, Protož ten WeczeY ſedl apowo,
 100. lal wſſech bratry ktoryžto kdyžfe ſeſſly, hned ſam Wolal, Eulogy
 101. Eulogy, potrzebuj když ſe EulogyY neoZwal, neſe domniwal
 102. Zè tu nèktereho gyneho tim gmenem Zklaßtera wola, Tehdy rzekl
 103. Tobè Prawim Eulogy ktoryfy zalexandrye przjſſel, odpowèdel on
 104. awywtal hutè rzka, Pane hotow ſem czomj Uczinitj racziß, Y PtalYeho
 105. S^o anton, proczyſem przjſel, dion kdogetobè me gmeno raczil ozna,
 106. mitj ten tobè take nechí raczj przycinu toho wygewitj, rzekl S^o,
 107. anton wim proczy przjſſel, ale przedewſſemj to oznam at wbycknj,
 108. bratry to ſlyſly, protož on wyprawowal takto, Tohoto Malomoczne,
 109. ho, otcze, Naſſelfem lezicyho Naobecnj ulycy okterehož Źadny
 110. Źadne pecze mitj ani ſlytowatj nechtèl, y Zdwihlſemho ado ſweho przj
 111. byteczku prjgal, aſlybiſem bohu memu, Zèmu chcy wgeho
 112. nemocy poſluhowatj, geg podle ſwe negwyßy możnoſtj opatrowatj
 113. tak abychga ſkrze nèho, aon ſkrze mnè Zachowan, aYpaYen bytj
 114. mohl, agakž ſpolecznè ſme gyž geſt tomu 15 let czo tve ſwa,,
 115. toſtj wèrzim Zègeſt wſſeczno Zname, Ated hle potak, [p. 86]
 116. Mnohych Letech težkych pracych onich, Nemage odemnè ktomu,
 117. przicyny ſobè dane Źadne, Rozlycznè mnè trapi, amnoha protiwen
 118. ſtwj mi czini, zkterychžto przicin myſlyſem aminilſemho od ſebe
 119. wywrcy, Protož ſem kYwatofj tve priſſel, czomam Ytim czini,
 120. tj, abymj nato ſwe Zrawe rady udelyl, Neb mnè tak haneb,
 121. nè pohnul Zè wſſecken mdlym aſe trapim, Odpowèdelmu
 122. S^o antonin, ahorlywè ſe nañ oborzil rzka, Czoty Eulogy od,
 123. ſebeho wywrcy chceſſ, ale tenho odſebe neZamita, ktory Zna Zè geg
 124. ſtworzil, geſtlytyho wywrczes, lepßyho buh nagde, Zè Zarmauce
 125. neho potèſſy, aopuſſtèneho opatry nežlyfyty, EulogyY tèch ſlow,

126. naramně fe poděfyl, anicz wicz ktomu neržekl, ale Mlčzel
127. Teda S° anton obratiwfe ZaYe kmalomocznemu tēmito, du,
128. tklywymi Ylowy težcemu domlauwal ržka, aczoty,
129. pak malomczny Mrzuty Wednech Zlych Zaftaraly czlo,
130. weče, Nad bahno ablato smrduty, Nebe y Zemē Nehodny
131. nepržěftawaß fe rauhatj Bohu, Czož newiß kdo tobē,
132. posluhugē zē kryftuY geft, kterak ty smiß protj kryftu
133. Takowa rauhawa Ylowa mluwitj, aZdalyž Nepro,
134. kryfta tento EulogyY febe fameho Zaflužebnjka tobē
135. fe Zmiloftj dobrowolně wydal, Protož prjmluwil
136. obema dobrze, gak gednomu tak druhemu, po,
137. tom Przedewßfema bratrjmj dawal gym Napome
138. nutj, aspafytedlnau Radu, aobratilfe k Eulogyfowj, [p. 87]
139. ržekl mu, y take Malomocznemu, Nuhledte geden od druheho
140. fe nerozluczowatj, ale dofweho przibytku fe ZaYe Nawratitj, aode,,
141. bratj, dokladage toho przicinu, Procžtakowe težke pokuffenj
142. magy, adábelškym ponuknutim fe nefrownawagy, Proto,
143. Nebo welmj brzy waY Pan Buh nawßtiwj, gyž fte oba, ko,
144. ncy Ziwota prjßly, a koruny fe wam ftrogy, y Rad by,
145. chtel dábel waY onē priprawit, Protož wy gynacz Neczi
146. nte ale ſpolu Zuftaňte, aodfebe fe neodluczugte, Nibrž wp,
147. ržedeßfle lafce Zuftawegte, aby ſnad Przjgda Angel
148. Pane, wtom miťe w kterem gfem ržekl, waßem dobrem
149. przedſewZetj waY by nenaffel, atak každy z waY okoru
150. nu ſwau by prjßel, a Zatak dlauhau Pracy dobreho ſkutku
151. mzdu ſwau by potratil, odplaty Žádne nedoſtal anemēl
152. To ſlyßyce ſchwatanim, aYradoſtj, fe ZaYe domu Nawratily
153. apěknē fe ſpolu ſnaßely, po 40 dnech umržel ten Mily Eulogy
154. a Zanim Po 3 dnech take malomoczny, Tak že dlauho Nepra,
155. czowaly poſobē, geden Podruhym dlauho Ziwj Nebyly, ale
156. w Panu Ufnuly, akweczne odplatēfe odebraly, Protož,
157. ſteto hyſtoryge muže ſobē každy Narozum Wzytj když tako,
158. we Pokuſenj Nacžlowēka Przjgde Zē Neſlußy uſtawatj
159. ale wdobrem ſtale praczowatj, aZdobreho ſenedatj frazytj

160. ale Pana Boha wzdyczkny Profytj aZadatj aczafto rzjkatj

161. Neuwodiß naY wPokußenj [p. 88]

[Exemplum 53]

1. Byl geden Mladenecz fwédYky Mage,,
2. Tatika sweho Ziweho, yŽadal byti Mnichem, akdyž otce sweho zato,
3. profyl abymu dopuŝtil toho, on dlauho ktomu przjwolyti nechtěl pra,
4. wil Zè tak brzy czert wezme Mnicha gako koho gyneho, když on pak
5. nafwem Neuftupné ŝtal, Naprjmluwu gynych powolył mu ktomu,
6. Protož wyŝfel od otce ten Mladenecz, ydalfè do klaŝtera, auczi
7. nènfa mnichem, Poczał wfelyke klaŝternj Narzizenj, dokonale Zacho,
8. wawatj, a každyho dne ŝe poŝtitj, anèkdy gen gednau Zategden gedl,
9. To wida Opat, podiwilŝe achwalyl Boha z ŝtridmoŝtj, aprace gehu,
10. yŝtalofè ponèkterym czaŝe, Zè Profyl ten Bratr Welycze opata ŝweho
11. ržka, Otcze Profym propuŝtemné, at gdu Napauŝt, ržekl mu,
12. opat, Medle ŝynu Nemyfly Nato, Nebo Nebudeŝ mocy ŝneŝtj,
13. takowePracze, anegfy powèdom Pokußenj Dàbellkych, achytro,
14. ŝtj gehu ageŝtly przigde Natebe pokußenj, Nenagdeŝ tam kdobytè
15. potèŝyl, aodzkauzrenj Neprzitele, genžby Natè przyŝlo, kdobytè
16. wyŝwobodil awyproŝtil, on Pak nechtěl odŝweho przedŝewzetj
17. upuŝtitj ažho propuŝtil, Y wida Opat žeho obdržetj Nemuže
18. Popmodlywŝe ŝnim Panu Bohu propuŝtilho, Pak on ržekl opatowj
19. ŝwemu, Profymtè otcze, Wyŝlly ŝemnau Nèkoho kdobymj,
20. okazal Czeŝtu, abych wèdal kam gytj, y Narzidil 2̄bratrjzj
21. z klaŝtera Zè ŝlly ŝnim, Chodiwŝe pak po Pauŝtj, geden
22. den y druhy den Uŝtaly prowelyke horko, apadŝe Na Zem
23. Ležely, azdrzimawŝe drobet Uŝnuly, Ag Worlycze Prjz,, [p. 89]
24. Letèla, bila ge krzidly ŝwymj, aleticz Przed nimj Pofadilaŝe nazemj
25. a probudiwŝeŝe Widèly Worlycy ržekly mu, hle agnel twug,
26. wŝtañ agdi Zanim, ywŝtaw arozžehnalŝe zbratrjimj, ŝfel za,
27. worlycy, aprziŝfel až kde ŝtala, kteražto hned zaYe wZneŝla
28. ŝe dalegy odletèla, aŝyhonu aopèt ŝedla, bratr opèt ŝfel Za
29. nj, ona opèt nedaleko odletèla, anedaleko ŝedla, ydalofeto,
30. tak aYy Za 3̄ hodiny Potom pak když on wzdyczky Zanj ŝfel,

31. obratilafe Worlycze Naprawau ťranu, awicze ťe neokazala
 32. ProtoŹ bratr ten taky ťe obratyl tam, a wZezrzen Uhlydal 3 ťtromy
 33. Palmowe aťtudanku wody, ageťkynj Malyczkau y rŹekl, ag,
 34. miťto kterezmj prziprawil Pan, Weffel dote geťkynè, apoczal
 35. wnj tam bydletj, Daktyly Zapokrm mitj, azte ťtudanky Wo,
 36. du pitj, kdeŹto 6 Let porŹadem bydlet, aŹadneho Czloweka
 37. newidèl, ahle gednoho dne Prziťel knèmu Dabel, wťpufo,
 38. bu Negakeho ťtareho Pauťtewnika, mage oblyczeg ťtraťlywy
 39. ktorehoŹ ten bratr uzrèw, leklťe apad Namodlydbu, ZaY
 40. powťtal, yrŹeklmu dabel BratrŹe pomodlmeYe geťťe
 41. a kdyŹto uczinily, rŹekl dabel gak dawno Zde fy, odpowè,
 42. del bratr guŹ geťť 6 let, RŹekl dabel, hle neznalfem
 43. meho ťaufeda, anewèdèlťem otobè Zè Zde bydlyťť, aŹ,
 44. teť teprwa aťy prŹed 4 dnj, y myťlylťem ťam ťebau rŹka,
 45. pugdu ktomu Czlowèku bozimu aporadimťe ťnjm o,
 46. ťpaťenj Duťe me, atoto Prawim bratrŹe, Zemy Zde, [p. 90]
 47. Nicz Neproťpiwame byldycze wgeťkynich Naťlych,
 48. nebo Tèla a krwe kryťtowy neprzjgymame, yoba,,
 49. wamťe Źe budem kryťta Zbawenj, geťťly Źe odtoho,
 50. Tagemťtwj budeme Wzdalenj, ale radiltbych bratrŹe, hle,
 51. odťud aťy 3 Mile,, gťau klaťterowe, amagy knèzj
 52. gdème tam kaŹdau Nedèly, anebo wedwauch Nedely,,
 53. ch aprzjgymegme, Tèlo akrew kryťtowa, a ZaYe Nawra,,
 54. czugmeťe doťwych ťchranek, ylybilafe bratru tomu
 55. ta rada dablowa, akdyŹ przjťla Nedèle Panè, y przj,
 56. ťel, dabel arŹekl mu, BratrŹe podme guŹ geczaY, ywyťfed,,
 57. ťťe ťpolu, prziffly kgednomu klaťteru, aweťťly do koťtela
 58. modlylťe, wťstawťe pak ten bratr, odmodlydby, wohlydalťe
 59. anemoha toho nikdyŹ kdoŹho prziwedl widetj, y rŹekl
 60. k BratrŹim klaťtera toho, ptageťegych, Profym waY kde,
 61. geten ťtarecz, ktory ťemnau do koťtela weťel, y rŹekly mu
 62. my ťme Źadneho Newidèly kromè tebe, Teda prorozumèl
 63. ten bratr Źeby to byl dabel, rŹekl pohledte zgakou chy,,
 64. troťtj wylaudil mnè Zme chaloupky, ale nemnoho Na,

65. to dbam Nebo sem pro dobry prziffel, Protož budu przj,
66. gymatj Tělo akrew kryftowu, apak fe za Ye Nawratim
67. dome chaloupky, apowykonanj fluzeb w koftele, chtě,
68. gefe ten bratr nawratitj dofwe chaloupky, Zdrželho
69. opat toho klafftera rzka, Yestly fnamj nepoobedwaß
70. nepuftimeťe, anedametj od Naf gytj, y przjgaw [p. 91]
71. Zbratrimj pokrm, Nawraczowalfe zafe kfchranče,
72. fwe, ag opět dábel przjffel wpoftawě Negakeho kra
73. fneho mladencze fwetkeho, apoczal natoho bratra,
74. wzhydatj odwrchu hlawy až dogeho Noh, rzikage Totolyge
75. ten, czy on negni newim, apoczal naněg patrziti, ržekl
76. mu bratr, Czonomně tak pilně hlediff, y dion, gafme,
77. gfflym Zětymně neznaß Nebo wtak dlauhem cžafe
78. kterak maß mně poznatj, Yafem Zagyťe Yaufed, otcze
79. tweho, agmenowalfe czigefyn, Czopak, a Zdalyff
80. otcy twemu takto nerzikagy, atwe Matky toto gmeno
81. aczož Yeftra twa Neffuge takto, aczož y ty tohoto gme,
82. na nemaff, ano y tito waffy poddanj czož negfau
83. Totoť pak prawim, Zě Mtaka twa afefta przed tržema
84. letnj Zemržely, ale Otecz twug teprwa nincžka
85. umržel atebe uftanowil dediczem, rzka, komu
86. mam gynemu Poruczitj ftatek mug, gedine fynu
87. memu, Muży fwatemu, který opuřtil fwět, oddal
88. fe flaužitj bohu, Protož gemu wfšeckno Wffudy
89. mocně odkazugy aporouczim, Necht rychle
90. nekterzi gdau ho hledatj, aby on przjgda Prodal
91. ftatek mug, arozděllyho chudym, Zamau Duffy
92. yZafwau Duffy, y chodily Mnozy hledagycze
93. tě ana kratcze Nemohly te Nalezťj, Yapak Na,
94. hodau Zanegakau przjczinau przjffel sem, Po., [p. 92]
95. Znal femťe, Protož Nemeffkeg, ale pod, a prodeg wfšeckno, a,
96. uczin Podle pořlednj wule Otcze tweho, odpowéděl ten bratr
97. aržekl, Negnimi potreby nawratit fe do Ywěta, y ržekl mu,
98. dábel gefťly že nepugdeß, a Zmaržený bude ten Ytatek,

99. ty przed Oblycégem bozim Zato odpowidatj budeß, Nebo,
 100. Zdalyż tobè czo Zleho prawim, tolyko aby ßel gako, do,
 101. bry ßaffarż, rozdal to nuznym, a chudym, abyto odne,
 102. wèłtek, atèch lydi genż Zle ziwi fau, czo ge dobrym, chu,
 103. dym Zanechano, nebylo rozebrano, azdalyż geto težka,
 104. wècz, aby prziffel, a Almużnu podle wule otce fweho
 105. Zageho y fwau Duży uczinil, apak fe ZaYe do,
 106. fwe fchranky Nawratil, Czo dale, Namluwil,
 107. dabel bratra toho, Zefe w Ywèt Nawratil, afpauffte
 108. ho wylautil, awymluwil, aPrzjbed Ynim kmestu, te,
 109. prwaho opuutil, y chtege pak ten bratr wgyti do domu,
 110. otcze fweho, gako gyż mrtweho, ag Otecz gehu Ziwy wycha,
 111. zege wen, potkalho, auzrzew neznageho rzekl knemu,
 112. kdofyty, On Zarmautiw aZaftydelfe, menohl nicz, od,
 113. poweditj, ypoczalfeho Znowu otecz gehu ptatj, odku,
 114. dby byl, Tehdy fa Zahanben rzekl mu, Yafem fyn,
 115. twug, y kterak geto Zefyfe ZaYe Nawratil yhanbil [p. 93]
 116. fe zato, abymu Powedel prawdu, ale rzekl Lafka twa
 117. przywedlamne ktomu, Zefem fe ktobe nawratil Otcze
 118. Nebofem byl Zadoftiw te widetj, y Zufaltu przinem
 119. chwily, Ponedlauhem pak CzaYu, Upadl wYmilstwo
 120. awelycze byl trestan apokutowan od Otcze fweho, a,
 121. nefastny neczinil Pokanj ale oftal w Ywete, potra,
 122. til fwe wflecko dobre, a fkrze Dabelske Pokuffenj
 123. fwedenj aoklamanj Prziffel nebohy ofwe fpafenj
 124. adostal fe na weczne Zatracenj, Teto hystorygy
 125. muZe fe kazdy podiwitj, Zloft achytroft Dabelskau
 126. poznatj, kterak fe on muze aumj y w Angela
 127. fwetloftj promenitj, aniz by kdo chtel tomu
 128. werzitj aby dabel podtakowau ffermezj mel
 129. fe kryti Modlytife spufob Pobożnoftj Nafobe
 130. Ukazowatj, kftolu Weczerze Pane raditj
 131. awtakowe ffebalowe Czube choditj, Pohledtez
 132. Negmilegby gaky gest dabel Mistr, tifycz rzeme,

133. fel chytrak, podwodnik, Zratcze, llybal, Pokuffy,
134. tel auhlawnj Neprijtel przednimz fe flufy dobrze
135. Zaopatrtjtj, a Pana Boha wzdycky Na pametj Mitj [p. 94]

[Exemplum 54]

1. Na gedne Pauffti bydled, ge,
2. den Bratr gmene gan, Weku dospelaho, Ziwota fle,,
3. chetneho, kteryz wmrawnich awftrjdmostj przewyfflowal gy,
4. ne wffeckny, Ten polprwe kdzfe doftal Napaufft po,,
5. 3 leta porzad pod Negakem fkalnatem Wrchu, ftoge wzdycz,
6. ky fe modlyl nikda nefedl anj lehl, Ymutek poziwal
7. czogen ftoge drzimajtj mohl, anikda negedl, tolyko,
8. Wnedely kdz knez knemu prziffel, a Welebnau Ywa,
9. toftj Oltarznj mu Poflauzil, kteraizmu byla obetj, y,,
10. pokrmem, Y chtege gednoho dne, Yatanaß ho podwe,
11. ftj, aoklamajtj, y udelalfe knezem, awZal naYe fpu,
12. sob toho kneze, genz knemu mel obyczeg choditj
13. agemu Pofluhowajtj, aprzedeffel urczitau hodj,
14. nu, aukazowalfe jakobjmu chtel Welebnau
15. Ywatofjtj poslauzitj, ale on Znamenal Dablo,
16. wu left, Zurziweho okrzikl, Oty wffelyke,
17. lftj, awffeho oklamanj otcze, Neprijtely wffy, Yp.
18. rawedlnofjtj, Czoż neprzeftawall duffy krze,
19. ftanfkych Ywazowajtj, ano fe y smiff hroznè, w
20. fwato fwata Bozka tagemftwj plyftj, on odpo,
21. wedel domjwal femfe Zete budu Moczt, okla,, [p. 95]
22. Matj afweftj, gako fem gednoho Znaffych oklamal, tak,
23. zefe zblaznil aorozum Przißel, Zakterehożto Mnoho, Ypra
24. wedlywych ModlyceYe, Yotwa mu kprwnègffymu Miftu,
25. aZdrawi zafe pomohly, Todabel gakz powedel Yhanbau
26. odneho odefel afratilYe, ale ten Muż bozj wfwem do,,
27. brem przedfzewzetj przedce trwal, auftawicznè tak wzdy
28. ftoge fe modlyl, Nohy pak geho protozetak Nepohnu,
29. tedlny nagednom mife wzdy ftal, z prowalowalyfe

30. mu, Ze hniŸ a hnug Zewβech Ÿtran znich tekl když Ÿe
 31. pak 3̄ Leta vyplnily, geho takowehe pokanj, przj,
 32. Ÿel knĕmu angel Panĕ aržeklmu, Pan Yeziβ kryftuŸ
 33. aduch geho Ÿwaty, Przizal Modlydby twe, atweho
 34. Tĕla rany Uzdrawuge, anebelkeho pokrmu (to geŸt
 35. Ÿlowa Boziho aumenj geho) tobĕ hognoŸt daruge
 36. y Dotekl Ÿe UŸt geho y noh, aodte wŸŸy boleŸtj uzdrawil
 37. ho, amiloŸt umĕnj aŸpafytedlneho nauczenj wŸŸeho,
 38. Naplnil, hladu gakeho TĕleŸneho mu cziti Nedo,
 39. puŸtil, y rozkazalmu pak nagyna miŸta gyŸtj, apau,
 40. Ÿt obchazetj, gyne take bratry NawŸŸĕwowatj, Na
 41. pominatj age wZdĕlawatj, wŸlowu a Wuczenj Panĕ
 42. w kaŸdau pak nedĕly, wZdyczky Ÿe zaŸ ktomu MiŸtu
 43. Nawraczowal a Welebnau ŸwatoŸt oltarŸnj przj,, [p. 96]
 44. gymal, wgyne Pak dnj Rukama Ÿwyma praczowal, zpal,
 45. movych lyŸtj popruhy pletl adelal, NupohledteŸ
 46. togebyl Ÿtaly awĕrny Modlytebnik, toge byl Ÿtateczny
 47. audatny Rytirz, Zĕ Modlydbamj Ÿwymj Ÿwatymi, Dĕbla
 48. przemohl pokuŸŸenj Zahnal, nadnim Ÿwitezyl, bog, ob,,
 49. držel, apak poZdegβy ŸtraŸtj, doŸtalŸe do Nebelke Wĕ,
 50. czne WlaŸtj, kdeŸ radoŸtj negnj Zĕdneho konce, Aty pak,
 51. Weczny Milofrdny, amiloŸtiwy BoŸe Degnam tu mocz
 52. a pomocz Ÿwau Ÿhury z Nebe, abychom take Ÿtatecznĕ
 53. odpiraly aprzemahaly, wŸŸeczka dĕbelŸka wnuknutj, po,,
 54. kuŸŸenj amyβlenj, Tak abychom odewβeho Zleho, cza,
 55. Ÿneho ywĕczneho, TeleŸneho, yduchowniho, byly wyŸwoboze
 56. nj, aZachowanj Amen

[Exemplum 55]

1. Negaky Ÿtawu RytirŸŸkeho dobry
2. pocztiwy człowĕk, leŸe NaŸmrtedlne poŸtely, powolal kŸobĕ
3. Ÿweho Ÿyna, auczilho tĕmto trŸzem wĕczem, Mug
4. mily Ÿynu, pome Ÿmrtj przednĕ warugŸe Towary,
5. Ÿtwa Zleho, przjwodilmu PiŸmo, Swatym Ÿwatym budelŸ

6. zprzewracenym przewraceny budeß, druhe Yrownaweg
7. fe z dobrym pocztwym lydmj, weczach fluffnych, a,
8. pocztwym Neb tak apoßtol radj, Radugtefe Yradu [p. 97]
9. gycymj, a Placzte ßplacicymj, Trzety Modly fe rad Panu
10. bohu akde kolyw muzeß przjßużbach bozych rad Wzdycky
11. byweg, agych nezanedbaweg, y Poruczilho Y: M: kralowfke
12. gakożto Panu a Poruczniku Negwyßymu, y umrzel, kral
13. pak toho mladence Wzal kfwe mu dworu, apro gehu cha
14. lytebne chowanj bylnań welmj lafkaw, byl pak przjdwo,,
15. rze kralowfky negaky Marßalek, kteryż mute kralow,
16. fky lafky zawidél anepřzal, y obżalowalho přzed kralem, Pa,,
17. nem fwym, gakoby ten Mladencz, z kralownau Negake
18. Yrozumenj mël, przidaw toto ZaZnamenj, kdyby kral
19. czo Ublyzil kralowné arziprawilgy kplaczy, Zébyten,
20. Mladencz gy lytowal, atez ßnj by plakal, kral chtege toho
21. skufytj, dal kralowné polyczek wprzitomnoftj toho Mla,,
22. dencze, y Plakala kralowna Plakal y ten mladencz,
23. ywZalho hned kral wZle domenj, arzekl kmarßalkowj
24. kterak medle mamho ohrdlo przjprawitj gßamu Porucz,,
25. nikem ageho Otecz wérné namho poruczil, afwe kra,,
26. lowny abych take tudy nerponell, dion, Raczte Powo,
27. latj wapenikuw Waßych, kterj tu Nedaleko WleYe
28. ßau arozkażte gym tagné, kdo koly Zegtra rano, gme,
29. nem waßym knim przjgde, abyho Bezmeßkanj do,
30. te Wapenne Pecze whodily, ażadnemu aby otom nicz, [p. 98]
31. Żadnemu Neprawily, kral ktomu przjßtaupiw awelmj Rano
32. wyflal toho Mladencze gmenem fwym ktem Wapenikum
33. kteryż kdyż gel, y ßlyßel že kYlużbam Bozim Zwonj
34. nebtu nekde nedaleko wleYe nekagy koftelyczek byl, y
35. ßpomenul na Nauczenj otcze fwyho auhnulfe ßceftj, aby,
36. negprwe mßy fwatau přeßlyßel, apomodlyYe Panu Bohu
37. gakż byl tomu Nauczen, a Zatim ten Marßalek kralowfky
38. rychle gel, chtege zwédétj geftlyYe tomu Mladency tak,
39. podle kralwofkeho poruczenj ßtalo, y předeßel kwapenj,

40. kum Mladencze ržka, Uczynilyfteto gak mate od kra,
41. le poruczenj, odpowédely, geŝtè, ale uczinime to hned,
42. ypopadŝe ho moczy, hnedho whodily dote Wapenne,
43. Peczy, atak fe ŝtawa, ana tom Marŝalkowy Ylowo bozj
44. naplnilo to, kdo komu gamu kopa, Yam donj
45. upada, ytak toto rzecz Naŝlafa prawdiwa
46. kdo gynym Zlou Radu dawa, Neghurže fe tomu ŝtawa
47. atak kral porozumél Marŝalkowè Nenawifjtj alftj
48. mladecze toho y kralowny newinnofjtj Protožho kral
49. welycze y kralownu mjlowal, atomu lftnemu Mar,
50. ŝalkowj, Yczimfe potkal toho przal [p. 99]

[Exemplum 56]

1. Byl ňaky Lakomecz, Meŝtan
2. welmi Bohaty, kdyžmél umrzitj, kazal fobè przineftj, mè,,
3. ŝfecz dukatuw, a ŝezral ge, y czynilymu pohrzeb ŝlawny
4. geden Pak dobry towaryŝ, gła opily, ŝeltake nato pocho,,
5. wawanj, ytak dlauho nadnim, brebentowaly, a kazaly
6. Źaltarž a Conduct ŝpiwaly, aź ontam nèkde wftolyczy, U,,
7. ŝnul, Po pohrzebu wŝyczknj ŝkoŝtela wyŝly, koŝtel uza,
8. wiraly, tolyko nageho hrobè w koŝtele ŝwicze horžetj
9. nechaly, tento wozraly Matlaffaufèk, aŝy okolo Pul,
10. nocy, kdyžfe proŝpal procytiw Negprwe ŝam Newedèl
11. kdege, Tolyko že widèl Ywètlo horžetj, obrazy fe
12. blyŝtetj Potom Nemoha wen ŝkoŝtela ŝtrachy tam fe,
13. dèl balfe anj temerž hnautj fe nefmèl, wtom przjŝly,
14. ktomu hrobu negacy hroznj czernj Muży, którzy to,
15. tèlo Zhrobu dobywaly awykopaly, y hned ge wzal ge,
16. den Naramena Nohama Zhuru ahlawau dolu ge po,
17. wèŝyl anaramnè trzał, aź Znèho ty dukaty wytrzał
18. aź podlaženj czwynkaly z nèho prŝfely, akdyž ge wy,
19. trzał, Zawolal natocho dobreho Muže Pod kruchtau,
20. Na, Podtyŝem ŝeber ŝobe ty dukaty, abudeŝ mitj Znowu Nacž pitj,
21. než mèŝfecz ge mug ten ga muŝym mitj, czo rozumèt Źe,, [p. 100]

22. getento taky byl dobry towaryŃ Bozj Pacholek Czertowy
23. Ytodoly, když gebyl Y Panem Czertem wtakowe prziznj zè,
24. gefe zanèg bal aonèho fe Ńtaral aby neumržel Ziznj, awtom
25. fe Ńtim tèlem okamženj Ńtratily, gefŃ Ynadny rozum
26. kdege duŃe že Ńau tam taky tèlo doneŃly, aoboge ga,,
27. ko onoho bohacze wpekle pohrzbily, Ten pak dobry
28. TowaryŃ narano gakž koŃtel otewržel hned kpurk,
29. miŃtru bežel aczo ge widel oznamoval, y ŃŃly, ada,
30. ly hrob otewržitj, anicz wnèm nenaŃly, tolyko bez tèla,
31. hrob prazdny, Ztoho fe Lyde welmj podèfyly aulekly
32. mnozy toho pekelneho LakomŃtwj przeŃtaly Ńobè geZwo,
33. Ńklywily alepe fe potrzebny Lydem než prwe Uzitj daly

[Exemplum 57]

1. Giny Prziklad Ze negaky Lako,,
2. Mecz když khodine Ymrtj pracowal, kazalprzedŃebe, Na,
3. noŃytj, Nadob Zlatych aŃtrzibnych kofflyku awŃŃelygakych
4. klenotu drahych, aprzjŃlybowal duŃy Ńwe mnohem Wè,
5. tŃy, ahognègfy dary apoklady datj, take dèdiny a Zahrady
6. domy, agyne mnohe wècy, gefŃly geŃtè chce Ńnim wŃwètè
7. dele ZuŃtatj, a když czim dale tim wicz Nemocz ho trapila
8. aboleŃ duŃy Ńtèla wyŃtaupitj nutila, on Zwolał wely,
9. kym hlaŃem takto, Ponèwadž Ńemnau NechceŃ bytj dyle
10. Porauczimtè dàblu hned odyž chwile, topowedèl
11. agako peY Ycepenèl, ado trantarye marŃyrowal
12. kde Ńydla kaleg [p. 101]

[Exemplum 58]

1. Byl geden Chudy potrzebny, awelmi,
2. Zadlužely czlowek, Newèda kam Zdluhu kudy y ZafŃeskl,
3. Ńobè, nemoha odŃaufeda Ńweho, Czlowèka bohateho alakomce
4. żadneho miŃŃrdenŃtwj ažadne puczky uzitj, popad prowaz,

5. šel aby muše wgeho Yadu oběšyl, y przišel knegakemu
6. štomu aspinageše nawětew abyfenanj uwazal, tozt še po,
7. dnohamj gehu kamen podwrtl, a penize podnim Zaczynkly
8. on chutně wohledal czogeto, y našel nemalou Nado,,
9. bu peněz kterež šradošťj wzal, domu še šnimj bral a,,
10. chwatage provazu Na wetwj Zapoměl atu nechal, ten,
11. pak lakomecz Yaufed gehu, kteryžty penize šobe tu wšwem
12. Yadu Zakopal šel gednoho dne aby še podiwal negnj,
13. ly mu tu czo hnuto, uzržel an guž peněz negnj, apohleděl
14. nahoru špatrzil zè prowaz na wětwej wify, y Popad geg,
15. hnedše horžem naném woběšyl, atak udělaly ffrag,,
16. mark chudemu bohatyho penize še doštaly, abohatemu,
17. chudeho Prowaz, tak še štalo Že lakomštwj ho otělo
18. y odušy przjprawilo, taky maršyrowal do trantarye
19. Wššak geYe toho došťj unaY wčzechach štalo Že geše mno,,
20. ho lakomczu když wobily neplatilo Zwěšelo,
21. My pak geden každy Zato Pana Boha z dawidem prošme
22. naklon mug mily Pane Yrdce me, kšwedecztwym twym
23. ane klakomštwj [p. 102]

[Exemplum 59]

1. ČzaYu Nektereho Nocního dā
2. bel wšpušobu Mnicha, przjšel kedweržum Chaloupky, Š°,
3. macharyaše atlaukl nadwerže Wššaň opate Macharyašy, a,
4. pugdeme Nakolektu, to gešt kdeše bratrzej Namodlenj šchazegy
5. ado šhromažděnj chodj, ale onfa milošťj božy naplněn, oklamu
6. byti nemohl, nebo rozuměl lšťj dāblowe, ydimu, olhanj
7. aprawdy Neprzjtely, gakauly maš mitj auczaštnošť atowaryštwj Yko,
8. lektau, a Yhromaždenim Ywatych, ydi on tehdy ty macharyašy
9. otom, newišš, žebez naY Žadna kolekta, totiz šchuYka nebywa
10. Protož pođ auzřiz dilo naše, Ržekl Š° Macharyaš, Rozka,
11. zug tobè Pan Buh neczišty dāble, ydalše namodlenj, a,
12. prošyl Pana Boha, abymu raczil okazatj gešty prawda
13. Y čeho še dābel chlubil, Protož šel Nakolektu, kde

14. bratři swa bdenj měly afe modlyly, y profyl opět
15. namodlydbe Pana Boha Macharyaß, abymu prawdu
16. toho flowa okazal, ahle widel powßem kostele, gako
17. nègeake male dětj czerne maurženiny fem y tam fe probj
18. hatj, gakoby letaly fe wznaffely, behagycz tj maurženj
19. nowe wßem bratřim kterzj namodlydbe byly, a Žal,
20. my pěly, poßmiwalyfegym a překažely, ageßty kterymu
21. Oczi dwěma prßty przitlaczily hned drzimal, pakly kte
22. rymu prßt wußta wßtrczily tehdy wzywaw Po Žalmech [p. 103]
23. když kmodlenj Poklekly Bratři opět fkrze wßecky probyhaly
24. aprřed některeho gako Zěna negaka tu ležala, na Modlydbě
25. mu kolacely přřed gyneho gakoby nětczo stawěly, aneb
26. nětczo neßly, anebgyne agyne czinitj fe ukazowaly
27. aczo koly tak dāblowe pohrawagycz pußobily, towmy
28. ſßenj Yrdce ſweho modlyczy fe měly, aYßtym fe objraly
29. od Některych Pak bratři když nětczo toho Zaczaly,
30. czinitj gako naßylně odehnanj aßwrženj byly, tak že
31. anj ſtatj přřed nimj, anj mimo ne gytj neßmely, Některym
32. pak nagegych ſßygych anahrzbetě pohrawaly, to když widel
33. Ywaty macharyaß wZdechlwelycze, aßly welewage Ržekl
34. WZhledni Pane aneoßlyßug mně, anizfe ukroß bozě ale,
35. powßtanež aß ſau rozptylenj Nepržatele twogy, at utekau
36. odtwarzi twe, nebo duße Naße, naplněna geßt poßmj,
37. wanim, Po Modlydbě pak, aby toho wizwédel prawdu, po,,
38. wolal přřed ſebe každeho bratra y wlaßß, přřed kterym
39. iz widel wrozlyčnem oděwu, dably fe přzetwaržetj, apo
40. hrawatj, ywypßtalfe nanich, geßtly ſau Na modlydbě
41. buđ kwydēlanj myßßenj měly, aneb někam gytj umj
42. nily, aneb gyne rozlyčne wěcy, kterežfe gednomu
43. každemu ſkrze dābly namjtaly widěly, y wyznaly wßy,,
44. czknj Zě tak wřdcych ſwych takowe myßßenj měly awj [p. 104]
45. Děly, gakžgeon ſtoho treßtal atehdaž opravdu fe porozumělo
46. zě wßeczka Zla zbytecžna, amarna Myßßenj, kteraž když kdofßi,,
47. wa, nebo ſpi, neb fe modly wYrdcy ſwem miwa, aprzigyma

48. zèfe nawrženim awnuknutim dabelfkym dègy, Nebo kterýž
49. odnich fewšy pilnoftj wbaznj, awmjloftj božy Yrdce swa oftrzi
50. hazy, ti černi maurženinowe, ywfšeczkata, ktera onj wpau,
51. štègy Zla myšlenj prycz Zapuzena bywagy, kryftu Panu
52. zagyste fpogena myšl, aobwzlaštè wčaY Modlydby, bedly
53. wa, nicz Zleho, anicz Zbytečného wfobe newpauštj aneprižigyma

[Exemplum 60]

1. Ten Swaty Macharyaff, když bydlel Y amotny, w,
2. horžegšlych paufftj, wdolegšly pak bylo plno bratři mnohych
3. y widèl wgeden neczaY, ano dabel šfel czeftau wfpušobu
4. człowèka, ama nafobè odèw platèny, awššfudy dèrawy, a,
5. wte každe dirže, wišalamu mala šškatulka, y ržekl mu,
6. štarecz, kde gdež Zlobiwy, odpowèdèl gda pohnautj bra,
7. trzi tèch, genž dole fau, y di štarecz Proč tak tèch mnoho
8. nadobek febau nefèš, odpowèdèl nefu koššt bratřim
9. aproto gych tak mnoho mam, geftly fe nèkteremu Nebude
10. lybitj gedna, okažy mu druhau, apakly fe anj ta,
11. nelybj podam opèt gyny tržetj šštwrty, anegnj možny
12. aby štak mnoha wzdy nèkterafè nelybila, ato powèdèl, o,
13. deššel y zuštal štarecz nate czešte, pilnè pozoruge, až,, [p. 105]
14. fe zašè wratj, akdyž fe nawraczowal, ržeklmu Macharyaš
15. Zdrawbuš, Zdrawbuš, odpowèdèl on, diwna Wècz, zè,
16. mitak ržikaš, nebo wšyčknj protj mnè fau, ašžadny štwy,
17. ch bratři nechce mnè upoššlechnautj, y ržekl štarecz teda,
18. z mych bratři nemašš Źadneho prznitele, odpowèdèl, ba,
19. mam jednoho oní geft mj powolył, y ptalšeho kterak mu,
20. ržikagy, odpowèdèl, ZfeopentynuY, a když dabel ode,
21. šfel, ptalšè macharyaff, naobydly, Zfeopentynowo, apo,
22. ruczilmu abyšè hned wyznal wššech šwych myšlenj, zly,
23. ch, kterymiz od dábła obtežowan byl, apak zaY odeššel
24. nafwau pauffš, apèt, obhlydal czeftu, uzdržel dábła
25. nawracugycyhošè, y wyptawalšè nanèm, kterak fe,
26. tam šprawugy bratřj, odpowèdèl Zle, Nebfau wšly,

27. czknj gacyY newhlydnj, acoż nadto hurże geft gedno,
28. ho ktereho fem mël Zaprzjtele mnë poſluffneho, y ten,
29. newim gak a kterak mj ſe ſprotjwil, aobracen geft
30. nad gyne wſſeczky negprzjfnëgßy, y Zarżekl fem ſe we,
31. lycze, Zëtam tak brzo nepugdu, ato powediw odeffel
32. ynu pohledeż gak geft dâbellka Zloſt, aneprawoſt, że
33. żadnemu ſhromażdenj, Żadnemu człoweku pokoge neda
34. wzdyczky nëtczo ſwego przy nëm hleđa, wzdyczky ho Zdo,,
35. bryho Yraży, awdobrem mu przëkazj, aby gen Czło,, [p. 106]
36. Wëk Panu Bohu ſelybitj, wZatczny bytj, akſpaſenj przigitj
37. nemohl, Mnoheho Zaſlepuge ohluſſuge, woſpaleho przj Mo,
38. dlydbe dëla, przjchwalach boſkych teſklywego, nedbaleho, alenj,
39. weho czynj, ato dâbel wſſecko zpauhe Zawiwitj pufobj, [p. 107]

[Exemplum 61]

1. Byl nëgaky Mnich, Rżadu, Swateho
2. benedykta, nikda nemohl na Modlydbach ſetrwatj w kuru
3. kolykrat byl od Opata treſtan, nikdaſe Nepolepßyl, ale wzdy,
4. czky z kuru wychazel, y di Opat Newiditelyż kdo toho Mnj,
5. cha wytahuge odmodlenj, y di S^o Benedict Poncyanowj Op,
6. atu amaurowj, abyſe modlyly Panu Bohu aby gym Zgewil
7. przicinu takowe przëkażky, y podwogym Modlenj, Widel
8. S^o MauruY opat, Że rzecżeneho Mnicha tahl wen Zakapi
9. negaky mały czerny Maurżenin, apodoConanj Modlydby
10. kdyż S^o Benedict wen wyßel, auzrżel gmenowaneho
11. Mnicha Zmodlytemnicze wychazetj aſetaulatj mrſſtilho
12. prutem, aodte doby ten mnich Y kuru newychazel, ale,
13. przj modlydbach zuſtawal aż do koncze, Pakhle takoweho
14. Zleho totiz dâbla ſſeredneho, wſſech ſkutkuw, aukladu
15. lakomj mißlenj gehu abychom Zbawenj a wyſwobozenj
16. byly Zato naY Pan aYpaſytel profytj nauczil, abychom
17. od Zauffalſtwj ſſkodlywego Zachowanj byly, aonomu
18. Zauffalcy podobnj nebyly o kteremż teđ dam przjklad [p. 107]

[Exemplum 62]

1. Négaky Burkardus ffryzonfky Kral
2. Zatwrzen fa whrzjßych Zaußfalfobè, akdyž fe mèl datj Pokrzj
3. titj, agyž gendnu Nohu w kaupely mèl, druhaufpatkem
4. zaYe wytrhl, ptagefe, kdeby wicze gehu Towaryßu bylo,
5. wNebily czily w Pekle, když mu powèdely Že gegych Wicze
6. w Pekle, wytahl ydruhauf Nohu, aržekl, lepe geft Zamnohymj
7. gytj, nežtu kde gych malo bytj, y przjftaupil knèmu dabel
8. dimu, dobrzeY udal burkarde, ga fßtwrty den, Wely,
9. kymi dary tè obdarzim, ahle fßtwrty den Nahle fcepenèl, a,
10. do Pekelnych muk fe doftal,

[Exemplum 63]

1. Nèkagy ritirz byl dobry poctiwy Człowèk, a welmj
2. nabožny, Ten když upadl wtežkau nemocz, afam ležel, dabel
3. femu Unoh widitedlnè ukazał, Na fpufof opice mage Rohy
4. kozy, kterehožto když uzržel, przeftraßen gfa ržekl, kdofyty
5. aco tu hledaß, odpowèdela przjßera, dabel fem przjßelfem Pro,
6. twau dußy,, ržekl rytirz, odegdi Mrkkoßy, kryftu Panu gfem
7. gy poruczil kterehož fem uWelebne fwatoftj przigal, di dabel
8. Walthene uciñ mi flyb Že mnè Zapana mitj chceß, Zdrawj tj
9. nawratim, anadewßfecek pro narod tè Zbohatim, odpowèdel
10. rytirz, a kdebyty poklady wzał, odpowèdèl dabel, Wedle twe,
11. twrzy gfau welycy Pokladowe fkrytj, dolozil rytirz, Medle
12. powèzmj kdegèft duße Pana hrabète Wylyma, kteryž, [p. 108]
13. Nedawno Umržel, odpowèdèl dabel, Namauf wèru Prawim tobe
14. kdyby nèkdo welykau horu ktera podnebem geft, tam wrhl, kde
15. geduße hrabète wylyma, Prwe Nežlyby Wokem Maurnul
16. rozpußtila by fe, To powèdèw fchechtanim toho dolozil, Za,
17. palenj to geft gehu mlyczna lazeñ wden Pak Yaudny teprwa
18. przigme hodnau muku, Neftane fe mu Miloßt Žadna, anetoly,
19. kopak gakfme ftoho przikladu flyßfely, Nafmrteclny poßtely, když,
20. když Człowèk umira, akfmrty pracuge, geden dabelfemu, u,

21. kazuge, anahriffnau duffy oczekawa, ale welyke mnoftwj, ga,
22. ko bezpocztu przitomno gych bywa, oczemz dam tento przyklad

[Exemplum 64]

1. Mladenec Negaky, Welmi Krafny, abo,,
2. haty, pozdwihlfe protj Panu Bohu, aprotj fwemu wlastnimu
3. Ywedomj, fwymyslne hrzeslyl, mnoho Zleho czinil, wtancych, wfmj,
4. lftwu, wehrach awroskoffy tela, awgynych tezkych hrzibych,
5. Ziwbyl, y upadl pak wtezkau nemocz, akdyztak ftonal, aza,,
6. dneho Znamenj fkraufenoftj Nadtim nemel, geden YPrzjubznych
7. gehu, Yeda podle neho, rzeklmu, Welyczesy mdly, medle fmirz
8. fe spanem Bohem fkrze Prawe fkraufenj ahrzichuw twych wy,
9. znanj fkrze Welebne Swatofstj przigymanj, awyzweg toho ktery
10. zatebe trpel, anakrzizj Umrzel, abyto be hrzichy tve odpustil
11. agefte czafu poprzal, kuzitecznemu Pokanj, genuz on
12. Zauffale odpowedel, czotymitu nynegky rozprawiß ofpo,,
13. wedj a swatofstj przigymanj, Yafem nikda Wewffem Ziwo,,
14. te mem, oPrawdowe Pana Boha Nehledal, ale wzdycky [109]
15. Protj bohu Ziw byl, akhnewiwoftj popauzel, Protoz odneho
16. fem opuften, anizho Nagytj, afpokogytj mocy budu, Nebgyz
17. hohnj wecznemu, a kweczne smrtj fem odlauzen, ano wmo,,
18. czyfem aZustawam wfsem czertum, ato przj dal, Widiffly, Na,,
19. protj nam tu ftodolu, prawim to be Negnj tolyk ftebel nate strze,,
20. fe, kolyk gegyz dablu fhromaždeno, okolomne, ato powedew
21. fwau Nessaftnau duYy puftil, aßerednym dablum gy,
22. poruczil, ochnessaftnj takowj Mladenecz, anessaftny bidny
23. Zauffaly, ba przenessaftnj wßycknj hrzibnicz, kterzj tak,
24. Zauffale umiragy, Nad Panem Bohem fe Zapominagy, ane
25. fwaty angely, ale fferedne dably Przj Ymrtj aprzjfwem fkon,
26. czenj miwagy, podle sweho Zaflauzenj Zlau odplatu mjwagy

[Exemplum 65]

1. Negaky Wogak Wzal gedne chude wdowe krawu

2. kteraůz měla gedinau, y profylaho ťplacěm ProBoha, aby gy pro,,
3. ty male ditky gegy tu krawu Zase nawratil, ongy odpo,
4. weděl, kdybych gagy newzal ninj, wzalby gy potom Někdo gyny,
5. atak vzal gytu krawu prědedce, ťebau odwedl aodeffel, potom
6. brzoten wogak feroznemohl aumrěel, doťtalťe dopekla, kdeŹ geťt,
7. pokutowan odrozlyězných děblu hrozně, ageden Pak děbel
8. mezy gynymj uťtawicěne bez prěťtanj wzdycky dochazel, aukru,
9. tně dotiral,teda ten wogak ktomu děblu rěekl, Medle procĹ
10. na mně uťtawicěně dochazyťť adotiraťť, amjmo Wťťeczky
11. gynťťy mně trapiťť, odpoweděl děbel, bych ga toho Nech,,
12. al ninj, dělalbyto někdo gyny, atofautaflowa kteraťy,
13. mluwil kone chude Wdowě kdyŹ ťy krawu Wzal Nafylně [p. 110]

[Exemplum 66]

1. Byl negaky Rytir Doťti Dobre,,
2. ho achwalytebneho obcowanj aPocziweho Ziwota, kteryŹto, roz,
3. Nemohl Ye yUmrěel, yWiděl uwidenj Negaky PoboŹny Czlowěk,
4. toho rytirŹe anťtal wPekle nanegakem rěebrzicze, y Ptalťeho
5. ProcĹ tak wteŹkych mukach geťt, poněwadŹ ferad poťtil, Maryl
6. chwalytebny Ziwot wedl, akŹaťťt poťobě Nalezity uczinil
7. Odpoweděl, Zětolyko pro negaky duchody koťtelnj kterezĹ
8. prěedkowe geho Někdy dawno od ZaduŹy odĽnaly, aon
9. Źetoho NeNawratil ale wědomě wdrŹenj měl, apoziwal
10. proto Źege Zatracen, agyŹ defaty natom rěebrzice, Po,,
11. ťtawen, atohoto geťtě dolozil a przjdal, kolykogych koly,
12. zgeho rodu, ty ZaduŹnj duchody wědomě Uziwatj
13. budau, agych nenawratj Zě wťťycknj ťe zanim Naten rěebrzik
14. doťtanau, aprzjgdau Nazatracenj, kdeŹ negnj Źadneho wykaupenj
15. gťauhle některzj PrŹatele afynowe Zatwrdily aZauffaly NeŹ,
16. lyby to czo ťau Prěedkowe aneb RodicŹowe gegych, odklaťťtera
17. agyneho duchowenťwĹ odĽnaly, ZaYe Nawratily, tam kde,
18. ge nadano obratily, aneb co ge komu odkazano daly
19. raděgyby gych Wpekle wecěně nechaly, byťťe yťamj
20. take hned Zanimj doťtatj měly Pogyťtj nam Prawdy

21. tento Przkład
22. Lepe geft Pokorzytj fe Ychudymj:
23. Nežly dělätj laupeže YBohatymj [p. 111]

[Exemplum 67]

1. Byl negaky Bohatecz, aten mël, gedineho
2. Yyna, yleže naſmrtedlny Poſtely mage ſtatku doſt, Zaduſy,
3. ſwau uczinil ſlawny kſaſt, adokazał nêtczo knêzim
4. anêtcz mnichum, aſtim umrzel, Pogeho pak ſmrtj, ſeſly fe
5. knêzj amniſy, aſly ktomu ſynu, Źadagyczho czogeft gym
6. odkazano abygymto bylo wydano, Tehdy on odpowedël, Nedam
7. wam Źadnemu nicz ato proto, wy prawite a piſmem to do,,
8. wodite, geftly geft kdo wpekle że znêho negnj Źadneho wykau,,
9. penj, anicz takowemu, czin co czin Zanêg że platno negnj
10. apakly że geft kdo wnebj tomu take że nicžehož guž mu negnj
11. potrzeby, aga ninj wêdêtj nemohu kdegetſt otec mug, W Pe,
12. klely czily wnebj, geftly geft wpekle, uczinimly czo Źan
13. nicz mu Platno nebude, apakly geft wnebj gyž on toho
14. nepotrzebuge, aPakly bybyl woczifczy, gakž wy onêm
15. Prawite, Tehdy neſt ſetam czifj aże oczifj, atak zageho
16. Duſy wam nicz nedam Nebo tim ſtatkem ktory ſem Po,
17. otcy Zdêdil, podtakowau Pochybnofj plegwatj, awam
18. neb Nikomu rozdawatj Umyslu nemam atjm gych odbyl
19. Synu wtichofj Ykutky Ywe koneg, abudeſ
20. Milowan Nadchwalu lydſkau, Czimſy wêtſy ponj,,
21. žugYse wewſech wêczech, analezneſ Miloſt Przed bohem [p. 112]

[Exemplum 68]

1. Dwa Bratrj Yedne Nocy ſedê Na
2. lozj, neucziniwſe Panu Bohu pocziwoftj aby nakolena
3. klekly, ale ſkoro gako leže ſwe modlydby konaly, yhned ſetu
4. kdeY dâbel vzal, ahanebnêgym Zaſmradil, ržka, Wam
5. ktakowemu Modlenj, toto nalezj kadenj, dobrze gym Za,

6. kadil až muřyly nořy Zacpawat, Ale naře modlydba ma, by,
7. tj Yucziwym pokleknutim apokorau, negak ře mnozy
8. nalokty podpiragy, gynj nagedno koleno tolyko klekagy
9. gyny Nazadku ře zdržygy, gynacž a gynacž řwe nadute, pe
10. gchy ře řřetwaržegy, a Panu Bohu ře pokorziť nechtěgy, ga,
11. koby toho Pan Buh nař hoden nebyl, geřto řřednim
12. (gakož widěl S^o Jan) padlo, 24 řtarczuw a klaněly ře,
13. ziwemu Na wěky wěkuw, ařkladaly koruny řwe řřed
14. trunem řřkauce, hoden řy Pane Bože nař řřjgyť
15. Yřawu, a Czeřř, y Mocz, nebřyťy řtworził wřeczky wě,
16. czy ařkrze twau wuly byly, y řtworženy řfau, aby
17. ře Žadny Nemeglył anedomniwal, Že od Pana boha
18. wřwe Modlydbě Uřlyřan bude, ařředneho dābla
19. řřemuže, ařryč Zařene, gedině leč ře pokorziť bude [p. 113]

[Exemplum 69]

1. Priřřly Negcy Bratřy Na pauffř,
2. do thebagdy, kgednomu řtarcy, magyče řebau gednoho
3. Człoweka dāblem poředleho y prořylyho, aby ře zaněg Panu bohu
4. pomodlył ageg uzdrawil, y acžře řtarecz dlauho Zdrahal
5. ařwau nehodnořťy wymłauwal, wřřak potom byw Zato tak,
6. řnařně Žadan, y řřekl kdablu, Wygdy Zloržecženj řřatanařy, z,
7. řtworženj tohoto bozřho, y odpowědel dābel, řtarcže newegdu
8. lečřmj řrwe Nagednu otazku odpowěd dař, Powězřmj gakož
9. řřogy řřano wecžtenj, Žebudau kozłowe, od Owcy oddělenj, kdo,
10. řau kozłowe, a ktore owce, y di řtarecz, kozłowe řau Zagyřtě
11. takowj, gako řem hrzřřny ga, Owce Pakřwe řam Pan Buh
12. neglype zna, To dābel řlyře, welykym hłafem krzřczal
13. řřka, Ag hle protwau pokoru Muřym wygyťj, anemohu,
14. dele wřtom Człowěku byťj, Atak hle kdyby řřjněm pokora
15. nebyła, geho Modlydba bylaby nicz Neřlatila, atomu, U,,
16. bohemu Neřpřěła, dobrati tehdy Modlydba Pokorna
17. bywa Panu Bohu Wzacztna, welmj mila ařřjge,,
18. mna rowně gako Czyřhara řřřelyba okterež tuto

19. Polozjm tento Moralnj Przijklad [p. 114]

[Exemplum 70]

1. Czfař, Tyberyus, Naramnè rad,
2. lybe muŸyky poŸlauchal, ytreffilofè, když gednau gel
3. nalow, UŸlyŸfel przewelycze lyby hlaŸ Czytkary, po prawe
4. Ÿtranè, atakfè wlyboŸtj gegyho hlaŸu kochal, žegako Ÿkoro
5. zmyŸle wytržen byl, y obratiw konè gel tam, kde te Czytkary
6. hlaŸ ŸlyŸel, a když ktomu miŸtu przjgel, Negakau wodu,
7. ŸŸyrokau Ÿpatrzil Zdaleka, a Podle te wody gakyfy chudy
8. cžlowèk fedèl, kteryž Czytkaru wrukau držel, aŸte
9. Czytkary takowe lybe znènj pochazelo, Že Cyfarž gy ŸlyŸfè
10. gake radoŸtj y okrzał, ydj knèmu NegmilegŸy powèz
11. mj kterak ta twa Czytkara tak lybeznè znj, dion, Pane,
12. 30 let, y wicze, Wedle teto wody Ÿedim, dalmi Pak, Pan,
13. Buh ame Czytkarže takowau MiloŸt hned gakž Ÿy gy
14. gych Ÿtrun dotknu Žetak przewelycze lybe znj, až ryby
15. z teto wody krukam mym gdau, Ÿkrze než Ÿebe y Manžel
16. ku mau ŸewŸy Cželadkau mau wychowawam aZj,
17. wim, Ale ach Na Ÿtogte, Newelmj teđ dawno, przed
18. kolykaŸy dny, Zdruhe Ÿtrany wody PrzijŸel gakyfy
19. hwizdacž, kteryž tak lybè Ÿyczj, Že ryby mnè, opau,
20. Ÿtègy a knèmu Ÿe zbihagy, aprotož Pane genž,
21. Moczny Ÿy akral wŸŸèho CzyŸaržŸtwj protj tomu
22. hwizdanj degtemj Negakau waŸy Platnau Radu, apomocz [p. 115]
23. Dj kral, NegmilegŸy, Nemohu tobè gynacže Poraditj
24. apomocy gedine wgednom ato wtom, Mam wŸwe, tobl,,
25. cze udicy Zlatau, atobè gy dam y przjwaž gy Nakonecz prutu
26. a wrž dowody, a Pak hreg Na Czytkaru, kterežto hudbè když Ÿe
27. ryby Zbèhnau, tyge Naudicy chyteg, anabrzech wytahug, atak,
28. ten hwizdacž otud odegde Ÿhanbau, Chudyten wŸbeckno to
29. naplnil, aryby prwe nežly ktomu hwizdacžy przjchazely
30. až onge naudicy Zhytal hwizdacž pak to wida Ÿhan,
31. bau odtud prycz odeŸel

32. Duchownj toho, aneb Moralnj tento fmyfl
33. Czyfarz Tyberyus, gefł Pan Naß Yeziß kryftuY
34. ktery naramné rad lybe muzyky, togefł pokorne Modlytby
35. poťlacuha, aten ťwa Zwrizata lowj, totiž duťbe Lydlke
36. od dábla odwadj, Ta woda, wkterefau ryby, gefł tento ťw,
37. et plny hrziťťnych Lydj, Chudy podle wody, gefł kaza,
38. tel, ma Czytkaru to gefł Ylowo bozj, kterymz ma Ryby
39. to gefł hrzjiťťniky, Nabrzech, to gefł donebeťkeho kralowťtwj, Prjta,
40. howatj aprzjwozowatj, Ale Ach naťtogte, tēchto czaťu kdyz,
41. kazatel poczne na Czytkaru hratj, Ylowa bozyho kazatj, hned
42. ťe da nagyty hwizdacz, totiž dábel, ťwau Melodygy, alahodne
43. ťyczj ze mnozy kazanj Ylowa boziho neradj ťlyťy, aprotoz
44. mame Znamenatj, Ze dábel ma rozlyczna ťypenj, Negprwe toho, [p. 116]
45. dowadj, Ze ťenekterj Neradj Modly gynj kdyz magy Ylowa
46. boziho poťlauchatj ze ťpi, aktere nemuze przyweťtj kdyzmanj
47. przjwedege krozlycznym daremnim tlachanj, ktore neprziwe,,
48. de kmluwenj przjwedege ktomu aby ťlly radegy ťkoťtela Napa,
49. leny, aneb aby gym nicz dobreho neťmakowalo, adohlawy
50. neťlo anj kazanj anj modlenj, y gefł tehdy protrzeby kaзде,
51. mu, kazately udicze, togefł miloťtj bozj Zadatj, ťkrze kterau
52. zby mohl hrziťťniky chytatj, kbohomyťlnemu Ziwotu
53. kťwatemu Pokanj, aneboznemu Modlenj Przjwozowatj, A,
54. w prawdē Ze gedem každy ťam odebe mafedatj ktomu, hn,
55. autj anapomenatuj ponewadz ťme wťyyczknj ťmrtedlnj, amno,
56. hym bjdam wtom ťwetē poddanj, Yakz wyťwētgil onen,
57. Trpēlywy Job, Człowēk Narozeny z Ženy, kratkeho Ziwa
58. czaťu, naplnēn bywa mnohymj bidamj, a wprwnj kapi,
59. tole knēch ťwych powedēl, Nahy ťem wyťel z Ziwota
60. Matky ťwe nahy ťe ZaYe tam nawratim, ba czoge
61. tento Ywēt, aga gyz Uwadl gako kwēt, Yeden
62. Mlady hrabē dedicz gedinj, Znamenal žema wťwem
63. mladem ťpanjlem wēku umrzitj aodewťťeho bohatťtwj, otra, Ru,
64. cze odgytj, Zaloťtiwē ťkrzikl, Ag widim Ze przedce umrzitj

65. muſym geſto mam Welyke bohatſtwj, mnoho Zamku, Mnoho
66. meſt, Mnoho hoſpod, anjni umirage, ſam ſmutny Newim
67. kde mug prwnj Noczech bude, atak ſtim ſmutnym Narzikanim
68. mnohe przjſtogycy Przjwedl knemalemu Placzj [p. 117]

[Exemplum 71]

1. Wkragine Brabantſke byl neg,,
2. akdy lakomecz, welmj Neſlechetny ktery mnoho lydſj, take,
3. Zemany, aPany o ſtatky przjprawowal achude Lydſj Na,
4. ramné držel aſydil, Ten czaſtokrate Potkawage ſe ſpo,
5. boſnymj lydmi aduchownjmij, proſywalge Yplaczem, abyſe,
6. zaného modlyly Panu Bohu, aleſam nikda ſe nicz nepolep,
7. ſyl, aſwego ſegdu neprzeſtal, kdyſ pak naňho czaſtokrat
8. Œehnały, aodlakomſtwj ho odwozowaly, ſproſta hned przjñem
9. nicz Zgednatj, aodného odweſtjho nemohly, Przjhodilo ſe
10. pak Œe upadł wteſkau Nemocz, a Przjblyzilſe aſ kſmrtj
11. ahle rychle dwa Welycy Pekelnj pſy, okolo Loſe geho, Wu,
12. kol obchazely, aon Wyplazyw gazyk ſkoro Pidj nadył
13. otewrzew hroznė Tlamu, zdechl, ageſt rozumėtj Œe ge
14. ſe ſtėlem y zduſy wpekle oczitł
15. Kdo chce aby Modlydby gehoZnėla, kpanu Bohu do Nebe
16. letėla, Tengy muſy dwė krzidla uczinitj, Puſt, ateſ
17. almuſnu knj przjpygtj, atak ſe ona hned wneſe przed,
18. Pana, abude welmj rychle Uſlyſana [p. 118]

[Exemplum 72]

1. Priſſly nėkdy, Kotcy Lucyowi, Bra
2. trzj, negacy, rſzeczenj, Eufezyty, totiz Modlytebnicy, yŒe
3. ptałſe gych Ytarecz, rſzka, bratſj co Zapracy mate rukau
4. ſwych, aonj rſzekly, otcze nedotegkameſe rukamj Œadne hmotne
5. Pracze, alepodle poruczenj apoſtla bez przeſtanj ſe modlyme
6. rſekl gym ſtarecz, Nu, teda negyte nikda, Odpowedėly, ba my
7. gyme, dion, akdyſwy gyte kdo ſe ZawaY Modly, oni Mlczely

8. Zeptalfegych opèt, Ypitelyž pak kdy, y ržekly, ſpime taky, ržekl ſta
9. recz, když ſpíte kdofe Zawaf modly, y newedèly czomu Nato, od,,
10. powédètj, digym, odpufte mj bratrzi, hle neczinite tak gak
11. prawite a wZdyczky ſe modlyte, Ya Pak wam okazi Že pra,
12. czugu Bez přeſtanj rukamj ſwymj y takfe modlym, Yedim Zagyltè
13. ſpomocy Pana Boha wchalaupce ſwe, Nabera Palmowych wètuj
14. czek pletu Znich koſjczky, arzikam **Miserere mei Deus** ³ y zep
15. talfe gych, geſtlyto modlydba czinegnj, odpowedèly Žege, ržeklgym
16. když ga tak trwam Czely den wpracy, amodlym ſe frdcem neb Uſtj
17. wydèlam nèkdy wicz nekdy myñ, do 16 Penèz, dwa penize po,
18. lozjm na prahu dwerzj mych pro chude, ana woſtatek fem Ziw
19. akdo wezme ly dwa Penjze Moldy ſe zamnè tehdaž když ga gym
20. nebo ſpim, Neb dj piſmo, ſhromažd almužnu wlunu chu
21. deho, aona modlytj ſe bude Zatebe, atak ſpomocy Bozj
22. tudy ga to plnim ModleteYe bez přeſtany
23. Tenfe nepržeſtawa wZdy modlytj, kdo nepržeſtawa dobrze Czinitj
24. Toho modlydba dokonala zuſtawa, kohož ſprawedlywa geho přeZaſtawa
25. Yazyk mèla ſkutek, rzicz Ziwot myſſlenj, y prace wſſeczko ſe
26. mu w Modlydbu mènj [p. 119]

[Exemplum 73]

1. Nachazyſe WLetopifych Towaryſtwa
2. Yeziſoweho, kolege Neapolytanſke, Umržel geden Bratr
3. ſte kolege, awkratkym czase Ukazaſe lekarzj, kterýž wtežko,,
4. legy ſobè Nemoczne poruczene Mèl, anatehož bratra byl we,,
5. Imj lafkaw, Podiwilſe doktor aneb lekarž te przjznj, a kſobè
6. nachylnofjtj Umrleho, optalſeho Zdalyžby ſpaſen byl, bratr,
7. odpowèdèl Zè owſſem, Nato doCtor, nechť ſe tè geſte nètczo,
8. ſmim Zeptatj, Yeſtly ſſilyp toho gmena druhy kral ſpañ
9. helſky mezy Nebelſtany, akdo zwaY wètſy ſlawu ma, od,
10. powèdèl bratr, ſſilyp kral geſt ſyce w Nebj, Wſak czofe ſlawy
11. dotycze tak geſt od me ſlawy wZdalen aſnižen, gak geſt mnè,

---

³ V rukopisu přeškrtuto písarřovou rukou.

12. na fwètè wflawè przewybowal, agak gefł fe Žebrak dèly od Negwy
 13. fflyho Potentata tak gefł onfnjženy od me flawy, Czogełł tohobratra
 14. tak hrubè wysybylo Nad krale fyce pobožneho, afmrtj dobrau
 15. stoho fwèta feffleho, Yafe domiwam Zè negwicze Ziwot fkryty
 16. skutkowe famemu Bohu Znamj, okolyk takowych wNebj fpatrzime
 17. kterzi fe zde Zanedokonaly Pohledagy, atam mezy gynymj Za
 18. negdokonalegy fe ukazj, Ten wratny, ten kucharž, ten o,
 19. powržený fluzebnik, przewyby wflawè Nebeske fweho Wrchniho
 20. Pana a krale, Tafluzebnjce fwau Panj atak dale, Nebo czjm,
 21. kdo Ziwot fkrytègy wedl afwatègy, tim wètgy awZneženègy
 22. korunu Blahoflawenftwj WNebj dofahne, Yefłj Zè pak ne,
 23. chceb abychtè donebe ofylal kwyzwèdènj askuženj toho [p. 120]
 24. Pořlyb gak gefł odplatu Takoweho fkryteho obczowanj aneb cwjce,,
 25. nj gefłtè natomto Ywètè wzał, wMèłtè konřtantynopoly, Ne,,
 26. gaky řwecz, pokudž bedlywè powaziff řnadno poznař, gak,
 27. fe welebnořtj bofke lybj fkryty Ziwot, Ywètj Ržekowe, dne,
 28. Yedumnaczteho Mèfyce Lyřtopadu, Ylawnořt apamatku,
 29. dwauch Znamenitych ofswatořtj Ziwota Powèřtnych Mužuw
 30. (a)⁴ Jana, a Zacharyaře, Jan rozdage fwe bohatřtwj welyke chudym,
 31. řam Zbohateho chudym Zuřtal, tak že gefł, prořwy wyziwenj gako
 32. gyny Zèbrak almužnu Zèbratj muřyl, Ten gyřty gan bydlycy
 33. w konřtantynopoly, mèł obyczèg Prjz kořtele S^o Žoffige, wfynce
 34. bdiřtj wnocy aře modlyřtj, když gefł tehdy tak bdèł aře modlyřl, řtalo,
 35. fe gedne nocy, Zè gefł řpatřzil řtarce řediweho Pržediwnym, ble,,
 36. řkem obklyčzeneho ku kořtelu pořpichagycyho, kteryžto hned gak,
 37. gefł kedweržum kořtelnjm prjřřel, padl Nakolena kratce fe
 38. modlyřl, aZnamenage kržiřem Dweržege otewřzel, Wegde
 39. do kořtela dlauho Namodlyřbach trwal, powykonanj gych, gak
 40. řkořtela wyřel hned fe Zaře dwerže Zamkly, a ZaYe fwètlo,
 41. řtarce obklyczilo aby geg dodomu ZaYe doprowodilo, Jan
 42. gefłto ty wècy Podiwe aZazraczne, tagne byl Znamenal, gde
 43. Za řtarcem, wiřj Zè gde do gakeřy chatrne chaloupky, alehauczky

---

⁴ (a) Ex(a)Radero: inVirid

44. Zatluka, Že Ženu Pokogne kotewrženj Napomina, Zachtélo fe Janowj
45. nêtczo wicze otenž starcy wyzwédétj agakby oftatnj czaŸ te,
46. nocy ſtrawil doma, ywyskaumalto Žeby wſſytj ſtrzewiczu
47. gſa rzemeſta ſſewczowſkeho ten CzaŸ mel ſtrawitj, Nemèl [p.121]
48. Natom doſtj, Nybrž Zatluka Nadwerže dodomu wgytj Źadal, wegda,
49. dodomu Ÿwatemu Muzj knoham padl, nagmeno fe ptał, Naſpuſob Zjwo,,
50. ta a Cznoſtj, Ÿtarczy podobnè Na kolena padna že Zacharyaſem fluge
51. oznamil, Naofstatek Zège ſwecz abidny hrziſnik, Natom Jan doſtj
52. nemage, profyl abymu Zrzetelnègy ſwug Ziwot acznoſtj oZnamil,
53. ržka, Medle ſwétlegy mi wypraw Czo Źadam, Nebo fem wczera diwne
54. wècy widèl kdyžfy uweczèr dokofteła przjffel, tak fem uminil
55. odudſe nehnautj pokud me prozbè Zadoſtj neucziniſ, Nato ſtarecz
56. Zacharyſ, Ach, bylat geſto negaka obluda, Promnè Pan Buh
57. Zazraku neuczinj, Jan Natom przèſtatj nechtè, naſtupuge, aby,
58. mu ſwug Ziwot acznoſtj wygewil, ZacharyaſŸe wymlauwa
59. ržka, Maloſe odemnè Naucziſ, Czo pro Boha minim togeſt,
60. Zachowawam ſwau Źenau kterau widiſ Panenſtwj neporuſſene
61. aby pak tim krytègby bylo to Zachowanj, ržkam gynym Zèſe zda
62. bytj neplodna, Czo pracy ſwau wydèlam, mimo ſwau Potrzebu
63. chudym wzdawam, aZbaznj ſaudu bozjho oczekawam, Ten
64. geſt mug Ziwot wſecek, male waŹnoſtj a Zaſlauzilofstj, To,
65. wyſlyſe Jan, odeſſel mage ſwau Źadoſt naplnènau, a
66. dum ſobè Znamenal chtège Zacharyaſe ponèkterych malo dnech
67. zaſe nawſtiwitj, ale Zacharyaſ Zatim ſwau Źenau fe gynam
68. przèſtèhowal, chtège wſſely gak marne przjlezitoſtj wyhnautj, Wèda
69. Že gan gemuŹſe byl Zacharyaſ Zgewil, nepochybnè fe do,,
70. gehu domu Nawratitj, byloby ſnad potrzeba abychtj ynebeſkau
71. ſlawu awècznau odplatu gegych Ziwota wymalował, ale, [p. 122]
72. Ponèwadž mito uczinitj agy gaka geſt wyprawitj moŹne
73. Negnj tobè Zatim kuwaŹenj Zanechawam, Pokudž CzaŸ
74. ſtaczj CzŹtj 1 kapitolu gednagycy odobrem prokladu, Nebo
75. Ziwot ſkryty nema bytj kugmè wZdèlanj kterym ſwe blyž,
76. nimu Powinnj zTomaſe kampanſkeho kap: 9 aḅ,
77. knihy 3 Naſluhuge ſpitowanj

[Exemplum 74]

1. Tento Pak príklad geft Diwny
2. Negaky pobožny Człowek, Ylužebnj k božj, ržekl gedne Zgewnè Nevè,,
3. ftcze, Modly fe Zamnè, kteražto dauffagycz w Milofrdenftwj
4. Božj, do kořtela řla, horžcze řwyc hrzichuw Źelela, aprzed
5. obrazem Panny Marye, Zatoho Muže Panu Bohu fe modlyla
6. Tehdy kryřtuY ržekl k matcze řwe, Pohleđ nadiwny řkutek,
7. pohleđ matko ma, tuto Zameho przjtele, modly fe neprzjtelkynè
8. ma, odpowèdeła matka, owřem omug Yynu gediny,
9. Profym odpuff pro przjtele yneprzjtelkynji, yržekl kte,
10. hrziřnicy kryřtuY, Pro przjmluwu mile Matky me, odpau,
11. řtim tobè wřbecky hrzjchy twe, Protož dalgy Pan
12. Buh Źe odte chwile welyke řelenj, alkrauřenj mèla, hrzj,
13. chu řwych přeřtala gym odwołyla, ado řmrtj wèrnè Pnau
14. bohu řlaužila, aproto Milofř božj obdržela Źe geft [p. 123]
15. Wmilofrdenftwj dauffala, ařobè nezauffala, Yakož kaž,,
16. dy Człowèk tak fe ma kmodlydbè zpuřobitj, aby řobè nezauffal
17. ale wmilofrdenftwj božj dauffal, wnadègy fe upewnil
18. agako řyn k Otcy duwèrnořt mèl, Neb Źadny negnj tak,
19. hotow uřlyřetj řyna gako Otecz, řam řpařytel powèditj
20. raczil, ponèwadz my řaucze Źly, umite dobrj dary
21. dawatj řynum wařym, Czim wicze Otecz wař Ne,
22. beřky, da dobreho druha tèm kterzj ho prořy, Protož, we,
23. lyka nadège ma bytj, gako řyna kotcy, Nebřam
24. buh ktomu Ponauka řkrze proroka ržka, y Zdały fe za,
25. pomenautj muže Źena nad ditètem řwym, aby fe nefmj
26. lowala nad řynem bržicha řweho, abyřfe ona Zapomněla
27. ale wřřak gaře nezapomenu Nad tebau, a Prototž raczil
28. naY ucziřj abyřchom mu řzikaly Otcze ane Pane,
29. aby řeho hle modlytebniczy nebaly, ale milowaly ho
30. gako Yynowe Otcze tèleřneho, Proto tebe řluge otecz nař
31. Pro Otczowřtwj, Pro kterež zde lydj hrziřny řnařy, a
32. dlauho trpi, řnařy, odpauřřtj, od Zleho owodj

33. Protož když diß, Otcze naß, tu poßtati apomyfly,, [p. 124]
34. Ti maß ržka, Och gaNefftaftnj fyn kterak fem
35. toho, otcze fweho milowal a Nebelkeho welmj Czafto hněwal
36. tak dobrotiweho alafkawho uražel, ſpawdlyweho
37. Miloftiweho, Milofrdneho, dobrotiweho, popauzel, který
38. fe zamně nafmrt atežke muky wydal, atufemalf
39. wtom Zaftydětj, Zahanbitj uleknautj, baznj fynowſkau
40. a Padna Nakolena Yrdce fweho, takto wolatj, azřeg
41. Sa omug Miloftjwy Otcze alafkawy Taticžku, ga,
42. Yyn twug nepoſluſny, zhržeßyl gſem protj neb j a,
43. przedtebau, agyžt negſem hoden flautj fyn twug, ale uci
44. niž mně, gako z gedno Znagemniku twych, Ag,
45. utwych Noh z Zadu fe rozproſtiram, hoden ſa dawno
46. gymj ſtrežen bytj, až Nawěczne Zatracenj, Akdyž fe tak
47. poniziß, Werž Žefe hodně Modlyti budeß Mily buh tē
48. Zarmauczeny Człowěcze, agakkoly hrzißnicze, Utěßy
49. auſlyßy, Tim ſpuſobem Modlyßfe netolyko ſam
50. Zafebe, aletake y Zagyne, agynife tež budau Modly
51. tj Zatebe, Nebdj Swaty ambroß, Yeſtly fe tolyko Mo,
52. dlyß ſam Zafebe, geden fe gen Modlytj bude Zatebe, a,
53. Pakly Žety fe modlyß Zawßecky, wſfycknj Zate budau
54. fe modlytj wzdyckny, a Swaty Jan Zlato uſtj, Po,, [p. 125]
55. Wědel Yamemu fe Zafebe Modlyti, Potreba Nutj
56. ale Zagyne Bratrka Laſka wely, WZatcztněgßy geſt
57. Pak Před Panem Bohem Modlydba takowa, kterafe
58. neſpotžeby aneb ſprjznuczenj dēge, ale kterauž laſka
59. ſchwaluge Tak fe Zachowatj mame

[Exemplum 75]

1. Piſſe fe wkronyce Frantiff,,
2. kanſke, Že geſt někdy ſwaty ffrantißek poſlal
3. do MaYfylyge bratra kryſtoffa Muže od ſwatoſtj
4. Znamenjeho kněze, Prjzhodiloſe Zē przigda knemoczne,
5. mu, Natreffil prj Nemocznem dwa doktory, aby,,

6. Iy oba ti doktorzj rarábkowe, tomu Nemocznemu,
7. Nemocz stenczowaly, anadégj kprzedeßlemu Zdrawj
8. hodnau dawaly, Poznal Muż bozj Podwodnjky
9. pekelne agegych przewraczenoŝt, ano y Zèby nemocny
10. wfmrtedlnem hrzichu byl, Proczeż uczinil Nad Nemocznym
11. Znamenj Znamenj Ywateho krziże geg Pożehnal, akwy,,
12. znanj wßech hrzichuw Przejwedl, Zatimtj potwornj doktorzj
13. Zmizely, anemoczny aby ŝtaŝtne umrzel winßowanau
14. chwily obdrzel, ano Przejchazy ŝe Zè fmrt y ŝameho, Ne,, [p.126]
15. Mocznego, gyż umrztj Magycyho podwadj, ageho geßtè
16. doŝtj fylneho bytj, atomu podobneho aby ŝte nemoczy
17. powŝtal, adozegtrzj aŝpoñ fmrtj ŝe neobawal namlauwa
18. Tak kdyż ŝe oŝpowèdj Zminka dège Nemoczny odpowj,
19. da, dneY mnè nechte aŝfy drobèt po odpoczinu, Zeg,,
20. tra otom gednatj budeme Zatim toho czaŝneho Zegtrzj
21. ŝemu Nepropugczuge ale weczneho wkerem Zazi
22. watj mufy, Neßtaŝtneho anekagycym przjpraweného
23. obydy atrapenj, Potom teprwa prawe wczaY, wznj
24. kne krzik wdomè narzikanj, Ach Pan aneb Panj
25. Umrzela, ato bez ŝpowèdj, nemohlŝe aneb nemohlafè ŝpo,,
26. widatj, nemohlŝe tak brzy ŝpowednik przjwolajtj, atak
27. dale gakoby ŝtim krzikem Umrlymu czo pomohly, ach,,
28. gak geŝt dobrze mezy takowymj bydletj kterzj by tè up,,
29. rzimnè Napomenuly kdyż by fmrt blyŝkau Znamenaly
30. abyYŝe czaŝne, Naczèŝtu ŝtaŝtne Wecznoŝtj chyŝtal, gyż,
31. ten CzaY ahodinu winŝlowanau ŝe prziblyzowatj
32. abys ŝe ktemu ŝpaŝytely kryŝtu Yeżjßy kgeho Neg,,
33. ŝwètègßy Matcze awßem bozim ŝwatym do wecznè
34. radoŝtj odebral, Znalŝem Mladencze wicze od roku
35. neż od Cztnoŝtj chwalytebneho gehozto Ymrt, kdyż ŝe
36. do bot obauwal aby ŝwego przjtele nawŝŝjwil, tak po,, [p.127]
37. Chytila, Zègeŝt wpulhodine Ziw y mrtew byl, Nebylo tu
38. czaŝu kŝpowèdj ŝpowednik pozdè przjŝŝel, ŝame ŝwedomj
39. czaŝto bidneho hryzlo atrapilo Tak że prowelyke hryzenj

40. swédomj czaŝto tato flowa opakugyce flyŝaw byl, bidna
41. duŝe kam pugdeß, Tehdaž take dâbel proti Nam
42. boguge, adiwnymj fmyŝlynkamj myŝl naŝy obtežuge
43. przedftiw nam gako bychom byly wŝpowedj mnoho
44. wéry Zatagyly, acžkolyw geŝt przeŝ Czely czaŝ Ziwota
45. nam dobry Pokog dal, wŝak umiragycym Nepokog czynj
46. hrzichy rozmnožuge, aktere prwe Zamale pokladal, ninjge
47. zwétŝuge a Zatêzko poklada, Negaky ŝektretarž když mël
48. umiratj, krzikl, Pet adwaczet ryfu papiru gŝem ŝtrawil
49. w Pŝsanj przjŝlužbach meho Pana, agednoho lyftu kŝepŝanj,
50. ŝpowedj dobrze, fem newynalozil, ŝfilyp toho gmena tržetj
51. kral ŝpañhelŝky prawil, przed ŝmrtj, ach gakbych gabyl
52. ŝŝaŝtny, kdybych gafwug Ziwot byl napauŝtj wnegake, ge,,
53. ŝkynj ŝtrawil, Ono Przj ŝmrtj y Ržeholnicy putku pocitugy
54. ažetomu tak geŝt ŝwétlky ržeholnjk ten, genž geŝt protj
55. ŝweho Ržadu rehuly, przy ŝtole drobty ŝebratj zanedbal
56. apri ŝmrtj ŝeredneho aŝtraŝlyweho dâbla Widël
57. an mu pytlyk drobty naplnëny przed oczy przedftira, aby ho
58. tak przeŝtraŝytj, aŝkormautitj mohl, ano pokudz by možna [p.128]
59. Wëcz byla y kzauffanj przyweŝtj, agyž nedaleko odpadubylo
60. Kdyby gemu gynŝy ržeholnicy ŝwymy modlydbamj byly, Ne,,
61. przypëly, gyny ŝwëdek geŝt onen geŝtë w Mladem Wëku,
62. kŝmrtj ubiragycy Ržeholnik, ktery gyž wbranach ŝmr,
63. tedlnych poŝtaweny, takto ŝplacžem, aŝzamj Narzikal
64. Czominënj proŝpiwa, Zëŝam tolyk knich cžetl, abych umënj
65. awymluwnoŝtj nabył, když fem tëch knich, ktereby mj,
66. kwëcznemu ŝpaŝenj ŝlaužily geŝtë neprzecžetl akprže
67. cžteny cžaŝu nemël, ŝ ŝwatj te putky Zakuŝyly, ŝwaty
68. Elzeanus, S^o Hilareon, ktery abyŝe Zmužile hagyl, takto,
69. ŝe wZbuzowal ržka, Wygdi duŝe ma, Czofe bogyŝ
70. 70 Let Bohu ŝy ŝlaužila, ageŝtë umržitj ŝe bogyŝ
71. kratcze mluwë, ŝmrt ŝewŝemj Zapafy, Ne bez przycziny
72. widame, Zë umiragycy hluboce wZdychagy, knebj
73. oczl gak poboznë, tak Žaloŝtiwë pozdwihugy, oblyczeg

74. fem tam uchylugy ufta u krzjwugy odpowidagy
75. gakobyfe gych kdo tazal, aneb gakoby fnékym wy,
76. mlauwaly, rucze fe gym trzefau gakoby guž Nanè
77. Ymrt fahala, Ach Pane kdyžto Poważugy, Zdanj,,
78. fe gakobych gyž <>⁵ fmrtj Poftawen byl afwedo,,
79. mim fwym Putku mël, Zdamife gakobych guž rzecy,
80. potratil awicze Wymluwnoftj Nemel, ažemitolyko [p.129]
81. Tafyla pozuftawa, abych YSwatym Yobem kfwemu,
82. Yaudcy takto promluvil, Oftražce lydſky Czotobè uci,
83. nim, gakym ſpuſobem ti ukrotim, onegmilegſy anegtiſy
84. ſpafytely, gedine leda bych fe knoham twe hrozne aſpolu
85. milofrdne Welebnoftj opowrhl aſpolu ſceleho ſkrauſeneho
86. Yrdce ſkrzjkl, Pane trpim nafyly odpowideg Zamnè,
87. potrzeba geft to wſeckno Zbedlywau Myfly powazitj ato,
88. czaſne, Neczekatj ažby gyž fmrt nam whrdle byla anaY
89. Zaſkrtitj chtèla

[Exemplum 76]

1. Gyny Prziklad ktery fe ſtal ſgednau Ržeholj oſobau
2. Zenskau oktere S^o odo klunyacensky ſprawu dawa Zè,
3. když naſtala Poſlednj hodina gegyho Ziwota Ukazaſegy dabel
4. wytekgalgy Zè bez dowolenj wrchnich gednu gehlu Wzala
5. kterauz ona y hned przineſtj anaſwe miſto Polozitj dala
6. Nechtèlſe tim Praſyweg ſpokogyſtj, dotiral nanj, Ze nètco
7. malo hodbamj ſwy truchlycyma bez dowolenj, kterež když
8. przineſeno bylo, awrchnim Nawraczeno Tu teprw
9. dabel tahl poſwegch agy ſpokogem Nechal Ztèch,
10. przikladu uczimeſe, Zè zlyx^h⁶ duch radugefe znedbanlywoſtj
11. naſſych, aletake ze buh bude odnaY <>⁷ dokonaly pocèt
12. mitj Znaſeho duchowniho hoſpodarzenj Neb duchownj
13. Ziwot geft duchownj hoſpodarſtwj wnèmz welykeho Zyſku

⁵ V rukopisu je toto slovo nečitelné kvůli skvrně na straně.

⁶ V rukopisu přeškrtnuto písařovou rukou.

⁷ V rukopisu nečitelné.

14. skrze male węcý Nabytj Mużeme [p.130]

[Exemplum 77]

1. Naucz mně Nęczo, Za,,
2. umiragycy fe Modlytj,, Modly fe czo fetj,
3. lybi Wße dobre gefť, Rużenecz, Mfla, Zalmj,
4. kagycy, Litanige ,, Wflak radjm tobě to,
5. Czo nalleduge, awelmj Pěkne gefť,, totiž, kněz
6. bartolomég **ab angelys**, z Ylawneho Rządu
7. Patrum Dominicanum, w knize o przjprawě
8. křmrtj piße, o gednom Papezj, genž fwemu
9. kaplanu poruczil, kdy byho w Pořlednim,
10. Taženj widěl aby gmenem gehu trzikrat
11. oczenaß rzjkal Ī kecztj Pamacze řmrte,,
12. dlnych auzkořťj aboleřťj, ktere kryřtuY Yeżiz wZahra,,
13. dě Olywatřke trpěl, Ī kecztj apamtacze,
14. boleřťj na krzizj Podřtaupenych wZlařř když
15. gehu požešnana duße Ytěla wyřtupowala
16. Ī kecztj a Pamacze te lařky ktereho Znebe
17. na Zem Pronaße wykaupenj prjwedla
18. Yotwa z Ywěta Papež wykrocil hned,
19. w kratcze kaplanu fwemu Yrdecźnym, Podě,, [p.131]
20. kowanim Uwelykem Ywětle fe Ukazał, rżka,,
21. gafem wřřech muk ofwobozen, a Wecźneho
22. blahořlawenřtwj poziwam, Neb gakYty, Ypo,,
23. cżatku meho taženj Prwnj Otcze naß Namau,,
24. prozbu rzikal hned kryřtuY Pan Ywau krew
25. potem wZahradě wylytau bohu Otcy fwemu,
26. obětowal awßy mau Ymrtedlnau auzkořť, odřal
27. Przj druhem, Otcze nařř mocy řweho horźkeho Umu,,
28. cženj aYmrtj wřřeczky me hrzichy Ymazał agako,
29. negakau mhū rozptylył Potrżetim Otcze nařř
30. zřkrze lařky neřtrzhle Nebe mj otewrzel adoněho
31. mně Ywefelořťj Przigał

32. Tamodlydba geft Ychwalena, aNachlazegyYe
33. až Pofawad Modlydby ktomu Yložene, gychž
34. fobè tjm wicz wazitj Yluffy, žege Rytual
35. Rzimfky faudj pobožne aumjragyczym, Pro,,
36. fpèšfnè bytj a knim trzj otcžnaß, a ZdrawaY
37. Marya, Y kyryge Elegfon Przdawa [p.132]

[Exemplum 78]

1. CzteYe Wkronycze Rządu Czyfterczy
2. enkeho, Zè když Ywaty bernard ſpolu Ygynimj
3. ſwymj klaſternimj bratry gytržnj ſpiwal mnoho ſem
4. ytam angelum Yhledl an Pilnè ßetrzi aſpifugy
5. gakbyYe mnißy wkuru chowaly, Widel Pak
6. gak nèkterych ſkutky Zlatem, gynych ſtrzibrem, ZaY
7. gynych ynkaufem, anaPolledy gynych wodau ſpi,
8. ſugy, dle rozlyčnoſtj ducha, aſſetrženj každyho
9. nato czofe modlyl aſpiwal Nèkterych pak ſpiwanj
10. anj Nezapiſowaly, Proto že acžkolyw takowj tèleſnè
11. Tam Przjtomnj byly, duchem wßak amyſly byly Wzda
12. lenj arozrzity, Negwicze Pak kdyžſe Ypiwalo
13. Tè boha chwalyme, widel že angele wſſeczka
14. miſta pilnè obihaly abyti ſpèwaczy aſpoñ tu piſen
15. nabožnè apozornè ſpiwaly, aže Znèkterych Uſt przj
16. poczatku tehož ſpèwu gako negaky gyſkry Wypa,
17. kowaly hledyž tehdy geden každy gakoby gehu
18. Modlydba byla bylalaby hodna, abyſe Zlatem,, Neb, [p.133]
19. Czernidlem Czi wodau Znamenatj mèla Czily, do,,
20. koncze niczimž Wiz <⁸ Nafobè zdaž wtwe Modlyd,,
21. bè, gyſkry Zuſt, aſrdcze wyſkakugy Czily radegy Zywanj
22. audum Natahowanj Wiz Zdaly byY tam Ziwotnè
23. tolyko byl, myſly pak wucženj twem, Waurządu twyho
24. a Ze wnitržnich praczy wykonawanj, Neb Zdaly byY ſe

---

⁸ V rukopisu nečitelné kvůli inkoustové skvrně.

25. řam atam powéczech, ktomu tehdař Nenalezigyhych taulal

[Exemplum 79]

1. Hubert muž Welyke Ÿwatofřj arřadu
2. Ÿwatyho dominika Yeneral, powida Zè nàky
3. ržeholnik, ponèkolyka dnech odřwe Ÿmrtj gynemu řwy,,
4. mu tehoř rřadu towaryřby ře zgewil, awelykym blelkem
5. nebelke řlawy ofwiczeny, aZgeho řklypku gege Wyweda
6. akazalmu Welyky rřad apoczèet bilych rauchem Lydj
7. odènych an gaky řtkwaucy krziže naramenach Ne,,
8. řaucze Nařpufob řproczeřym chodiczych do Nebe
9. pořpichaly,, Zanimj gyny rřad mnoho Pèknègřby
10. a řtwalegřby Neřaucy podobnè Przeřtkwauczych a Prze Pèknè [p.134]
11. krziže negak prwnj Naramenach ale welmj řnadno, <⁹
12. <¹⁰ageřřtè Zateřmj tržetj rad nakyne Pèknègřby akra
13. řnègřby oblyczège Negweřelegřbyho Podle kařde pak toho
14. pořledniho pozadku ofoby, řřly angele neřaucy geřtè
15. řtkwèlegřby gegy krziže, Tomu widenj diwe ře ržehol
16. nik, towaryřbe řweho Zawegklad Pořadal, Ten Pak
17. prwnj Ÿkrzjzj naramenach prawil bytj ty kterzj wřřa
18. wřby Ÿwe, duchowniho rřadu řobè oblybugy, adruhe
19. Ÿkrzjzj wrukau kterzj wmladem wèku, Tržetj pak
20. řkrzjzj od angeluw neřeny wj kterj hned Ÿpacholecřtwj
21. řwyho do ržeholy wegdacuze řwèt oPuřřjly

[Exemplum 80]

1. Wgedny kolegy Pateru Gezowitu ŸtaloŸe
2. že wřklepè byl widan geden knèz Pořmrtj,, gegych
3. byl rřadu, Ÿklepnik Zhrořylře Utekl apowidal gyn
4. řřym duchownjm onj tam řřly aptalyřeho czo řada
5. on nicz neodpowèdel a Przed oczima gegych Zmizel
6. Ÿtalo ře to Czařto krat Zèřeho ptaly Ÿadny odpowè

⁹ V rukopisu nečitelné kvůli vyblednutému inkoustu a oříznutí strany.

¹⁰ V rukopisu nečitelné kvůli vyblednutému inkoustu a oříznutí strany.

7. dj ten Mrtwy nedawal aZadnymu Nicz Neubli
8. zjl atak Yklepnik dyż dofklepa chodil on guż
9. tam wZdyczky byl bylmu guż Znamy Żadny Ńtrach
10. Znehomu Neffel gednoho Czafu Yklepnik Ńfel
11. do Yklepu NeŃ konwiczky aby Wino a Piwo [p.135]
12. Toczil, PoŃtawil konwiczky Wedle Yudu Piwnjho,
13. aPrzi druhym Yudu toczil wino, ten Mrtwy cho
14. dil Po Ńklepè Zabraboral mezy tèmj konwj
15. cżkamj a Padnul, Yklepnik to Ńpatrzil Prawil
16. mu PoMoztj Pan buch, Mrtwy odpowèdèl
17. Degżto Pan buch, Toho Ńem Ylowa wzdyczkny
18. od tebe Ńem oczekawal, atak mu Ytim Pomohl
19. awicze Nikda wtom Ńklepè Widan Nebyl

[Exemplum 81]

1. Codem Geden Gezowit PoYmrtj cho,,
2. dil wgedne kolegy a Wzdyczkny kgednomu
3. Paterowj chodil abaurzil Prawilmu ten Pater
4. Nehegtymnè Ypokogem abud ty tam kde maß
5. begtj ależ wfwy truhle a mnè deg pokog Nebo
6. Pudgu awemutj twau truhlu Mrtwy
7. Nato Nicz Nedbal Przedcze chodil ten Pater
8. gednoho Czafu dal Pozor gak pak Ńty krypty
9. leze wen Uhlydal że kamen od Walyl alezl
10. wen aŃfel Porząd do kolege ten Pater Ńfel
11. hned dotj krypty a WZalmu truhlu neY gy
12. Ńobè do komory pochwily Przjgda ten mrtwy
13. Yhnèwem a Prawjmu degmj mau truhlu
14. onmu ZaŃe Prawil ten Pater nedam Procz mnè
15. Nedall pokoge aneleziß kdemaŃ lezetj
16. wŃlak Ńemtj Prawil zetigy Wezmu YPokogŃa [p.136]
17. On ZaŃe Podruhy Porauczel abymu dal gehu truhlu
18. Yycze Zèmu krk Zakrautj Tuon ten Pater
19. prawj tugymaß Wezmj Ńobègy Prawil Mrtwy

20. Nefty gy tam Zafe kdo gy WZal Mufyl ten Pater
21. tu truhlu wZytj atam gyZafe doneftj Ywelykym
22. Ytrachem Prawil ten Mrtwy Udéleg mj to po,
23. druhy Zwiß Czofetj ftane Nehreg Ymrtwegma
24. Pan buch mné Pokutuge ty mné Nemalf
25. pokutowatj gato Mufym délatj atak wicz
26. Neprjchazel Ylužby duchownj fe Zanég konaly

[Exemplum 82]

1. Codem byla Czefta PrzeY krchow atak ge,
2. den Czlowék když prèY krchow ffel wzdyczkny
3. gednu Modlydbu Zaduffyczky Ye modlywal když
4. Ytonawl Poslaly Pro knèze knéz ffel do koftela
5. abywzal Y° oleg Prjchazy Nakrchow Ylyffel hlaY
6. wftawegte wffeczknj Nalf Patron ktery fe ZanaY
7. Modlywal kYmrtj praczuge Modletefe Zanég
8. knéz Przjprawilho kYmrtj NeY Y° oleg do koftela
9. Tuty duffyczky hrnaufe Zanim Wffczknj do koftela
10. każda mèla Ywétlo a Modlyfe officzyrum Deffunkto
11. rum gon ten krate fkonal ty pak duffe Pomalu
12. fe tratily Wychazely Ykoftela a knéz taky wyffel
13. Ten gyfty toho Czafu Umrzel dobra wècz gef
14. Za duffyczky fe Modlytj onj Zafe hledèg Nam U
15. boha Miloft WyProfytj